

G. és M. Abiven

Élet

kettesben

ÉLET KETTESBEN

HÁZASOK KÖNYVEI

MAURICE ÉS GENEVIEVE ABIVEN

ÉLET KETTESBEN

TANÁCSOK A SIKERES HÁZASÉLETHEZ – A FÜGGELÉKBEN
IRÁSOK A KERESZTÉNY HÁZASSÁG LELKISÉGÉRŐL

BÉCS, 1978

Az eredeti mű címe és kiadója: VIVRE A DEUX, Éditions du Centurion, Paris. Fordította: *Bihari László és Pásztor Éva*. A függelékben közölt írások címe és kiadója: *A. D'Heilly: Amour et Sacrement*, Cerf, Paris (első fejezete), *G. Scherer, M. Dirks, A. Becker, H. Strätling-Tölle–B. Strätling* tanulmányai *Paul Adenauer: „Ehe und Familie. Ein pastorales Werkbuch”* c. gyűjteményes kötetből való, az „Ehepartner und Eltern als Seelsorger” c. rész teljes anyaga, (134-170. l.), M. Grünewald Verlag, Mainz. Mind a négy tanulmányt fordította: *Dr. Kaszás Vilmos. J. Dirnbeck* szövegei az „Unser ja. Leben mit Dir” c. kötetből, Verlag Styria Graz-Wien-Köln, 1975. Fordította: *Monoszló Dezső*. – Egyházi jóváhagyással. – Fedőlap-terv: *Agnes Falkner*. – Copyright 1978 by Opus Mystici Corporis Verlag (in Verbindung mit dem Österreichischen Pastoralinstitut) A-1090 Wien, Boltzmanngasse 14. – Verlags-Nr.: 412. – Druck: Novographic, 1238 Wien.

TARTALOM

A kiadó előszava	7
A szerzők előszava	8
Bevezetés: Kettesben élni?	9
1. A SZERELEM KÖLCSONÖSSÉGE	11
Amikor szerelmesek beszélgetnek	12
A kölcsönös megajándékozás	17
Kölcsönösség a szerelmi dialógusban	20
A test szerepe a szerelem kölcsönösségében	22
A házasság	25
2. A FÉRFI ÉS A NŐ	29
A férfi	31
A nő	34
Mit tartunk ez általános jellemzésről?	36
Egy kisgyerek története	39
A szexuális érés	44
Mindenkinek megvan a maga története	47
3. A LEGINTIMEBB KAPCSOLAT	51
A test szerepe	52
Szerelem és kommunikáció	54
A szerelem ideje	57
A harmónia akadályai	61
Válasz néhány kérdésre	64
A szexuális élet esélyei és kockázata	66
A szexuális fegyelmezetttség	68
4. A GYERMEK	73
Beírni nevünket az élet könyvébe	74
A gyermek utáni vágy	76
A gyermek és a házastársi dialógus	78
A családtervezés	86
A fogamzásgátló módszerek tulajdonságairól	89
A termékenység más formái	92
5. A SZERELEM ÉS A SZÜRKE HÉTKÖZNAPOK	95
A reális szerelem érdekében	96
Szakítás?	98
A másik fél helyes szemlélete	100
Önmagunk helyes szemlélete	102
A mindennapi élet próbái	104
Az élet kimeríthetetlen forrásai	105

Függelék

A KERESZTÉNY HÁZASSÁG LELKISÉGE

(Gyűjtemény) 111

Alphonse D'Heilly: Isten és a hitvesi szeretet 112

1. Szembeállítás 112

2. Kettősvágányúság 113

3. A szintézis 115

Az emberi szerelem Isten hívása 118

Az emberi szerelem teremtoi hívás 120

Isten hívása állandó 121

Összefoglalás 122

Georg Scherer: Lelkiség a házasságban 123

1. Mi a lelkiség? 123

2. A lelkiség történelemhez kötött 125

3. A hit és a remény kiteljesülése 125

4. A házassági hűség értelme 128

5. Tanúságtétel mások számára 130

6. Házasság és istenismeret 131

7. A házasság éltetője a megbocsátás 132

8. Párbeszéd és kritika 133

Antoinette Becker: Imaélet a házasságban és a családban 136

1. A házasságban 136

2. A családban 139

Marianne Dirks: A vallásos párbeszéd házastársak közt és a családban 145

1. A vallásos beszélgetés előfeltételei 145

2. Mit jelent ma a vallási párbeszéd és hogyan valósul meg a család különböző fázisaiban? 148

Helga Strätling-Tölle–Barthold Strätling: Szülők mint lelki-pásztorok 157

1. A szülői fogalomba tartozik az általános papi szolgálat . . 157

2. A holnap életének szempontjai 159

3. Élet hitellenes kísértések között 160

4. Rávezetés a hitre 161

5. Különös nehézségek a szülők helyzetében 164

6. A szülők vallási magatartása 165

7. Feladatok 166

Josef Dirnbeck: A mi igenünk (Esküvői gondolatok és szövegek) 173

1. Igent mondtunk (Esküvői gondolatok) 175

2. Ketten házasodnak (Esküvői ünnepi szövegek) 187

ELŐJÁRÓBA

Maurice és Geneviève Abiven könyvével hosszú házassági tanácsadói gyakorlattal rendelkező, hívő katolikus orvos és pszichológus házaspár tanulságos írását nyújtjuk a házasságra készülő vagy már a házasságban élő olvasóinknak.

„Harminc évvel ezelőtt – írja az eredeti mű kiadója előszavában – egy ilyen könyv meglepte volna, sőt megbotránkoztatta volna a házas és nem-házas olvasókat. Ma a megjelenést elősegíti az a mélyreható fejlődés, amely átalakítja a hitvesi életről több nemzedék óta vallott elképzeléseinket.” Kétségtelen, hogy ma a házastársak partner-kapcsolata került az érdeklődés homlokterébe, s magában az egyházban is a Zsinat óta hangsúlyosabb lett, mint azelőtt. Magában véve az a tény is, hogy ma sokkal korábban házasodnak s ennek következtében sokszor negyvenéves nagyszülők már magukra maradnak, elsőrendű feladattá teszi, hogy a házaspárok kezdettől fogva – függetlenül szülői kötelességeiktől, sőt éppen ennek érdekében is – mindvégig komoly gondot fordítsanak a házastársi dialógusra. Ebben nyújt segítséget könyvünk. De azzal is, hogy – szemben a divatos képesújságok szemléletétől – a hitvesi szerelem testi vonatkozásait is ebben a dialógusban láttatja.

Az eredeti mű kiadójával egyetemben mi is hangsúlyozni kívánjuk, hogy „a szerzők elgondolásától mi sincs távolabb, mint az egyes fejezeteknek tetszőleges sorrendben olvasása és egymástól független szemlélete. Mintha a házastársi élettel kapcsolatos mozzanatok, aminő pl. a szexualitás, a pszicho-fizikai érés, a szülői vonatkozások, egymástól szétválaszthatók volnának az ember életében. Szerzőink felfogása ezzel épp ellentétes. Tudják, hogy lehetetlen ismereteink mai állása mellett kétségbevonni a pszichikai, fiziológiai és társadalmi tényezők hatását a hitvesi kapcsolatban. Másfelől ugyanakkor ez a kapcsolat állandó fejlődésnek van alávetve és épp ezen a ponton van az említett tényezőknek valódi jelentősége. Ugyanis oly mértékben, amelyben egyiküket, vagy másikat ki akarják küszöbölni, avagy ellenkezőleg azok eluralkodóvá válnak, élesen szembetűnnek a házastársi egyensúly megbomlásának jellegzetes megnyilvánulásai. Tehát ezeknek a különböző dimenzióknak „koexistenciája” határozza meg a kettesben való élet igazi „összjátékát”. És épp innen van, hogy a közös élet hűséges tartóssága próbatétele, de egyszersmind ígérete is az állandó megújulásnak.”

„Igy tehát kitűnik, milyen mély egység rejlik e könyv különböző fejezetei között. A legkülönbözőbb törekvések és vágyak közepette, amelyek olykor összeegyeztethetetlennek tűnnek a közös élet viszontagságai közepette, az valósul egy férfi és egy nő házasesetének egységében, amit a szerzők legszívesebben így neveznek: *az élő szerelem*”.

A francia kiadó kísérő szavaihoz magyar vonatkozásban még egy mozzanatot fűzhetünk hozzá: a mi szempontunkból éppen az idősebb és fiatalabb nemzedék felfogása közötti különbségek áthidalását, a nagyszülői, szülői nemzedék szellemi korszerűsítését is kívánja szolgálni könyvünk, hiszen a házasságra való előkészítésben — a lelkipásztorral együttműködve — a tapasztalt házaspároké, orvosoké, pszichológusoké a döntő szerep.

Az eredeti mű széles közönségnek szánt pszichológiai népszerűsítő könyvsorozatban jelent meg s így természetesen nélkülözi a hit szempontjait. Mivel mi az élet szerves egészét akarjuk szolgálni, és elsősorban hívő keresztény közönségnek szánjuk könyveinket, indokoltnak látszott kiegészítésül kitérni a hit szempontjaira is. Ezért szerkesztettük a függelékét a keresztény házasság lelkiségéről. Elismert szaktekintélyeket szólaltattunk meg itt: az Istenszeretet és hitvestársi szeretet szintéziséről P. *D'Heilly*, a tapasztalt családi lelkipásztor szől egyszerűségében is a kérdés lényegére mutató írásában. Ezután közöljük a német nyelvterület családi lelkipásztorkodására iránytszabó gyűjteményes mű („*Ehe und Familie. Ein pastorales Werkbuch*”) idevonatkozó részét, rangos szaktekintélyek: G. *Scherer*, M. *Dirks*, A. *Becker*, H. *Strätling-Tölle* és B. *Strätling* tanulmányait. Végül egy hívő költő, J. *Dirnbeck* verses szövegei egyszerű szavakba öltöztetve szuggesztív módon ismételtetik a lényeges teológiai mondanivalót és alkalmasak az esküvő ünnepén való felhasználásra is.

A „Házások könyvei” címen könyvünkkel induló sorozatunk szerves folytatását alkotja a — még kiegészítésre váró — „Jegyesekkel beszélgetünk” sorozatnak. Szakszerűségi szempontok kívánják, hogy a legjelentősebb témákat előbb a házaspárok dolgozzák fel magukban, mielőtt a jegyesekkel beszélgetnének a házassági előkészítés során.

Végül kedves kötelességünknek tartjuk, hogy hálás szívvel megköszönjük valamennyi érdekelt kiadó és szerző önzetlen jóindulatát a jogok átengedése terén.

A KIADÓ

BEVEZETÉS

Kettesben élni?

Ma mindenki sokat beszél a szerelemről. A regényírók írnak róla, a filmesek illusztrálják a diavatos énekesek pedig eldalolják, a nagy napilapok állandóan tájékoztatnak bennünket a híres színészek legfrissebb szerelmi kalandjairól.

A szerelem témája látszólag ismert, ennek ellenére sohasem volt kérdésesebb és annyi aggodalom forrása, mint ma. A fiatalok azt kérdezik maguktól, hogy eljutnak-e valaha az ún. szerelem csúcsára, amit annyira magasztaltak előttük? A felnőttek pedig mindennapi életükben tapasztalják, hogy a házasság realitásai nem mindig olyan egyszerűek, ahogyan hitték. Sok fiatal szerelme kezdetén azon tűnődik, miképpen tudja azt hűségben megőrizni és hogyan tud összhangot teremteni érzései és érzékisége között. Mások, a mindennapi élet terhei alatt, az idő múlásával nyugtalankodnak: fiatalkori szerelmük nem volt-e csak illúzió?

Immár tizenöt éve vagyunk kapcsolatban fiatal párokkal, akik házasságukra készülnek elő, de idősebbekkel is, akik orvosi vizsgálat miatt vagy házassági tanácsadásért keresnek fel bennünket. Ezért hasznosnak tűnik előttünk, hogy tapasztalatainkat ebben a könyvben megörökítsük. Segíteni akarjuk a fiatalokat, hogy felfedezzék házaseletük valódi értelmét és eligazodjanak a számukra oly összeegyeztethetetlennek tűnő vonzások: szívük lelkesedése, testi vágyaik szenvedélye és a sűrű hétköznapi igényei között. A házastársakat bátorítani akarjuk, és arról biztosítani őket, hogy ifjú szerelmük kiállhatja az idő próbáját még nehézségek közepette is. Röviden, könyvünk a szerelemről akar szólni a napok és évek sodrában, – az életről kettesben.

Hogy megmagyarázhassuk, mi valójában a szerelem, azt az utat választottuk, hogy saját élményeink és tapasztalataink alapján, mint megélt valóságot jellemezzük, ahelyett, hogy hűvösen, elvont tudományossággal és a valóságnak gyakran nem megfelelően íránk le. Igyekeztünk arra is fényt deríteni, ami számos házaspárnál gátlás, illetve nehézségek forrása: a testi szerelemre. Tapasztalataink alapján tudjuk, hogy az egyszerű, nyílt párbeszéd e téren nem kevés

házaspárnak megkönnyítené, hogy feloldják az e téren fennálló feszültségeket.

Sok fiatal számára kérdés a házastárs választása és kíváncsi jövőbelijének lelki alkatára is. Ezért megkíséreltük, hogy nagy vonalakban vázoljuk a férfi és a nő pszichológiáját, de nem merev dogmatikus módon, hanem úgy, hogy rámutassunk az állandó fejlődés lehetőségére és minden személy sajátos történetére, s az ebből folyó adottságaira. Végül azt kíséreljük meg, hogy a házastársaknak néhány szempontot nyújtsunk, ami megkönnyíti számukra a szürke hétköznapi problémáit kettesben harmónikusan megoldani.

Mindent nem mondhatunk el itt a házaseletről, és ez nem is volt célunk. De ha ez a könyv segített ahhoz, hogy jegyespárok és fiatal házaspárok közös beszélgetés céljából egymásra találjanak, – ha idősebb házaspárok indítást nyernek arra, hogy eddigi kapcsolatukat, egymáshoz való beállítottságukat felülvizsgálják, – ha könyvünk nyomán szívesen fordulnak házassági problémáik kapcsán tapasztalt harmadik személyhez, – végül ha a házaselettel kapcsolatos kérdéseket nem kizárólag az erkölcsbíró szemszögéből tekintik, – akkor nagyonis elértük célunkat.

Legfőbb célunk, hogy a szerelmet és a házaseletet eleven perspektívában mutassuk be, az élet adta állandó fejlődés lehetőségével. Bárha nem nagyon maradnánk el célunk elérésétől!

A SZERELEM KÖLCSÖNÖSSÉGE

A szerelmesek mindig úgy érzik, hogy nem értik meg őket. Sokan beszélnek nekik a szerelemről, de nagyon kevesen mondják azt, amit ők szeretnének hallani.

Tanúja voltam sok párbeszédnek, igaznak és látszólag banálisnak. „Bácsikám, azért jöttem, hogy bejelentsem neked az eljegyzésemet.” – „Nagyszerű, kedves Péter! Ebben a korban már hajtja az embert az ösztön, hogy családot alapítson!” És Péter elmegy, dühösen és ugyanakkor szomorúan. Nem gondol arra, hogy szerelme az ösztöne által él és még álmodni se mer arról, hogy családot alapítson. Nem, ő szereti Erzsébetet, nem akar sohasem elválni tőle, mert ez a szerelem öröm a számára és mindent meg akar ismerni belőle. De az ösztön és család fogalma pillanatnyilag még idegen tapasztalataitól.

Amikor szerelmesek beszélgetnek

Dehát van-e ma olyan téma, amellyel többet foglalkoznak, mint a szerelemmel? A pszichológusok, elemezve, tanulmányozva a gyermek- és az ifjúkor szexualitásának fejlődését, a következő tanulságokkal szolgálnak: ragaszkodás az anyához, Ödipusz-komplexus, fiatalkori krízis stb. A biológusok ezeket alátámasztják. A hormonok, a hím és női ivarsejtek, az idegrendszer felkészülnek a szerelem lehetőségére. Az állatok magatartását tanulmányozva jobban megértik a szexuális vonzalmat, s nem egyszer így magyarázzák egymásnak: „Nézzétek a madár násztáncát, a két szarvasbika

küzdelmét a tehénért, és jobban megértitek az ember szerelmi magatartását.”

De őszintén szólva e megállapítások teljesen közömbösek Péter és Erzsébet számára. Ezek a kétségtelenül jószándékú törekvések a szerelem megmagyarázására, a tudományos módszer ezt tanulmányozni és boncolgatni, szemükben élesen különbözik saját tapasztalataiktól, élményeiktől.

Hogyan beszélgethetnek akkor a szerelemről?

Mint mindenki más, ők is minden bizonnyal elmesélnék ifjúságuk történetét, az ő történetüket, ami azonos az összes szerelmesek történetével. Egyesek talán visszamennének gyermekkori emlékeihez, s biztosan felidéznék serdülőkoruk nehéz napjait. A szüleik már nem jelentették számukra a világot. A család is súlyos teher volt, meg-nem-értésével, tilalmaival, elhamarkodott ítéleteivel a fiatalok ilyen viselkedésével, öltözködésével kapcsolatban, továbbá barátaik és kedvenc sztárjaik bírálgatásával.

Egyesek tehát a magányba menekülnek, mások barátaiknál találnak megértést és szeretetet. A „haveroknak” ugyanolyan az ízlésük, mint az övéké a sport, a mozi és a tánc. Közöttük nem szükséges magyarázkodniuk, minden egyszerű és világos, bár voltak titkaik és félelmeik, amelyekről nehezükre esett beszélni. A fiúk bizonyára elmondanák, hogy milyen titokzatosak és elbűvölők voltak a lányok — egész viselkedésükkel, akár kihívó pillantásaikkal vagy épp ellenkezőleg tartózkodó voltukkal, vonzó és számukra még titokzatos testükkel, cinkos pillantásaikkal, miközben titkaikról sugdolóztak. A lányok viszont elmondanák, hogy milyen vonzóknak, de egyben különöseksnek és idegenszerűnek találták a fiúkat, erejüket és megbízhatóságukat, erőszakosságra való hajlamukat és józan gondolkodásukat. Azt pedig fiúk-lányok egyaránt elmondanák, hogy milyen magányosaknak érzik magukat, milyen nehezükre

esett bizalmukra érdemes személyre találniuk, aki megszűntette volna bennük a magányosság és elégtelenség érzését. A barátok, a magukhoz hasonlók erre nem tűntek alkalmasnak.

Péter és Erzsébet esetében sem volt másképp. Bár fiatalok voltak még, de a munka során érettekké váltak. Megismerték az életet s ezáltal megnőtt az önbizalmuk.

Egy vasárnap, amikor először mentek el a barátaikkal, meglátták egymást. Nem szerettek egymásba az első pillantásra, nem. De szimpátiát éreztek egymás iránt: amikor Péter néhány dolgot elmondott elképzeléseiről, azok Erzsébetnek különösen tetszettek, és Péter úgy találta, hogy Erzsébettel milyen jóleső társalogni és a lány milyen vonzó és csinos. Erzsébet pedig nagyon el volt ragadtatva attól, hogy foglalkoznak vele, valaki körülveszi figyelmével. Így aztán újra látni kívánták egymást, de nem mások társaságában, hanem egyedül, hogy jobban összeismerkedjenek és felfedezzék a meghittség varázsát. Lassanként megértették, hogy találkozásuk első napján megszületett közöttük a szerelem. Ez a történet nagyon egyszerű, mondhatni, mindennapos: számukra ez saját élményük, amit nagyon nehezen tudnának elemezni. Hogyan született meg szerelmük? Miért éppen egymást választották? Nem tudják megmagyarázni: egy a tény, hogy egymásba szerettek és azóta is szeretik egymást.

Egyszerűen azt történt, hogy ezen a találkozón valami újat éreztek, olyasmit, amit még addig nem ismertek: ez a szerelem nem hasonlított a baráti érzésekre, sem az eddigi kapcsolatokra, amelyek csak a szerelem kezdetleges kísérletei voltak. Néhány dolog világosabb, tökéletesebb és teljesebb lett, érthetővé vált az a kötelék, amely egy embert a másikkal összekapcsol.

Ifjúságuk folyamán gyakran érezték, hogy magányosak

és elszigetelődtek a többiektől. E magányosság nyomán ürességet éreztek önmagukban. Néha úgy érezték homályosan, hogy hiányzik valami, hogy önmagukban elégtelenek. (Egy ókori filozófus, mint tudjuk, vajon nem úgy határozta meg a magányos embert, mint egy gömb felét, amely a másik felét keresi, hogy az egyensúlyát biztosítsa?) És íme, egy új, és tőlük teljesen különböző lénynek jelenléte megszüntette hiányosságuk érzését, betöltötte énjüket, jobban, mint valaha is elképzelhették volna.

A másik révén kitárult látóköruk, teljesebbé, egészebbé vált személyiségük, messze felülmúlva várakozásukat. Pusztá jelenléte, minden tökéletlensége ellenére is kielégítette minden igényüket, betöltötte minden vágyukat. A szerelem magával ragadó ereje végeredményben az igazi válasz arra az ürességre, hiányérzetre, amely a magányosság velejárója. A szerelem szenvedélye nem más, mint az a magával ragadó erő, a minden mást kizáró vágy egyesülni szerelmesünkkel, aki mindazt meghozza nekünk, ami hiányzott ahhoz, hogy kiteljesedjünk. Ez a magával ragadó erő és a kizárólagosság a szerelem igazi jellemzői, ami megkülönbözteti egyéb vonzalmaktól – ezért egyedülálló a szerelem az összes emberi kapcsolatok között.

A szerelem magával ragadó: heves, féktelen vágy, mely egyik embert a másik felé hajtja, hogy ketten legyenek, hogy felfedezzék és megszeressék a szerelmet, hogy inspirálja őket gesztusaik és magatartásuk átalakítására. Hányszor hallani, hogy egy félénk és szorongó fiatal lány képes elhagyni a családját, hogy elmenjen a világ végére, idegen országba és civilizációba egy férfi miatt, akit hat hónapja ismer. A férfi viszont váratlanul óriási erőfeszítésekre és kitartásra képes, hogy olyan állást szerezzen magának, amely lehetővé teszi, hogy elvegye azt a fiatal nőt, akit csak ezen az áron érhet el. A szerelem volt a legnagyobb inspirálója a

költőknek és a legszebb humanista munkáknak, amelyek a szerelemnek köszönhatték létrejöttüket. De gyakran a szerelem az okozója a legszomorúbb gyalázatosságoknak is...

A szerelem kizárólagos: „Egyetlen lény hiányzik, – s az egész világ kihalt ” – énekelte a költő. Az embernek több barátja is lehet egyszerre a nélkül, hogy az egyik elhomályosítaná szívében a másikat. De a szerelem nem tűr osztozkodást. Ezt tudomásul kell vennünk, mint a szerelem legfontosabb vonását. A baráti kapcsolat jó, gazdagító és ezért jóleső, de mégsem olyan szükségszerűen tartozik az életünkhöz, mint a szerelem. Ez az igazság olyan régi, mint a világ és mégis újra meg újra titokzatosnak, megmagyarázhatatlannak tűnik szemünkben. Azáltal, hogy felfedezzük azt a lényt, akit szeretünk – nem akárkit, hanem „Őt” – megváltozik körülöttünk és bennünk a világ, boldogság tölt el bennünket.

A szerelem az embert létének legmélyebb gyökerében ragadja meg és kiteljesedésére vezet. Ez az oka annak, hogy a szerelmesek nem tűrik, hogy szerelmüket lélektani és fiziológiai okokra vezessék vissza. Azt a gondolatot is visszatüntetik, hogy a szerelem bilincsbe verné szabadságukat. Éppen ellenkezőleg, úgy érzik, hogy ez a szerelem személyiségük középpontjába került – nélküle nem is volnának ők maguk.

Péter és Erzsébet már kezdettől így értették és élték szerelmüket. A folytatás: a közös élet, otthonuk, a gyermekek – csak később foglalkoztatta őket, mint szerelmük alapvető tényének logikus következménye. Kezdetben az volt a legfőbb kívánságuk, hogy fokozatosan felfedezzék, megismerjék egymást teljes valójukban. Mindent el akarnak egymásnak mondani, egymást megajándékozni, mindent megosztani.

Kölcsönös megajándékozás

Miért is akarják egymást megajándékozni? Azért, mert ez az ajándékozás szerelmük tápláléka, életük állandóan gazdagító forrása.

Egyébként minden emberi kapcsolat, legyen az baráti, testvéri, gyermeki, szükségképpen megkívánja a kölcsönös ajándékozást, az osztozkodást — ez kölcsönös kapcsolatuk külső megnyilvánulása.

A kisgyermek fejlődése is csak akkor lehet harmónikus, ha kölcsönös kapcsolatban van az édesanyjával és környezete tagjaival. Ismerjük azt a különleges történetet, amely azokról a nőstény farkas táplálta gyermekekről szól, akiket egy lelkipásztor fedezett fel Indiában. Nem tanultak meg beszélni soha. Mi hiányzott nekik? Semmi sem táplálta emberré növekedésüket. A gyermek számára ugyanis ahhoz, hogy ember legyen, más táplálék is kell, mint a tej: a szeretetkapcsolat édesanyjával és általában az őt körülvevő emberekkel. Az orvosok tudják, hogy veszélyes, ha egy gyermek túl hosszú időt tölt el kórházi környezetben és így nélkülözi az állandó természetes kapcsolatot szüleivel, testvéreivel, főként édesanyjával. Ez az oka, hogy nem fejlődik, sőt sokszor azt is elfelejti, amit már tudott, visszaesik fejlődésének korábbi fokára.

Ám ez a megfigyelés nem csak a gyermekekre jellemző. A felnőttek sem tudnak élni másokkal való kapcsolat nélkül. Tapasztalataink mutatják: ha e törekvés gátolva volt, tragikus véget ért. Az emberek szeretnének elmenekülni a társadalomból, szigetre menekülve életüket magányos Robinsonként leélni. Aztán sietve visszatérnek, mert olyan szörnyű volt számukra a magányt elviselni. Tudunk barlangkutatókról, magányos tengerjárókról, akik bevallották, hogy próbálkozásaiknak legnehezebb része a magány elviselése volt.

Tehát túlzás nélkül mondhatjuk, hogy az ember nem lehet teljesen önmaga, ha nincs kapcsolata magához hasonlókkal. Ezt megerősítik a pszichiátereknek a szkizofrénekkel kapcsolatos vizsgálatai. Ez a lelki betegség egyik faja az elmebajnak. Azzal kezdődik, hogy hasadás következik be a beteg és környezete között. A beteg magatartása különleges, elmezavar tüneteit mutatja, és arra vezethet, hogy teljesen saját zárt világában él, elkülönül a külvilágtól: a kapcsolat közte és mások között megszakadt.

A kölcsönös kapcsolat az emberek között különböző szintű és formájú lehet. Ilyennek tekinthetjük a szomszédunk barátságos köszöntését vagy azt a néhány szót reggel az újságárussal: kis dolog ez, igaz, de már a rokonszenv bizonyítéka. A banális társalgás a járműveken: egy öreg hölgy elmeséli életét, vagy két ember vadásztörténeteket mesél egymásnak — kezdetleges emberi kapcsolatok, mégis megannyi bizonyítéka annak az elemi emberi törekvésnek, hogy keresse a kapcsolatot a magához hasonlókkal.

A baráti kapcsolat már sokkal mélyebb szintű. Eszmecseréjük nem a felszínen mozog: lényeges mozzanatokat közölnek egymással életükből, belső, személyes élményeket. Ki nem érezte nagy nehézségek vagy boldogító élmények közepette azt a belső igényt, hogy beszéljen erről valakivel? A törekvés mindig ez: önmagunkból valamit rábírnunk másvalakire, aki szívesen fogadja a bizalmas vallomást.

A kapcsolatbalépés igénye ellen szólhat: minden valóság ismeretét, akik elvonultak a pusztába és ott egész életüket teljes magányban töltötték. Ez azonban nem alkot kivételt az általános szabály alól: ezt a magányt azért választották, hogy teljesebben és szabadabban élhessék az Istennel való együttlétet.

A bizalmas vallomás és meghallgattatásra törekvés természetes emberi igény. Ennek szükségszerűsége azonban

nem okvetlenül jelent egyszerűséget, könnyedséget. A kölcsönösség a hozzánk hasonlókkal kettős irányú: aktív mozgás afelé, akivel dialógust folytatok, akivel gondolataimat, felismeréseimet feltárom, akivel meggyőződésemről és terveimről éppúgy beszélek, mint kétségeimről és kudarcaimról. A másik fél magatartása is aktív: szíves befogadása közléseimnek, készség azok megértésére, elfogadására. Sokszor nem jön létre ez a kétirányú mozgás: a dialógus süketek között folyik le...

A párbeszéd annál nehezebb, minél mélyebb szinten folyik. Amilyen egyszerű számunkra elmesélni egy munkatársunknak szabadságunk történetét, és válaszolni az ezzel kapcsolatban feltett kérdéseire, annyival nehezebb egy barátunkkal beszélni legbensőbb vágyainkról, pl. egy megghiúsult szerelemről, az agresszív érzelmekről tekintettel egy harmadik személyre stb. Mintha egy sorompó gátolna meg abban, hogy mondanivalóimat kifejezzem.

Ez a korlát vegyes elemekből áll: szégyenkezés és ugyanakkor attól való félelem, hogy mit gondol majd a másik, gátlás, ami elfog attól, hogy saját gondolatainkat hangosan kifejezve halljuk, mert ezeket a gondolatokat és érzéseket még sosem foglaltuk szóba, hanem saját énünk mélyén bújtak meg.

Ugyanígy nehezünkre eshet a társunk megjegyzéseit, reakcióit meghallgatnunk, elfogadnunk. Lehet azért, mert nem egyeznek saját megérzéseinkkel, vagy éppen zavart idéznek elő benső énünk oly területén, ahol magunk is nyugtalanságot észleltünk. Mindez fájdalmas élményként és igen aggasztólag hathat ránk.

Mégis, minden belső nehézség ellenére, amelyek a dialógus velejárói, szomorúság és nyomasztó érzések forrásai lehetnek. Tény az, hogy a kölcsönös dialógus minden ember számára életszükséglet marad. Ezért elengedhetetlen köve-

telmény mindannyiunk számára, hogy állandó éber figyelemre törekedjünk embertársaink irányában.

Kölcsönösség a szerelemben

Mindezek a megállapítások a szerelem esetében is érvényesek. Hiszen a szerelem nem magában álló jelenség, hanem az emberi kapcsolatoknak és kölcsönösségnek kiemelkedő, kiváltságos jelensége. A találkozás és dialógus sajátlagos fajtája az emberek közti kapcsolatok más típusai között. Akik teljes mértékben élik szerelmüket, azok számára a gazdagodás páratlan forrása lehet, abban a mértékben, amilyen teljességgel kapcsolják be egymást a dialógusba, amely oly heves vágyuk tárgya. Ugyanakkor a szerelemmel is együttjárnak azok a nehézségek, amelyek mint említettük, minden dialógus velejárói lehetnek. Ezért követel meg a szerelem időnkint önuralmat és önzetlenséget is. Bár lelkes öröm forrása, belső kínok okozója is lehet.

Ha újra megkérdeznénk Pétert és Erzsébetet, bizonyára ugyanazt mondanák, amit minden más szerelmespár. Elmesélik, hogy eleinte hosszú órákat töltöttek együtt, meséltek egymásnak történeteket: gyermekkoruk emlékeiről, vakációkról, boldog órákról és rosszkedvű pillanatokról. Ezeket a beszélgetéseket fényképekkel illusztrálták, amelyekhez magyarázatokat fűztek, és együtt elzarándokoltak egymás régi kedvelt helyeihez. És, hogy így megismerték egymást, egyre nagyobb vágy ébredt bennük, hogy még jobban, még közelebbről ismerjék egymást. Az emlékekkel már nem érték be. Sőt az élet bőven ellátta őket a megismeréshez naponta új anyaggal. A munkahely eseményei vagy a városi élet forgataga lett beszélgetéseik témája, és a külvilág beleszólt meghitt óráikba. Ennek során újra meg újra megnyilatkozott élet-

felfogásuk, világnézetük. Előfordult, hogy barátjuk elvesztette állását, a szomszédasszonynak megszületett a hatodik gyermeke, máskor a nemzetközi helyzet feszültsége zavarta meg boldogságuk légkörét és töltötte el nyugtalansággal őket. Mindez beszélgetéseik tárgya lett és kölcsönös egymás megismerésére vezetett, meghitté, gazdagabbá tette szerelmüket.

Valójában sokszor épp a másodrangú fontosságúnak tűnő események a fontosabbak: ezekből szövődik lassankint a szerelmesek párbeszédének szövedéke. Ha nap nap után hajlandók, egymásra figyelmesen ügyelve, dialógust folytatni, lassankint feltárják önmagukat, megismerik egymást. Ugyanis tény, hogy nem mindig hosszú önéletrajzok, éles önkritikák árulnak el a legtöbbet valakiről. Sokkal jobban kiszolgáltatjuk magunkat a mindennapi életben, napjaink sodrában, sokkal jobban megismerhetjük partnerünket. Lelkiismeretlen? Vagy túlságosan aggályos? Szereti a fényűzést? Túlságosan kötődik a szüleihez? Ha valami hírt hall, szükségét érzi-e, hogy közölje a másikkal? Ha valami érdekeset olvasott, szeretné-e, hogy a másik is élvezze? A kölcsönösség ugyanis nemcsak szerelmes beszélgetésekből áll, gesztusokból, tekintetekből, gyöngéd szavakból, jóllehet, ezek szükségszerűek, hanem a szerelem egészéből. A „szeretni”-ige ragozása hozzátartozik ugyan a szerelemhez, de a szerelem nem csak érzelmi és érzéki kapcsolat, hanem két életnek olyan közössége, amelyben két személy fokozatosan teljességgel találkozik egymással.

Sok fiatal házaspár szinte megszedül ez intim találkozás sok mélysége és távlatai láttán. Gyakran zavarban vannak és felteszik a kérdést: „Vajon valóban mindent el kell-e mondanunk egymásnak? Vajon megkívánja-e szerelmünk, hogy mindkettőnk egész életét közös tulajdonná tegyük? Itt a józan ész adja meg a választ. Kétségtelen, hogy a köl-

csönösség nemcsak hasznos, hanem, mint mondtuk, ez valóságos életeleme a szerelemnek. Éppen ezért az ún. „titkos kertek”, a túl exkluzív barátságok is veszélyesek, mert alkalmasak arra, hogy elválasszák egymástól a házasfeleket. Mégse legyünk túlságosan aggályosak és ne túlozzuk el bizalmas közléseinket a mértéken túl. Ha ugyanis bizonyos élmények, pl. korábbi, de már teljesen lezárt szerelmi kapcsolatok emléke magára az érdekeltre is nyomasztólag hat, de még nyugtalanítóbbá válhat a másik félre, aki nem ismeri a belső összefüggéseket s így nem képes világos ítéletre. Ismerünk oly férfitípust, aki, nehogy valamit elrejtse a felesége elől, elborítja szegényt hivatali élete legkisebb kellemtelenségével, részletesen elmeséli neki, ha egy nő a legcsekélyebb érzelmet váltott is ki belőle.

Összefoglalólag az tűnik előttünk ajánlatosnak a kölcsönös közlés szempontjából, hogy ki-kí lehetőségeinek határain belül mindazt közölje, ami hasznos és gazdagító a másik fél, valamint a közös dialógus számára.

A test szerepe a szerelmi dialógusban

Az előbbi megfontolások nyomán önként adódik, hogy a szerelmi dialógus eszközeivel foglalkozzunk. Minden ember önmagában lezárt, és a többi embertől különálló egység lévén, a velük való kapcsolathoz közvetítő eszközökre szorul.

Ezért kell tehát, hogy az emberi test szerepével foglalkoznunk: hiszen kétségtelen, hogy a test az a „médiüm”, az a közvetítő eszköz, amelynek sokrétű és elengedhetetlen szerepe van az emberi kapcsolatok terén.

Ahhoz, hogy beszélgetés jöhessen létre, hogy gondolatainkat, eszméinket kicserélhessük, hangra és fülre van szükség. Ha partnerünk távol van, a kéz levélformában közvetíti

gondolatainkat. A címzett szeme révén értesül a levél tartalmáról. Közelebből tekintve korántsem olyan egyszerű és áttekinthető az ügy: A hang ugyanis, a mondanivalónk továbbadásának legtermészetesebb eszköze, sokkal többet tud kifejezni magánál a közleménynél. Hány különböző értelme lehet a beszédnek a hangszínezete szerint, amellyel meggyőződésünket épp úgy kifejezhetjük, mint érdektelenségünket. Ugyanaz a mondat hanglejtésének megfelelően kérdést, kétkedést éppúgy kifejezhet, mint meggyőződést, határozott állítást. A közlés értelmét teljesen megváltoztathatja a hangszínezet.

Szavainkat gyakran taglejtésekkel, gesztusokkal kísérjük. Aki már járt a Földközi-tenger partján, tudja, hogy sokszor nincs is szükség arra, hogy a délvidékiek nyelvét tudjuk s mégis megértjük őket. Így például két olasz között folyó beszélgetést nem szükséges lefordíttatnunk: megértjük kifejező gesztusaikból. És a szónokok is jól tudják, hogy taglejtésekkel kísérve, színezve, meggyőzőbb a szavuk, mintha kezüket mozdulatlanul lógatnák.

A gesztusok oly hűen fejezhetik ki gondolatainkat, érzelmeinket, hogy egyes színészek csak arcjátékkal, mimikával és taglejtésekkel élnek, minden beszéd nélkül: a pantomimosok. Így például *Carné* filmjében, a „Szerelmek városában” J.L. *Barrault* olasz pantomimost játszik, Pierót, aki szavak nélkül mutatja be, hogyan loptak meg egy embert az utcán. Itt a szót a gesztus pótolta, a test helyzetváltozása és a kéz mozgása. Kifejezése tökéletes volt. Nem kétséges: itt az egész test lett a kommunikáció eszköze.

A tekintet szerepe finomabb. Mi is a tekintet? Arcizmok összehúzódnása, a szemöldök és a szempilla mozgása keretezi. Kifejezheti a bensőséget, a kegyetlenséget, a szenvedélyt, az erőszakot. Hányszor tud ez a tekintet egymaga megbocsátani, vagy elutasítani.

A hallásnak és tapintásnak egész különleges szerepe van. A test a maga egészében működik közre kifejeznivalónk kisugárzásában vagy felvételében, ebben a sajátos dialógusban. A testnek csupán megérintése is megnyugtatólag hat. Gondoljunk a kisgyermekre, akit anyja karjába zár. Ölelésének melege elűz minden félelmet és teljesen megnyugtatja a gyermeket.

Maga a szaglás is: a szeretett nő illata egy sereg emléket és érzelmet eleveníthet fel, sokszor sokkal gazdagabban, és teljesebben, mintha hosszasan beszélnénk róla.

Különösen nagy a test szerepe olyan élményeknél, amelyekre kezdetben nem találunk magyarázatot. Bizonyos behatásoknál, vagy az első pillantásra való szerelemnél érzékiségünkre ható, vagy sokszor megmagyarázhatatlan kisugárzásról lehet szó, máskor valaki testi magatartásával árulja el benső énjét, ezzel hat másokra. Így például egy szuggesztív, férfias katonai parancsnok magatartásával gyakorol döntő befolyást csapatára, amelyet már első fellépésével magával ragadott. Az ilyen tisztek parancsszavukkal, arckifejezésükkel, egész magatartásukkal személyiségüket fejezik ki, ezzel hódítanak. Hasonló az eset, amikor két fiatal hirtelen egymásba szeret. Egy házaspár így mesélte el szerelmük történetét:

Egyszer fiatalokból álló társaságba hívták őket. Addig még sosem találkoztak. Akkor egész nap nem váltak el egymástól, olyan nagy örömet okozott nekik, ha beszélgethettek egymással. A többiektől is elhúzódtak. Még aznap este megbeszélték, hogy újra találkoznak. Egy héttel később eljegyezték egymást, és ma húszéves házasok. Ha ez a férfi és nő az első pillantástól, az első kézszorítástól olyan közel érezte magát egymáshoz, akkor ez kétségtelenül azt jelentette, hogy arcuk, tekintetük, egész testük sokkal gyorsab-

ban és sokkal jobban kifejezte egész lényüket, mint ahogy a szavaik tehették volna. Amikor egymásra néztek, megértették egymás egész valóját.

Világos most már előttünk a test lényeges, egészen különleges szerepe két ember kapcsolatában? Testünk az az egyedülálló kifejező-eszköz, amely a legkülönbébb és legfinomabb árnyalatokban tolmácsolhatja gondolatainkat, érzéseinket. Nem csodáltnivaló, ha igen lényeges szerepe van a szerelmesek kapcsolatában.

A házasság

Milyen helyet foglal el végül is a házasság, ez a jogászai és hideg realitás a szerelem szenvedélyes érzelmeivel szemben? Naponta hallunk fiatalokat így beszélni: „Sohasem kötnék házasságot azzal, akibe szerelmes vagyok. A házasság élet megöli a szerelmet.”

A legújabb időkig a szerelem és a házasság valóban egymástól nagyon különböző realitások voltak. Mindaz, amit az utolsó évszázadok házasságokról feljegyeztek s elbeszélnek, nem nagyon vigasztaló képet nyújt. Eltekintve néhány olyan szerelmespártól, akiknek a története fennmaradt, a házasság legtöbbször társadalmi cselekmény volt, két család egyezségének tárgya, amely két család között, gazdasági és jó szomszédi szempontokból jött létre. A színházak és a regények gyakran foglalkoznak a rossz házassággal. *Molière*-nél például a fiatalok szülei ellenére jegyzik el egymást. *Balzac* regényeiben a szép, fiatal asszonyokat öreg férjükhöz köti a törvény, ezért képtelen szerelmekben keresnek vigasztalást. De amit az elmúlt századok irodalma bemutat, vajon hívebben tükrözi-e az átlagos társadalmi magatartást a házasságban, mint a mai sajtó? A mi utódaink sem tennék helyesen, ha Jean Luc *Godard*

filmjei vagy Françoise *Sagan* regényei alapján ítélnék meg napjaink átlagembereinek házasséletét.

Mégis úgy tűnik, földünk népeinek nagyobb részében még mindig a családok közti megállapodás és az érdekek összeszövődése a házasságkötés alapja. Így van ez a megkötött házasságok túlnyomó többségében szerte a világon. Ismerünk olyan indiai egyetemistákat a Sorbonne-on, akik hazautaznak saját hazájukba, hogy elvegyék azt a fiatal lányt feleségül, akit egyáltalában nem ismertek, sőt sohasem láttak, de akit a családjuk választott ki számukra. Ez egyszerűen azt bizonyítja, hogy ezek a viselkedési formák nem csak az elmaradott, primitív körökre érvényesek.

Európában manapság általában szokatlan dolog a szerelem nélkül kötött házasság. S amikor egyes fiatalok a szereelmet csak a házasságon kívül képzelik el, semmit sem vetnek meg annyira, mint a család által előre meghatározott házasságkötést és az anyagias számítást, amelyek nagyobb fontosságot nyernek, mint a személyes hajlandóságok. Szívesen teszik fel ezeket a kérdéseket: Mire jó a házasság? Nem az a fontos, hogy szeressük egymást, s hogy ennek a szerelemnek éljünk? Mi köze van a polgármesternek, vagy a plébánosnak ahhoz, hogy mi együttélünk, vagy ahhoz, ami csak kettőnkre tartozik?

Vajon meg kell-e védenünk az ily szerelmesek szemében a házasság intézményének létjogosultságát? Hiszen — a dal szerint — „a szerelmesek egyedül vannak a világon”, magukra hagyatva, gondolják legalábbis ők maguk. Mégis annak a társadalomnak, amelyben életük folyik. Ők is szerves részét alkotják. A társadalomnak ezért szüksége van rájuk, (hogy is léteznék nélkülük, ezek nélkül a kis sejtek nélkül?), de ugyanakkor nekik is szükségük van a társadalomra. Kihez fordulnának segítségért, hogy lakást szerezzenek, munkát kapjanak, hogy szociális juttatásokban részesüljenek?

Csakis a társadalomhoz, amelyben élnek. A szerelmükből születő magvacska, új kis sejt sem független tőle, sőt reá szorul. Mondhatjuk, bizonyos szempontból szerelmük társadalmi jelenség, mely a társadalmon belül született, állandó kapcsolatban van vele, benne él és egyben haszonélvezője. Mi sem természetesebb tehát, mint az, hogy a társadalom megkívánja: mutassák be neki ezt az új sejtet, hogy ez alávesse magát jogszabályainak s legyen egyben tanú és biztosíték. Ez az értelme a házasságnak, mind a legprimitívebb, mind a legfejlettebb civilizációkban. Két személy szerződést köt a társadalom színe előtt, szerződést, amelyben hűséges életközösségre kötelezik el magukat, annak minden előfeltételével és következményével, aminő a kölcsönös segítség, a termékenység, vagyis a társadalom életében és szaporodásában való közreműködés. Ellenszolgáltatás fejében viszont a társadalom ígéri meg, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel segíti őket.

A házasság lényegében jogi aktus, míg a szerelem ennek a kapcsolatnak élő anyaga. Ez a két elem nem mond ellent egymásnak, sőt, kiegészíti egymást, egyik a másikat erősíti. Kíváncsú lenne, hogy sohase válasszák el egymástól e két elemet.

A házasság vallásos tett is lehet. Minden nagy vallás tudja ezt és megszenteli ünnepélyes szertartásokkal. Ilyenkor a társadalom előtt vállalt kötelezettség vallási közösségben vállalt kötelezettség is. A keresztény házaspár Isten előtt vállalja el kötelezettségüket, abban a tudatban, hogy Isten oltalmába veszi szerelmüket, s különös segítségét nyújtja: ezt nevezzük a házasság szentségi kegyelmének.

A legjelentősebb segítség, amit a házastársak az állami és egyházi közösség színe előtt kötött szerződésükhöz elvárhatnak: a házasság kötelékük védelme.

Házassági tanácsadásunk tapasztalata mutatja: az esetek

nagy többségében a válások okai a házaseletük során kialakult feszültségek. A válás tehát nem más, mint kibúvó. Ennek a legkézenfekvőbb illusztrációja, hogy ugyanezek a házasok bizonyos idő elteltével újra összeházasodnak az-
zal, akitől elváltak. Erre mindnyájan tudnánk példákat mondani. A feszültség elmúltával a házaselek nagyobbik része újra rátalál a megoldásra, és néha az igazi boldogságra is. Míg a válást végérvényesen kudarcnak éreznék, amely annál nagyobb lehet, minél őszintébb volt szerelmük. Azok számára, akik a maguk szempontjából elfogadhatatlannak tartják és ezért elutasítják a válást, a további együttélés szükségszerűsége jó alkalom arra, hogy komolyabban kutassák házasságuk válságának okait, és olyan megoldást keressenek, ami megjavíthatja házasságuk légkörét. Tanulságos volna itt egy házassági tanácsadó – Dr. J. *Lemaire*¹ – tapasztalatait ide iktatni...

Az itt elmondottakból kétségtelenül levonhatjuk azt a következtetést, hogy a szerelmen alapuló házasság a társadalom számára nyereséget jelent ahhoz a házassághoz képest, amelynek alapja az egyes családok között, vagyonuk megőrzése vagy gyarapítása érdekében kötött szerződés.

Azonban ennek az újfajta köteléknek csak akkor lesz értelme, ha a házastársakat egybefűző szerelem élő marad a válások és átalakulások ellenére is. Lehet, hogy az újfajta házasság társadalmunk számára még új fejlődési fokot képvisel – mi is egy évszázad a társadalom életében! – s ezért még nem tudja berendezésébe szervesen beiktatni. Vajon csodáltnivaló-e, hogy ha a fiataloknak – minden szükséges előkészítés és pszichológiai segítség híján – nem sikerül házaseletüket a társadalom közösségében sikeresen megvalósítaniuk? Korunknak fontos feladata, hogy segítsük őket boldogulásukban.

JEGYZET

1 Vö. Dr. J. *Lemaire*: Les conflits conjugaux. E.S.F, Paris.

A FÉRFI ÉS A NŐ

„Egymásnak vagyunk-e teremtvé? Meg fogjuk-e érteni egymást? Megtaláljuk-e az összhangot? ” Kérdések, melyeket minden szerelmes föltesz magának, miután rájött, hogy szerelmük nem egy napra szól, hanem a jövőre. A különböző egyéniségek összhangja miatt érzett aggodalom fontos tényező az utóbbi évtizedekben. Számos tanulmány foglalkozik egymást ideálisan kiegészítő tulajdonságokkal, hogy így a sikeres, boldog házasságra nyújtsanak kilátást, és óvjanak azoktól a hibáktól, amelyek komolyan veszélyeztetve a szükséges összhangot, a házasságkötés ellen szólnak.

De hogyan ismerhetjük meg társunk jellemét? Hogyan mérlegelhetjük helyesen a másik bizonyos jó vagy rossz tulajdonságait? Sokféle módszert ajánlottak már erre. Egyesek a grafológiát igyekeznek felhasználni, hogy meghatározzák az írás segítségével a személyiséget, mások a morfopszichológiát, mely az arcvonásokból és a testalkatból igyekszik az egyéniség elemeit kiolvasni. Ismét mások a titokzatos asztrológiát használják fel. Bizonyos házasságközvetítő irodák kartotéklapokon rögzítik a házasság-jelöltek tulajdonságait, és így remélik a megfelelő partnert, annak kartotékja alapján megtalálni. Még pontosabb az Egyesült Államokban kialakult eljárás, amikor a személyi lapokat a kompjúterre bízák s ennek segítségével keresik meg az „ideális partnert”.

De még mielőtt az ember jövőendő életpárját akarná megismerni, kíváncsian firtatja – az eleinte oly idegenszerűnek és titokzatosnak tűnő – másik nem tulajdonságait. Ezért

megkísérelték, hogy felvázolják a férfiúi és női pszichológia sémáját. Természetesen itt csak egy elnagyolt sémáról lehet szó, amely csak nagy vonalakban igyekszik a férfi és nő magatartását felvázolni; mégis hozzásegít ahhoz, hogy összefoglaljuk a férfira és nőre tipikusan jellemző vonásokat.

Ilyen séma felvázolásának különféle a módja, aszerint, hogy az illető szerző inkább a biológiai, vagy inkább a pszichológiai tényezőkre van tekintettel. Itt most nincs terünk módszerek ismertetésére. Megelégszünk az általános elképzeléssel. Alkalmazzuk a legegyszerűbb módszert ilyen séma összeállítására: induljunk ezért ki az anatómiai és biológiai adottságokból.

A férfi

Ha ilyen séma szerint megfigyeljük, hogyan él a férfi, akkor el kell ismernünk, hogy egész lénye a cselekvésre irányul.

Már testalkata is erre teszi alkalmassá: széles vállak, a törzs izomkötegei mind az első végtagok működését szolgálják, csontozatának erőteljes felépítése nagy erő kifejtésekre teszi alkalmassá. Vajon a fizikai erő jellemzi-e egész egyéniségét? Vagy pedig épp ellenkezőleg, a cselekvésvágy fejlesztette ki testét? A kiindulás közömbös. De a cselekvésvágy személyiségének központi eleme marad. Tenni, alkotni, cselekedni jellemzően férfias szavak. Épp így jellemző a férfira, hogy ilyen vagy olyan módon befolyásolja a világ fejlődését. Akár kétkezi munkával keresi kenyerét, akár szellemi dolgozó vagy vezető állást tölt be: a külvilágra való behatás vágya jellemzi nagy általánosságban.

De cselekvési vágya nem korlátozódik csupán szakmai területre, hanem a házasságra és a családi életre is kiterjed. A férfi előszeretettel gyakorolja ezeken a területeken is vezetési és uralkodási vágyát. Kedvező feltételek között

magához ragadja a kezdeményezést, nehéz helyzetekben a döntést. Innen már csak egy lépés a házi zsarnokoskodáshoz, valljuk meg: egyszer csak úgy gondolja, hogy körülötte forog a világ. S szépen kialakul az a valóban létező szemlélet, mely a férfin keresztül, szükségletein, izlésén, vágyain át látja a világot.

Ez az előbb jellemzett fizikai erő bizonyos stabilitást biztosít a férfi egyéniségének. Kedélyvilága kiegyensúlyozott, ritkán ingadozó. Nagyjában ugyanaz marad életének különböző szakaszaiban, eltekintve azoktól az időszakoktól, amikor valami nagy gondnak terhe bizonytalaná teszi.

Szellemi alkata folytán hajlamos az általánosításokra. Elméleti megfontolásokban leli sokszor tetszését. Szívesen sző világmegváltó terveket, öröme telik a szervezésben, alakítani kívánja környezetét, embertársait. Ha probléma merül fel, szívesen folyamodik általános elvekhez. Ezek a törekvések néha valóságosan eltorzítják személyiségét: elveszítheti érzékét a konkrét, kézzel fogható mozzanatok, a gyakorlati teendők iránt. Miközben szinte elvesz a magas spekulációk, tervek és programok között, nem veszi észre, mi vár közvetlen közelében, és mi a sürgős. Vajon a politizálás, ez a „férfi-betegség” nem ilyenféle eltorzulás-e? Itt persze nem az aktív politikusokra, az állam vezetőire gondolunk, de egy ilyenre ezer „kávéházi politikus” esik, akik szakadatlanul vitatkoznak és tervezgetnek általuk soha meg nem valósítandó terveket. Ha az ember hallja, nézi őket, úgy festenek, mint akiket csak ez az egyetlen szórákozás érdekel, a politikai realitások világától azonban távol maradnak.

Ez a cselekvésvágy, ezek a szellemi játékok néha annyira eluralkodnak a férfi egyéniségén, hogy érzelmvilága elsatnyul. Kevés férfi tudja természetesen és szabadon kinyil-

vánítani a szeretetét, melyet egyes személyek és tárgyak iránt érez. Ez a túlzott tapintat vezet egyeseket odáig, hogy minden szeretetmegnyilvánulásukat gyökerében magukba fojtják. Sok férfi tűnik olyannak, mint akinek kő van a szíve helyén, képtelenek gyöngéden elmosolyogni vagy könnyet ejteni. Azt jelentené ez, hogy nem is éreznek semmit? Az érzelmi kontroll azonban megosztja az emberi magatartást. Vajon nem szokták-e mondani a kétségbe esetten zokogó kisfiúnak „légy férfi”? És hozzáteszik: rejtsd el a fájdalmadat, tartsd meg magadnak, fölösleges, hogy mindenki tudomást szerezzen róla!

Ezek a különböző tendenciák érvényesülnek a szexuális magatartás terén is. Cselekvési vágy, az uralkodási ösztön, és az érzelmi vonatkozásban tartózkodás ösztönzi arra, hogy ő tegye meg az első lépést. Ő kezdeményezi a dialógust, előbb a szerelmi dialógust, utána a szerelmi játékot. Mivel érzelmi síkon gátlásos, könnyen kelti partnernőjében a szenvtelenség, érzelemhiány benyomását.

Sok asszony panaszkodik – és legtöbbször igazuk is van –, hogy testi együttélésük idején házastársukkal semmiféle lelki kapcsolatuk nincs, mert a férfi szinte kizárólag a maga fizikai kielégülését keresi. S ha ez a magatartás nem is általános, érdemes róla beszélni, s mert nagyon is megfelel alapvetően férfi-hajlamoknak, ezért tudatosan kell ügyelni e téren minden férfinak.

Az idő függvényében szemlélve is érdemes a férfi magatartásformáit megfigyelnünk. A férfiasság egyik jellemzője a szakaszos ritmus, a folytonossággal szemben. Akár munkáról, akár pihenésről van szó, fizikai erejét jobban tudja kamatoztatni rövid, de nagy erő kifejtéssel, pihenőket közbeiktatva, mint hosszantartó folyamatos munkában. Ez ellen felhozhatná valaki a futószalagon végzett munkát. Ám ezt csak fizetés ellenében teszik. Ki látott már önállóan

dolgozó férfit, aki maga osztja be idejét — pl. egy kisiparos — és ugyanilyen módon dolgozna szakadatlanul?

Úgy tűnik tehát, hogy a férfi általában nem alkalmas hosszantartó, szakadatlan erőfeszítésre. Legyen szó akár hosszantartó, fájdalmakkal járó betegség szenvedéseiről, akár az egyetlen problémára irányuló szakadatlan figyelemre — egyszóval arról, hogy ellenálljanak a hétköznapi egyhangúságának.

Mivel a férfi könnyen tűri a ritmusos szakaszosságot, az egyik területről a másikra való átkapcsolást, az a veszély fenyegeti, hogy nem veszi észre a különböző tevékenységek összefüggését, kapcsolatát. Hány asszony panaszkodik, hogy férjük, alighogy túlestek egy heves veszekedésen, már karjába akarja őket zárni. Nála a vitatkozás az egyik dolog, a szerelmes gyöngédség gesztusa a másik dolog, egyáltalában nem érzékeli az ellentétet, ami pedig az asszonyban megüt-közést, ellenkezést vált ki. Úgy látszik, hogy az ilyen „válaszfalak” — hogy egy nagyon járatos házassági tanácsadó kifejezésével éljünk — igen jellemzőek a férfiúi magatartásra.

A nő

A nőnél egész más minden. Nincs a férfihez hasonlóan masszív csontváza, erős izmokkal borítva — testének egész felépítését az élet továbbadásában való szerepe határozza meg. Válla keskeny, ellenben medencéje széles, csészéhez hasonló, az anyaság céljai kívánják így. Ehhez járul még egy adottság, amely a férfinél teljesen hiányzik, de a nőnek egész testi-lelki magatartását erősen befolyásolja: Mirigyrendszerének naponkinti változása — a tüszőéréstől a peteérésig, amikor a petesejt a megtermékenyítésre alkalmas — havonta képesíti az anyaságra. A fiziológia tanítása szerint a nő hormonháztartása naponkint változik, és ezzel együtt-

jár a nemi szervek naponként változó befolyásolása is. Értethető, hogy ezek a jelenségek, még ha nem is észleli tudatosan, mély hatással vannak a nő egyéniségére. Az anyaságra való rendeltetés és a biológiai folyamatok ritmusszerű váltakozása — íme, a női test két lényeges eleme.

Az anyaság utáni vágy, mely tulajdonképp egy belőle fakadó, de tőle különböző élet utáni vágyakozás, könnyíti meg a nő számára a világ megértését, és egy másik emberhez való közeledését. A gyermeke iránti türelmes gondoskodást a nő szívesen átviszi olyan szakmai területekre, ahol szabad tere van ennek a mások iránti odaadásának, az olyan hivatásokban, mint a betegápolás vagy oktatás stb.

De túl ezeken a nőknek igen megfelelő hivatásokon a női „jelenlét” egészen sajátos színezetet ad világunknak.

Akár háziasszony, aki munkásságát családjának szenteli, akár olyan asszony, aki valamilyen más hivatást tölt be, a női „életmód” lényege a másokról való gondoskodás. Dolgozzék bár ugyanabban a munkakörben, a női magatartás a férfitől ebben különbözik; sokkal figyelmesebb, gondoskodóbb. Egyesek azt mondják, hogy ez készíteti a nőt az önfeláldozásra s áldozatra. Biológiai ritmusának váltakozása bizonyos változó jeleget ad neki, amit a rosszindulatú férfiak szeszélyességnek neveznek. Ebből kifolyólag egyszer kitörően lelkes, máskor lehangolt, a fizikai erő és kimerültség váltogatják benne egymást. Tudva, hogy mindezek fizikumának következményei, hajlamos önbizalma elvesztésére. Mégis gyakran sarkallja a cél, hogy versenytársa legyen a férfinak a maga területén.

Hogyan is szólhatnánk a nő értelmi képességeiről, ha nem emelnénk ki intuíciós képességét? A férfihoz a logikai levezetés áll közelebb, a nőhöz a spontán képzettársítás. Ha egy helyzet elemzéséről van szó, arról, hogy a lényegét megragadjuk, a férfi érveket sorakoztat fel, s azokból von

le következtetéseket, a nő viszont egyenesen a célt találja el, mivel egy mozzanat, egy hanghordozás, esetleg egy, a férfi részére jelentéktelennek tűnő részlet, egy másik helyzetre, eseményre emlékezteti, s egyszerre le tudja vonni a következtetést spontán képzettársítása által. Képessége, amellyel részleteket tud megfigyelni – egy-egy szavunkat, mozdulatunkat – különösen alkalmassá teszi arra, hogy az embereket, jellemüket találóan jellemezze. Viszont ezzel együttjár annak a veszélye, hogy semmi megértést nem tud mutatni az absztrakciók, az elvont fogalmak világa iránt. Talán éppen itt, a gondolkodás módszerében rejlik az egyik legszembevetőbb különbség férfi és nő között.

Ami az érzelmeket illeti, e terület nagyon fontos a nő számára. „A nők érzelgősek” – ez civilizációnk egyik sokat hangoztatott tétele. Érzelmi világuknak ez a jellemzője megtalálható emberi kapcsolataikban. A kislányban, aki már aszerint osztályozza társait, hogy kiket „szeret” és kiket „utál”. Később is, egész élete során, a külvilággal való kapcsolatát, az emberekhez való viszonyát érzelmi világa határozza meg. Ha választania kell, számára az érzelmek és hajlamok objektív tényekként döntően esnek a latba.

A nő érzelmi világának ez a feltétlen elsőbbsége szexuális életének is rugója, és odáig vezetik, hogy érzelmekkel burkoljon be minden szexuális vonatkozást, sokszor teljesen figyelmen kívül hagyva a szerelem testi megnyilvánulásainak sajátos jelentőségét, szerepét. Ime, újra egy lényeges magatartásbeli különbség a két nem között, mely nem ritkán vezet nehézségekre kettejük kapcsolatában.

Mit tartsunk ez általános jellemzésről?

Nagyon fontos hangsúlyoznunk, hogy a férfi és nő személyiségének ez az általános, elnagyolt felvázolása csak

relatív értékű. Kétségtelenül megvannak a sajátosan férfiúi és női erővonalak. De a fentebb jelzett sémák oly elnagyoltak, oly általánosak, hogy senki nem ismerhet rá önmagára bennük. Nem lesz nehéz a számunkra oly férfit vagy nőt felmutatni, akik teljesen eltérőek a sémától s ezért magát a sémát hamisnak mondani. Vajon ragaszkodjunk-e mégis a sémákhoz, azzal a módosítással, hogy a nőknél bizonyos százalékban férfias tulajdonságok, a férfiaknál pedig ugyanígy női tulajdonságok meglétét is elfogadjuk? Nagy veszélyt jelentene, ha valaki megrekedne egy sémában, ráaggatva mindazokat a tulajdonságokat, amelyek ősidők óta férfiasnak, vagy nőiesnek számítottak.

Le kell szögeznünk, hogy bizonyos férfiúi vagy női sajátosságok anatómiai és fiziológiai adottságok következményei, viszont mások – legalábbis részben – a civilizációval járó jelenségek. A mi civilizációnkat a férfi előjogai jellemzik, tagadhatatlan a nemek hierarchiája. Beszédesen mutatja ezt a következő példa. Az érzelmeken való uralkodás a mi kultúrkörünkben férfias erényszámba megy. Erre nevelik a kisfiút, így viselkednek régóta a férfiak. A kisfiút intik: „Légy férfi! Viselkedj mint az férfihoz illik!” De vajon a kisfiú eredetileg kevésbé érzelmes, mint a kislány? Semmi sem utal erre. Vajon ez a jellem-típus nem a nevelés eredménye-e?

A magatartásoknak ez a viszonylagos volta megérdemli, hogy közelebbről vegyük vizsgálat alá. Tény, hogy az utóbbi során a társadalmon belül lassan megszületett a felismerés, hogy a női és a férfi természet sokban különbözik egymástól: biológiai, fizikai téren stb. Megtörtént a szerepek kiosztása és rögzítése: a férfi Isten után az egyetlen úr, a családban pedig parancsoló. A nőnek pedig jellemének szélessége és házias erényei folytán – ez tűnt természetesnek! – a háziasszony szerepét szánták, ő lett a ház úrnője, bel-

ső életének irányítója, a férfinak hagyva a külvilágot, a politikát stb.

Társadalmunk azonban átalakulóban van a technika fejlődése, a kedvező művelődési lehetőségek és az életszínvonal emelkedése következtében. A nő, akinek eddig a családi otthonról kellett elsősorban gondoskodnia, és ehhez volt kötve, akár anyagi kényszerűségből, akár kellő műveltsége híján – és szívesen meghagyták ezen a színvonalon! – most felfedezi a lehetőséget, sőt egyhamar igényét is arra, hogy szelleme megnyíljon a világ számára és tevékenyen vegye is ki a részét az életben, saját szűk falain kívül is. Most már egész csomó, addig a férfiaknak tulajdonított képesség egyszerre magától értetődő női képesség is lesz. Az eddig oly világos sémák egyszerre vitathatóvá váltak. A logikus gondolkodás a férfiak birodalma volt. Most egyre több nőt látunk a legmagasabb tudományos és vezetői munkakörökben. Hogyan gondolkodnak ezek az asszonyok? Hiszen kétségtelen, hogy fontos feladatokat töltenek be ezeken a posztokon. A házimunka kizárólagosan női foglalkozás volt. Most azonban hány férj sürgölődik igen ügyesen a konyhában, vagy a mosógép körül, akiknek a feleségük dolgozik!

Civilizációnk fordulóponton áll. Sok véglegesnek hitt vélemény máról holnapra gyökeresen megváltozik. Fontos, hogy a valósággal szembe merjünk nézni s ne legyünk mindenáron megrögződve régi felfogásokban, előítéletekben a férfit, nőt, a házaspárt illetően. Előítéletes látásmód komoly feszültségek és nehézségek előidézője lehet a házastársak között ebben a rohamosan fejlődő, változó világban, mert arra vezethet, hogy nem látják és nem értik meg egyformán szerepüket a társadalomban.

Ilyen például a dolgozó asszony kérdése a családban és civilizációkban, hol mostanáig a férfit a teremtés koronájának tartották. Egyes férfiak tudomásul veszik, hogy fe-

leségük dolgozik (hiszen növekszik a család jövedelme), de nem tudják megérteni, hogy ugyanakkor a házimunkáján valamiképp csökkenteni kellene. Ezeknek az asszonyoknak kettős munkájuk van: egyrészt a munkahelyi, másrészt az anyai és háztartási. Sokszor ez elkerülhetetlen, épp ezért nagyon kíváncsi, hogy a férj, aki a kettős családi jövedelem haszonélvezője, a házimunka terhét megossza feleségével.

Összefoglalólag azt kell mondanunk, hogy a jellemek, egyéniségek sokfélesége lehetetlenné teszi, hogy általános érvényű következtetést lehessen eleve levonni a partnert illetőleg. Nincs az a séma, amelynek alapján helyes választ kaphatnának a jegyesek kérdéseire: „Fog tudni szeretni?” „Vajon boldogok lehetünk együtt?” Bármennyire is tudják elméletileg, hogyan van a férfi és nő teremtvé, nem takaríthatják meg a fáradságot, hogy egymás tulajdonságait igyekezzenek megismerni.

Egy kisgyerek története

Ha pedig az effajta osztályzások és vázlatos leírások nem elegendők, valami mást kell keresnünk. De milyen irányban? Melyik módszer nem skatulyázza be a jelenségeket? Kétségtelen, hogy manapság a pszichikai-érzelmi fejlődés vizsgálatában keresik leginkább a megoldást. Ha például Palika fejlődését figyelemmel kísérjük; fel fogjuk ismerni a későbbi érzelmi kötődés erejének, vagy ellenkezőleg, hiányának kielégítő magyarázatát.

Az egyéni fejlődésnek vizsgálata egészen új, és Freud zsenijének köszönhetjük. Ő előtte a gyermeket kicsiny felnőttnek tekintették. Ugyanazt a gondolkodásmódot tulajdonították neki, ugyanazokat az érzelmeket, akár egy felnőttnek. Bár feltételeztük lehetőségeinek kibontakozását, de fejlődését, igazi történetét nem ismertük.

Palika egy egészen egyszerű család harmadik gyermeke, apja, anyja éppen olyan, mint az általunk ismert apák és anyák legtöbbje. A születése utáni első hetektől kezdve szoros kapcsolatban él anyjával, valójában csakis vele van kapcsolata: ő táplálja (anyatejjel, vagy cuclival, mindegy), ő pólyázza stb. A gyerek nemsokára már felismeri anyját, örül a közeledtének és sír, ha az anyja elmegy. Ez a kötődés tovább erősödik, mivel anyja van hozzá a legközelebb, ő foglalkozik a leggyöngédebben Palikával. Nagy elővigyázattal és gondoskodással veszi körül, jólesően simogatja, a maga módján boldoggá teszi, és tisztában van azzal, hogy gyermeke csöppet sem felnőtt, hiszen még sem beszélni, sem gondolkozni nem tud. Tökéletes a boldogsága, ha enni adnak neki. Ez számára a legteljesebb kiélégülés. Hogy is foghatná fel egy felnőtt, aki már rég túl van a csecsemőkoron, mi megy végbe a kicsiben? Pedig ropant egyszerű, csak meg kell figyelni hogyan él a kisgyermek. Amikor éhes ordít, ha viszont jóllakott, megbékél és ágyacskájában földöntúli boldogsággal mosolyog. Honnan tudhatja az anya, hogy az ő jelenléte teszi boldoggá gyermekét? Egészen egyszerűen: csak meg kell figyelnie olyan gyermekeket, akiket intézetben nevelnek, vagy akikkel az anyjuk csak gépiesen, hidegen, gyöngédség nélkül bánt. Az ilyen gyermekek szomorúak és kevésbé élénkek.

Miért tulajdonítunk olyan fontosságot Palika első hónapjainak? Olyan fontos lenne első gögicsélése? Nagyon is. Különösképpen fontos ez, mert, ha valaki nem tud kötődni az anyához, életének első heteitől kezdve, a későbbiek során nehezen fog tudni szeretni és nem igen fogja elhinni, hogy ő is lehet más szerelmének tárgya; gátolt lesz. A pszichológiai vizsgáldások rámutatnak arra, hogy ha valaki már az anyatejjel együtt nem érzi a szeretetet is, felnőtt korában nehezen fogja átélni, mert mondjuk is ki rögtön,

hogy az az erő, amely Palikát édesanyjához köti, magja a későbbi szerelmének. Ez az eleven erő a gyermekkor, serdülőkor és ifjúkor folyamán változik, alakul – erről később részletesebben szólnunk – ezt a folyamatot pszicho-affektív fejlődésnek nevezzük. De ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy amivé később a szerelem fejlődhetik, annak gyökere az első hónapok, sőt évek anya-gyermek kapcsolatába nyúlik vissza.

Palika gyorsan fejlődik. Lassankint megváltozik az első hónapok életmódja, amely abból áll, hogy mindent megkap a legkisebb ellenszolgáltatás nélkül. 15-18 hónapos korában észreveszi, hogy nem csak kapni lehet anyjától, de felfedezte, hogy befolyásolni tudja az anya viselkedését. Aszerint hogy a gyermek hajlandó megtenni bizonyos dolgokat, vagy nem, az anya örömet, vagy elégedetlenséget mutat. Nem akar enni, és ezt megteheti, időnként meg is teszi, hogy meggyőződjön a hatalmáról, nem akar bilire ülni, és tisztán tartani a pelenkáját, – és az anyja máris szomorú, valamilyen módon kifejezésre juttatja csalódását, és Pali jól megérti ezt. Vagy éppen ellenkezőleg, megeszi az enivalót, amit kap, nem piszkítja be magát, mert azt kérték tőle: Az anyja meg van vele elégedve, megöleli, örül neki. Ezek a megnyilvánulások mind az ő magatartására is hatással vannak.

Egyszóval Palika, már két éves kora előtt, a sajátmaga módján sokmindent megért. Azt, hogy egyrészt el kell fogadnia bizonyos dolgokat, amelyek végül is örömet okoznak, másrészt hogy ez a kapcsolat másokkal az elfogadás, az adás, vagy az elutasítás lényegét foglalja magában. S hogy mindez a tetszés, vagy nem tetszés az ő testéből fakad.

Ezek nagyon fontos szempontok. Érthető, hogy a szerelemben is fontos helyet foglalnak el. Sokan vannak, aki-

ket kisgyermekkorukban rosszul szerettek, akik emiatt soha sem képesek megtanulni igazán szeretni. Mások sohasem fognak kiemelkedni abból a kezdetleges állapottól, amelyben a partnerhez való viszony állandóan az „adok-kapok” kérdése körül mozog véget nem érő alkudozásban.

Palikának szerencsére normális szülei vannak, úgy élnek mint sokan mások, és ebben a környezetben ő is szépen fejlődik. Nem sokkal két éves kora előtt lassankint rájön a kegyetlen valóságra. Az az anya, aki őneki mindent jelentett, és akinek ő is mindene volt, nemcsak vele foglalkozik. El van foglalva a többi gyerekekkel, akik szintén körülötte élnek, de akikre ő ezidáig nem nagyon figyelt. Az anya egy nála kisebb gyermekkel van elfoglalva, sőt foglalkozik egy férfival is, aki ugyanott lakik mint ő, s akinek úgy látszik fontos szerepe van, mert a papájának hívják. Ha az apa beszél, az anyja hallgatja. Ugyanabban a szobában laknak. S most, hogy megnőtt, Palikának a testvérei szobájában kell aludnia. Anyja ezzel a férfival elmegy hazulról, időnként otthon hagyva Palit. Hogyne támadna zűrzavar benne. Talán ez élteének legszomorúbb és érthetetlen tapasztalata. A köldökzsinór másodszor szakadt el.

Korán meg kell értenie, hogy az anyjához fűző kapcsolat nem az egyetlen kapcsolat a világon, mintha „az anyám és én” azt jelentené, hogy „a világ és én”. Vagyis rájön, hogy lehet kapcsolat három között is, tehát „az anyám és én” mellett lehetséges ez a kapcsolat is: „az anyám és apám”. Észreveszi tehát, hogy az emberek figyelmességét, szeretetet tanúsíthatnak rajta kívül más irányban is. Így támad benne a meglopottság benyomása. De tapasztalnia kell azt is, hogy mit jelent az egyedüllét, a különválás, az elszakadás. Ez a tapasztalata állandóan megismétlődik gyermekkorában, hiszen nem veheti mindig

igénybe egymaga a szülők szeretetét. Mégis könnyebbé válik a számára ez az osztozkodás a szeretetben atyjával és testvéreivel, ha érzi, hogy azok is szeretik őt. Aszerint, hogy milyen mértékben tudja gyermekkorában feldolgozni ezeket az élményeket, lesz majd kisebb vagy nagyobb mértékben házaselete során énközpontúságú.

Jól tudjuk, hogy csak felnőttek tudják így leírni a kisgyermek belső nyugtalanságát, aggodalmait, a kötődéseket és elszakadásokat, amelyek előidézték azokat: ezek teszik ki belső világát, s ezek nyomán kezdi felfedezni önmagát. De mindazt, amit így felnőttmódra leírtunk, ő maga nem tudja ily világosan kifejezni. Ami azonban a döntő mozzanat: mindezt érzi, átéli és első éveinek e benyomásai egyénisége meghatározó elemeivé válnak.

Pali számára mondhatni, a lényeg már adva van: ami ezután következik, különösképpen a gyermekévek ideje, nem fog másból állni, mint a folytonos elszakadásból. Elviselni, hogy szülei a többiekkel is törődnek, a testvéreivel éppúgy, mint vele. Elviselni azt, hogy szülei nem csupán hozzá kötődnek stb. Ugyanakkor apját kezdi utánozni, mint a férfiasság modelljét, azt amilyené lenni akar, és így lassan elszakad a körülrajongott anyától.

A felnőtt ember érzelmi szabadsága, készsége másokhoz kapcsolódni, attól függ, hogy gyermekkorában milyen harmonikusan folyt le pszicho-affektív fejlődése. Ha gyermekkorának minden korszakát harmonikusan sikerült megélnie, könnyebb lesz számára személyes kapcsolataiban a választás és a döntés, így tehát akár a barátságban, akár pedig a szerelemben. Ha azonban túlságosan kötődik továbbra is a szeretett anyához, és apját túlságosan csodálja, önállótlan, határozatlan lesz. Képzletében állandóan a szülői ítélőszék előtt áll, kialakul benne az a törekvés, hogy olyan valakihez tartozzék, aki apját vagy anyját helyettesíti és ezzel a

helyettesítővel szemben – legyen az barát vagy inkább a házastárs – sokszor majd úgy viselkedik, mint a szüleivel, elsősorban anyjával szemben szokott: „Hogy próbára tegyem szeretetedet, ezt odaadom neked, ezt elveszem tőled, stb.” Ez a magatartás, mely igen gyakori, nem is juttatja okvetlenül zátonyra a házasságot, de komoly nehézségek okozója.

A szexuális éré

Mindaz, amit eddig elmondottunk, segít abban, hogy megértsük a valódi értelmét az ilyen elkoptatott kifejezésnek, amilyen, ha érzelmi érettségről, az érett ember érzelmi életéről beszélünk. E kifejezés elsősorban azt jelenti (de vajon erre gondolnak-e, akik élnek vele?): egy férfi vagy nő érzelmi világa eléggé kifejtett ahhoz, hogy szabadon tudjon vonzódni és kapcsolódni a másikhöz. Éspedig az illető saját, személyes tulajdonságaiért, nem pedig azért, mert – anélkül, hogy tudná – apát vagy anyát jelent a számára. Továbbá az érzelmileg érett ember képes elviselni elszakadást, különválást vagy balsikert, anélkül, hogy kisgyermek módjára szenvedne, szomorkodna, amikor apjától vagy anyjától kell elszakadnia.

Ha mármost megértettük a férfi és nő pszicho-affektív fejlődését egészen az érettségig, könnyű lesz megérteni szexuális fejlődését is. Az érzelmi élet és a szexualitás ugyanis elválaszthatatlan egymástól. Ez a két képesség belsőleg összefügg, mint ugyanannak a valóságnak két oldala: a gyermek és ifjú fejlődése érzelmi síkon egyben előhaladást jelent a másik síkon is. Ha mi most egymás után, de külön tárgyaljuk e kétféle fejlődést, ez csak a világosság kedvéért történik.

Láttuk, hogy már csecsemőkorban az édesanyához kö-

tődés nemcsak a ragaszkodásnak, hanem a hálának jele is azért a testi jólétért, örömezésért, melyet anyjának köszön, aki közelében van, foglalkozik vele, táplálja. Az élet kezdetén megvan tehát ez az újra meg újra egymásra találó páros: az érzelmi vonzalom és a fizikai jólét kettőssége. A közvélemény nem igen barátkozik meg ezzel a gondolattal, sőt sokan egyenesen elutasítják. Tiltakoznak a gondolat ellen, hogy a csecsemő már fizikai kielégülést érez, ami lényegében szexuális gyönyör volna, bár ezt bizonyára másképp érzékeli, mint a felnőttek. Tény az, hogy minden életkorban megvannak a maga testi örömei, amint hogy mindegyiknek megvan a saját érzelmvilága. De azt fontos leszögezni, hogy az érzelmi ragaszkodás kezdettől fogva együttjár a fizikai örömmel.

A gyermekkor első éveit röviden érintjük, mert az főleg a specialistákra tartozik. Általánosabb érdekű a serdülőkori fejlődés. Ekkor válik tudatossá az ifjában, hogy az „érzelem-testi jólét” párosnak bizonyos nemi összetevője is van, hogy bizonyos érzelmek által kiváltott izgalom levezetése a nemiszervek által történhet. Egy fiatal fiú számára például egy nővel való intim kapcsolat elképzelése együtt jár hím-vesszőjének megmerevedésével és azzal a vágygal, hogy ezt a feszültséget önkielégítéssel megszüntesse. Egy fiatal lányból ugyanakkor egy csinos és közkedvelt énekes elképzelése magányos álmodozást vált ki, s ezt számára eddig ismeretlen fizikai izgalom kísérheti.

Mi válthatja ki a fiatalok viselkedésének eme változását? Két mozzanat, amely első látásra egymástól igen távol esik. Először is bizonyos eltávolodás, szembefordulás a szülőkkel, akik többé már nem kizárólagos tárgyai szeretetüknek. A fiatalok látóköre, új környezetükben – iskola, barátok – kiszélesedik. Megnyílik a családon kívüli világ. Lehetővé válik más személyekhez kapcsolódni, mint a szülők.

Tudjuk, hogy a serdülőkorban a belső elválasztású mirigyek működni kezdenek, a nemi szervek fejlődésnek indulnak és kialakul a másodlagos nemi jelleg: a test átformálódik, a hang mutál, megjelenik a szőrzet.

E különböző összetevők együttese az egész személyiség átalakulását idézi elő. És az érzelem-fizikai kielégülés páros, ami az emberben kora gyermekkortól kezdve megvan, átalakul érzelem-nemi kielégülés párrá.

A nemi érés azonban még nem fejeződött be. Az ifjú még nem érte el az érettség fokát. Egy ideig még az „énvonatkozású” fázisban reked meg; ez azt jelenti, hogy a fiatal érzelmi izgalmainak és ezzel testi örömeinek kiváltó-okát önmagában találja meg. Épp ezért, hogy magának szexuális élményt szerezzen, egy fiatalnak nincs is szüksége feltétlenül partnerre, sőt bizonyos mértékig a partner még zavarná is. Így van ez például annál a serdülő leánynál, aki este, ágyában a takaró alatt, rejtve folytat önkielégítést. Van-e találébb képe ennek az énvonakkozású szexualitásnak, amely minden, más személlyel való kapcsolat nélkül, titokban keres kielégülést? Ez a szexualitás látszólag önmagából meríti minden energiáját, és csak önmaga révén tud kielégüléshez, megkönnyebbüléshez jutni. Még akkor is, ha ebben a korban a serdülő ifjú, leánnyal folytat nemi kapcsolatot, ez főleg a fizikai élvezet keresése, a partner eszközzé válik; ilyenkor még ritkán fordul elő, hogy az ifjú érzelmeit is kifejezésre juttatja.

A serdülő lassacskán átalakul: egyre inkább elszakad szüleiktől, sőt gyakran megesik, hogy egy másik városba költözik, hogy ott vállalon munkát, vagy tanulmányait folytassa. Egyre többirányú az érdeklődése is, a mozi, a politika, sport stb. Hivatási munkája során alkalma nyílik felelősséggel járó feladatok vállalására. Érzelmi kapcsolatokra is sor kerül már, sőt, kívánja is ezeket. Ez az a kor,

amelyben minden fiú érdeklődik a lányok iránt, minden lány a fiúk iránt. Ám fokozatosan leszűkül ez a kör egyetlen fiatalra a többi közül s most már csak ez az egyetlen iránt érdeklődik. Ezzel az érzelmi kapcsolattal már együttjár a szexuális kielégülés vágya, igénye.

Ugyanazt az „érzelmek-szexuális élvezet” párost megtaláljuk itt is. De a nagy különbség az előző stádiumhoz képest ott van, hogy most a partnernek érzése, öröme ugyanolyan fontos számára a szexuális dialógusban, mint a sajátja. Az a tény, hogy ő a másik örömének, élvezetének forrása, érzelmeket és élvezetet vált ki belőle is. A szexualitás egyre inkább ajándékozó jellegű lesz. Így visz a fejlődés lassankint a házastársak szexuális kapcsolata felé.

Mindenkinek megvan a maga története

Ez a fejezet túl sommásan adta az érzelmi-szexuális élet fejlődéstörténetét, így igen nehéz válaszolni az ilyen kérdésre: „Lehetünk mi együtt boldogok?” Mert bizony mindenki élete sajátos, különleges; fejlődése más-más szakaszán jelentkeznek nehézségek. Az apa csődje házastársi kapcsolatában, vagy a nevelésben, az anya kizárólagos szeretete vagy éppen ennek hiánya, egy testvér igazságtalan előnyben részesítése vagy tán indokolatlan féltékenység vele szemben, a fejlődés egy-egy fokán gátlólag hathatnak, s ennek következtében később a házaseletben nem sejtett nehézségek támadhatnak. Ugyanis a szerelmi életben működő energiák hajlamosak gyermekkori szerelmeket vagy csalódásokat felszínre hozni. Ime néhány példa:

A. 25 éves keménykötésű asztalosmester tanácsot jött kérni, mert szeret egy lányt, de nem tudja elhatározni magát, hogy feleségül vegye. Jövője miatt aggodalmaszkodik, fél, hogy nem tudja majd boldoggá tenni fele-

ségét. Sőt, mint hangsúlyozza, ő, aki soha nem volt beteg, most állandóan fáradt, és mindenféle zavarokat észlel magán. Mikor élete iránt kezdtünk érdeklődni, egyszerre minden világossá vált. Egyedül él anyjával, egyetlen gyermek, apja szanatóriumban halt meg, amikor ő két éves volt. Otthon lassanként átvette az apa szerepét anyja szemében, aki ilyen módon vigasztalódott. Soha nem kísérelte meg, hogy anyjától elszakadjon. Minden alkalmat jelent számára, hogy visszalépjen a házasságkötéstől, amit egyébként társadalmi szokásból, barátai példájára néha megkísérel.

B. 22 éves diáklány, egy kereskedő lánya, egyéves aszszony, azért jött el hozzánk, mert nemi életében semmi örömet nem talál, pedig férjét ő maga választotta, s örömmel ment hozzá. Megtudtuk, hogy szülei hat éves korában elváltak, s nagyon jól emlékszik azokra a jele-
netekre, melyek a válást megelőzték, s amelyek során apja erőszakosan viselkedett az anyjával szemben. Azután anyjával és annak második férjével élt, ám az utób-
bival nem tudott kijönni. Elsősorban azért ment férj-
hez, hogy környezetétől megszabaduljon. Szereti férjét, mégis úgy érzi, hogy az sem más, mint egy brutális férfi. Férje minden közeledését erőszaknak érzi. Szexu-
álisan tehát képtelen volt felszabadulni, mert rabságban
tartotta képzeletét az apjában megszemélyesített erő-
szakos férfi képe.

Ezek a példák mutatják, hogy milyen elégtelen ismerni az elméleti fejlődéstörténetet ahhoz, hogy egy konkrét személy nehézségeit megértsük. Mindenkinnek e története egye-
dülálló. A lefolyását egy arabeszk szeszélyes, zezzugos vo-
nalához hasonlíthatjuk, amelynek az irányvonalát próbáltuk
meghúzni. De elképzelhetjük, hogy a statikus sémák milyen
messze esnek a való élettől.

Megkíséreljük egy hasonlaltal összefoglalni az eddig mondottakat. Egy felnőtt ember érzelmi, vonzódási képessége és szexualitása földalatti folyóhoz hasonlítható. Ennek a forrása a születésig nyúlik vissza, a gyermek első kapcsolataig édesanyjával. Ez a folyam a gyermekkor és ifjúkor éveit során megdagad újabb és újabb kis folyók beáramlása folytán: ezek további kapcsolatokat jelképeznek, apával, testvérekkel majd a családon kívülálló személyekkel. Bizonyos erősebb folyam-beáramlások el is téríthetik normális medrétől, gátakba ütközhet: ilyen például egy parancsuralmat gyakorló apa, egy erős érzelmi megrázkódtatás, szerencsétlen szexuális élmény stb. Érthető tehát, hogy minden folyam lefolyása más és más. De ez a „földalatti” folyó a felnőtt korban tör elő, akkor érezzük hatását. Ereje döntően határozza meg szeretőképességünket és nem utolsósorban tőle függ a majdan létrejövő szerelmi kapcsolat sorsa is.

A LEGINTIMEBB KAPCSOLAT

Az előzőkben megkezdjük a szexualitás problémáinak tárgyalását, és szóba került a szexuális kielégülés kérdése is. Mindez azonban még messze van attól, hogy kielégítő választ adhatna minden olyan kérdésre, ami jegyesekben és fiatal házasokban a nemi élettel kapcsolatban felmerülhet. Bár fontos és hasznos tudni, hogy az érzelmi élet és a nemi kielégülés természetesen kapcsolatban van egymással, azonban úgy látszik, hogy ezt a felismerést nem lehet minden további nélkül aprópénzre váltani. Más oldalról kell tehát megközelíteni a kérdést, hogy a házasfelek helyesebben lássák és éljék meg a test szerepét, jelentőségét házaseletükben.

A test szerepe

Ez a kérdés ma állandóan napirenden van. Egyesek testüket valóságos kultusszal veszik körül. Vannak, akik egész nap sütkéreznek a tűző napon, és minden idejüket testük ápolására fordítják. A szépségversenyeken szépségkirálynőket és izompacsirtákat választanak. Ha így tekintjük a házastársi kapcsolatot, ez oda vezethet, hogy megdicsőítjük a testi szerelmet, annak gyönyöreit és excentricitásait. A test bálványozása pedig súlyos zavarokat okozhat a házaseletben. Egy bizonyos irodalom, mely magát hamisan nevelő-célzatúnak állítja, a test jogait követeli, és egészen elfelejti, hogy a test nem más, mint egy hangszer a zenekarban, s aki túlságosan hangosan akar játszani rajta, tönkreteszi a harmóniát.

Bizonyításképp egy fiatal házaspár példája, aki a házaseletet ismertető könyvben olvasott a nemi aktus különböző módozatairól s ezeket eredménytelenül igye-

kezett elsajátítani hónapokon keresztül. A férj a feleségét okolta azért, hogy nem sikerült megvalósítaniuk ezeket és az asszony kezdett megundorodni ezektől a szerelmi játékoktól.

Nem volt tehát világos előttük a test szerepe. Ez a magatartás az adott esetben nyilvánvalóan nem volt más, mint a túlzott szemérmesség elleni visszahatás. Mégis igen ártott a szóbanforgó házaspárnak, akik e miatt nem tudták a házastársi kapcsolatot dialógussá fejleszteni.

Épp oly káros az ellenkező magatartás, amely mindenekelőtt a múlt században uralkodott, és a mi századunk elején is. A lányok a legcsekélyebb nemi felvilágosítás nélkül mentek férjhez, a fiúk pedig kaszárnyai kiszólásokból és az utcalányok közt szerezték tapasztalataikat. Hiányzott ezen a téren a szülői oktatás és a megfelelő könyv, mely kijelölte volna a testi szerelem helyét az életben. De még súlyosabb, hogy mindaz, ami a testtel kapcsolatos, általában közönséges dolognak számított. A testet tehát meg kell nevelni, fegyelmezni, kordában tartani – ez volt a kizárólagos szempont. Így a nemi élet legjobb esetben az ösztönöknek adott engedményként jött számba. Mindez nagyon is jellemző volt egy elmúlt szakaszra. És most? Hány szülő tud egyszerűen és nehézség nélkül elbeszélgetni gyermekeivel a nemi életről? Hány nevelő képes ugyanerről a témáról természetesen beszélni, anélkül hogy állandóan óvjon, korlátokra és veszélyekre mutasson csak rá. Tovább menve: hány házaspár képes szabadon, egyszerűen, álszemérem és erőltetettség nélkül élni legbensőbb kapcsolatukat?

És mégis: kell beszélünk a testről, természetes módon és egyszerű természetességgel élnünk is kell vele. Az a fel fogás, ami abból indul ki, hogy testünkkel természetesen kell élnünk, továbbmenve azon igyekszik, hogy a testet a szerelmi kapcsolat szerves részének tekintse. Hiszen más

területeken is így gondolkodnak a testről. A sportoló számára a test bizonyos gyakorlatok eszköze. A testet tehát a sportolók nem önmagáért fejlesztik, hanem azért mert segítségével nagyobb önuralomra tehetnek szert, és teljesítőképességét is tökéletesíthetik. A művészek, festők és szobrászok számára a test gyakran modell, amelynek segítségével elvont fogalmakat fejezhetnek ki: bájt, erőt, mozgást, stb.

Tehát miért ne lenne így a szerelemben is, ahol a test az érzelmi világ kifejezésének eszköze a partnerek számára? Már láttuk, hogy minden emberi kommunikáció a test közvetítésével megy végbe. Miért nem lehetnének a szerelem testi gesztusai a kommunikáció, a dialógus, a kapcsolat eszközei a szerelmesek között? Talán sikerül, a szerelmeseket látva, megérteni szerelmük „némajátékának” rejtett értelmét.

Szerelem és kommunikáció

Géza és Emőke iskolatársak voltak, éspedig ugyanahhoz a baráti társasághoz tartoztak. Hónapokon keresztül barátságuk egyetlen „testi” jele az volt, hogy reggel és este megszorították egymás kezét. Lassan-lassan mindegyik talált a másikban valami különlegesen vonzót, közelebb érezték magukat egymáshoz. Kézfogásuk öntudatlanul melegebb lett. Ha egymást nézték, szemük beszédes lett. Emőke nagy gonddal öltözködött, ha tudta, hogy Gézával találkozni fog. Géza pedig, ha mellette állt, gyorsan megigazította nyakkendőjét, lopva hátrasimította a haját. A közöttük szövődő titokzatos kapcsolatban testük is résztvett, azáltal, hogy tetszeni akartak egymásnak. Végül elkövetkezett a szerelmi vallomás és a kirobbanó öröm, hogy valaki megérti, és önmagáért becsüli őket, az az érzés, hogy „valakinek mindene vagyok”. Ezt a vallomást az eddiginél hevesebb

öleléssel pecsételték meg. „Ölelj át szorosan!” – kérte Emőke. És Géza megtette úgy, hogy Emőkének még a lélegzete is elállt. Mit is jelentett nekik ez az ölelés? Bizonyára nem gondolkoztak ezen. Mégis bennük élt a vágy, hogy ezzel kifejezzék egymás iránti szenvedélyes érzésüket és akarataikat, hogy többé el ne váljanak. A szerelmesek ez a gesztusa egy kicsit mindig ezt fejezi ki: „Szeress, legyünk boldogok, legyünk egymás közvetlen közelében, hogy minket már semmi el ne választhasson. Ne hagyj el soha, bízzál bennem mindig úgy, mint most”. S először csókolják meg egymást. Ez volt-e az első csók az életükben, vagy már ismerték-e azelőtt is? Nem lényeges. *Egymás* közelségét keresik, testük találkozását. Emőke és Géza kapcsolatának a hirtelen kivirágzása nem más, mint a mindkettőjüket átforrósító érzelmi hullám kifejezése.

A jegyeseknek ez az élménye újra meg újra visszatér a házasesetben. A reggeli búcsúcsók, mellyel viszontlátást kívánnak minden munkanap kezdetén egymásnak, a csóknak, amit a tülekedő tömegben váltanak a villamosmegállónál, csak azok értik mélyebb értelmét, akik nem sajnálják az időt, hogy erre is gondoljanak. Az összeszedettségnek e pár pillanatában mintha ezt mondanák egymásnak: „Ez az emlék az ajkadon egész nap arra figyelmeztessen, hogy a közeledben vagyok.” És a csók este hazaérkezéskor a kimerítő munka után, nem jelent mást, mint ennek a kapocsnak megújítását. Sok házaspárnak életét átszövik a szerelem ily külső jelei: A férj átöleli a konyhában dolgozó feleségét; a feleség gyöngéden megcsókolja barkácsoló, vagy újságot olvasó férjét. Mindez nem fejez ki egyebet, mint azt a kívánságot, hogy újra kapcsolatba kerüljenek, és azt, hogy újra érezze a férjével való egyesülést, akit a napi foglalatosságok eltávolítottak tőle. A legintimebb gesztusoknak sincs más értelmük. Egy gyöngéd csók

közt, ami csupán a gyöngédség megnyilvánulása, és egy másik, hosszú, heves csók között, amely már a legbensőségesebb együttlét bevezetése, csupán fokozati különbség van. De a kétféle csók lényegében ugyanaz: ugyanaz a gesztus, mindkét esetben.

Akkor is, amikor a férj szeretettel és gyöngéd szavakkal lassan kibontja feleségét ruháiból, hogy teljesen eggyé váljanak, most már testben is. „Ez nem te vagy még, a ruha elválaszt tőlem, beburkol, én pedig téged akarlak a karomba zárni, egyedül téged, ruhátlanul” – mondja a férj szinte minden mozdulatával. És az asszony mozdulatai így válaszolnak: „Neked ajándékozom a testemet, és magamévá teszem a tiédet.” S az ezt követő nemi aktus nem lesz más, mint tökéletes egyesülésük, és annak kifejezése, hogy szükségük van erre az egyesülésre, amit közös szerelmük követel.

Ezt nagyon jól megértette az a fiatal házaspár, akik elmesélték nekem azt az élményt, amit egy nemi egyesülés jelentett nekik. A fiatal anya, aki házasságuk első idején egyszerűen, és sokszor szenvedélyesen nyilvánította ki szerelmét, gyermekük megszületése után annyira elmerült az anyaság örömeibe, hogy férjét kissé elhanyagolta. Egy este, bizalmas beszélgetés során a férje elmondta, hogy úgy érzi, hogy feleségénél háttérbe szorult. Az asszony először tiltakozott az ellen, hogy megváltozott volna a viselkedése, de később elismerte, hogy a gyermeke iránti gondoskodó szeretete csakugyan eltávolította a férjétől. A szülés és életének új rendje forgatta fel ennyire. Ez a beszélgetés azonban újra felkeltette egymás iránti szerelmüket. A fiatalasszony elmondta, hogy szükségét érezte, hogy levetközzön, minden ruhadarab levetésénél ily szavakkal kísérve: „Neked adom a karjaimat, hogy érezd: a tiéd vagyok. Neked adom a keblemet, hogy érezd: hozzád tartozom...” Egye-

sülésük után teljesen betöltötte őket az egymásnak adottság boldogító érzése.

A történetben szereplő fiatal pár számára a nap folyamán kimutatott gyengédség gesztusai, az apró figyelmességek, vagy közös gondolatok bevezetői lettek a teljes intimitásnak alkalmas időben, talán este. Ez a pár soha nem fog a szexuális érintkezésben pusztán élvezetet keresni, hanem minden érintkezésben egy mélyebb valóság, szerelmük jut kifejezésre.

A szerelem ideje

Érdeemes elgondolkozni azon, hogy milyen mély értelmű lehet a szerelem bizonyos kiváltságos gesztusainak. Szándékosan mondjuk: „lehetnek”. Nyilvánvaló, hogy minden ilyen gesztus sok mindent fejezhet ki, attól függően, hogy milyen értelemmel ruházzák fel azok, akik adják és átélik.

A szerelmi aktust különböző szakaszokra osztva szokták leírni. Ezek: az előjáték, az aktus maga, az ezt követő feloldódás, amit utójátéknak is neveznek.

Előjátékok azok a szerelmi gesztusok, amelyek a szó szoros értelmében vett aktust megelőzik. Az előjátékról nem lehet pontosan megmondani, hogyan kezdődik, mégis bizonyos elemek igen lényegesek, ilyen a csók és a simogatás. Ezerféle csók van, ki ne ismerné a kis Trott történetét *Lichtenbergtől*¹. Szokás szerint meglátogatott egy idős nénit, akit egyáltalán nem szeretett megcsókolni, s azt sem szeretete, ha őt csókolta meg, mert ahogy mondta: „Szúr, és egészen összenyálaz.” Az ilyen csókok kellemetlenek, nem kíváncsi kapcsolatot jeleznek. Az anyai csók egészen más természetű, ez anyai szeretetet fejez ki, kétségtelenül mást fejez ki, mint a szerelmesek csókja. *Mi a közös ezekben a csókokban?* Hogy ezt megérthessük, induljunk ki a száj

szerepéből: az élelem asszimilációja, hogy testünk anyagává legyen. A száj az átmenet a testen kívüli, tőlünk idegen világ és a testünk, saját világunk között. Ezenkívül szájunk a közlés, a kifejezés eszköze is. Segítségével kiléphetünk önmagunkból, kifejezhetjük gondolatainkat és mindazt, amit önmagunkból másoknak szánunk. Miért csókolja az anya gyermekét, miért szorítja magához, ahelyett, hogy például a homlokát, vagy szemét érintené meg ujjával? Nyilván annak kifejezésére, hogy mennyire magába szeretné olvasztani, magáévá tenni. Egyébként ezt a csókot gyakran játékos megjegyzésekkel kíséri: „Bekaplak! Megeszlek! stb.” Ez nem véletlen. Az anyai szeretet nehezen tudja elviselni, hogy gyermeke teljesen elszakadt, egy „másik ember” lett. Ugyanez a helyzet a szerelmes csókkal. A szerelmes csóknak fokozatai vannak. Vannak tartózkodó szűzies csókok, ezek alig többek simogatásnál. Az összeforró ajkak már a heves szerelmet fejezik ki. Arról beszélnek, hogy a szerelmes szeretne egészen elveszni a párjában, szeretné egészen átadni magát: mindehhez azt a szervet használja fel, amely egyrészt az asszimiláció, másrészt a kommunikáció eszköze.

Ezt az előjátékot gyöngéd szavak kísérik, amelyek az egyesülés vágyát fejezik ki. A simogatás szintén fontos eleme a szerelmi játéknak. Az önmagát átadó testen végigfutó kéz a megismerés, a kapcsolatfelvétel gesztusa. A mindennapi életben mit is jelent a simogatás? Az ébenfával dolgozó asztalos megsimogatja a fát, hogy jobban megismerje, hogy felmérje annak hajlékonyságát, szerkezetét, minőségét. A szakértő megsimogat egy anyagot, vagy szőrmét, hogy érzékelje a finomságát. De megsimogatunk egy állatot is, ha meg akarjuk nyugtatni, ha azt akarjuk, hogy érezze közelségünket. A szerelmes simogatásnak is ez az értelme: találkozás a szeretett lénnel, ismerkedés testé-

nek tájaival, „bőrének feltérképezése.” Az ilyen becézés ékesen szól: „Megérintlek, itt vagyok melletted, már nem vagyunk egymástól elválasztva, és nemsokára egészen egyek leszünk.” A legintimebb becézések a legédesebbek, amelyek a partner testének legtitkosabb részeihez szólnak. Ugyanez áll a szerelmesek meztelenségére. A szerelmesekből egész különös emóciót vált ki, ha ruhátlanul állnak szemben egymással. Van-e világosabb jele az odaadásnak, minthogy azt ajándékozzuk a szeretett embernek, ami most már egészen az övé? Van-e olyan jel, ami ennél nagyobb bizalomról tanúskodik?

Majd eljön magának a testi egyesülésnek is az ideje. Ha a bevezető játékok a kölcsönösség és a dialógus jegyében zajlottak le, akkor ez hatja át a nemi aktust is. Van-e ékesszólóbb kifejezése az önátadásnak, létezhet-e tökéletesebb kifejezése a házastárs iránti bizalomnak, mint az asszony gesztusa, aki kitárt karral várja a kedvesét, odaadja magát neki és testébe öleli?

A férj részéről a tökéletes önátadás a legteljesebb figyelmet kívánja meg felesége iránt, amikor beléje hatol, hogy az általa akkor oly különösen érzett ürességet betöltse, hogy egyesüljön vele, hogy feloldódjék benne, és ugyanazt a heves izgalmat váltsa ki benne, amit ő is érez.

Igy tekintve a testek játéka nem kizárólag élvezet hajhászása, vagy pusztá kielégülés egy testi feszültség után, hanem az egymást szerető hitvesek teljes önátadásának kifejezése. Azé az egymásnak ajándékozása, amivel már végleg egymásnak adják magukat, s amit testükkel újra meg újra megismételnek. És ha az orgazmust, a szexuális öröm tetőpontját közösen tudják átélni – ezt nevezik szexuális harmóniának –, akkor a testi gyönyört a boldogság érzése kíséri. Úgy tűnik, mintha a házastársak egymással oly párbeszédet folytatnának: „Az a gyönyör, amelyet én váltok ki

és érzek is benned, hogy ezt nyújthatom neked, számomra nagy boldogság forrása.”

Tehát nem beszélhetünk pusztán fizikai, testi szerelemről, mint ahogy ezt helytelenül oly gyakran teszik. A fizikai és pszichológiai, tehát a testi és lelki, érzelmi élményeket lehetetlen különválasztani. A házaspár boldogsága e két elem szerencsés összhangjának eredménye. Ez a boldogság-érzés tovább tart, mint maga a nemi aktus. Egyes párok számára az ezt követő „utójáték” a szóltan csendben való megnyugvás. Máskor, vagy más pároknál pedig alkalom a csendes beszélgetésre, mely megerősíti, újra meg újra hangoztatja a teljes odaadást, a bizalmat, a testi közelség örömét. Ebből érzi meg mindkettő, hogy mit jelent társának, mennyire neki köszönheti teljesen betöltő boldogságát.

Igy a test, amelyet az emberi kölcsönhatások eszközeként ismertünk meg, itt az egyik legtökéletesebb kifejezőmódjában mutatkozik meg: két ember kölcsönös, és a lehető legteljesebb egymásnak ajándékozását fejezi ki.

Mindez azonban nem valósul meg az együttélés első napján. Így a szexuális élet ifjú házasoknál sok problémát vet fel, és aggodalmaktól sem mentes. Nyilvánvalóan nem adhatunk most választ minden felvetődő kérdésre, de hasznos lesz sorra venni a fiatal párok által leggyakrabban felvetett kérdéseket.

Fontos-e, hogy az orgazmus, azaz a gyönyör tetőfoka egyszerre következék be a férfi és nő számára?

Ez az egyidejűség, amelyet szexuális harmóniának neveznek, kíváncsú ugyan, de nem a mindenáron elérendő cél. Sok házaspár soha nem éri el, vagy csak később jut el oda. E miatt azonban nem kell kétségbeesni, és azt gondolni, hogy a házasság „nem sikerült.” Számos házaspár él örömben és boldogságban, noha ezt az egyidejűséget soha nem sikerült megvalósítaniuk. Gyakori az ellenkezője is:

sok házaspár van, akiknek a szexuális élete mentes minden problémától, mégsem értik meg egymást és nincs is mondanivalójuk egymás számára. Látni fogjuk még, hogy bár fontos a szexuális harmónia a házasságban, nem ez a boldog házaselet előfeltétele, és egyetlen tényezője.

A harmónia akadályai

Az elmondottak alapján jobban megérthetjük az e téren jelentkező problémák leggyakoribb okait. Ritka, hogy ezek a nehézségek fizikai természetűek. A nő vagy a férfi közönyössége, esetleg a férj túlságosan lassú, vagy éppen nem ura a kilövelés szabályozásának, a teljes élvezetnek, a feleség frigid, azaz nem tud átérezni semmiféle szexuális örömet, ezek a nehézségek legalább 95 százalékukban pszichológiai okokra vezethetők vissza. A magyarázat általában a férfi és nő – fentebb jellemzett – különböző lelki alkatában rejlik. De mindig oly férfiokról vagy nőkről van szó, akik – különböző okokból – nem jutottak el az érzelmi érettség fokára. Egy-két példával könnyebben érthetővé válik:

H. tanácsot jött kérni, mert tíz hónapi együttélés után nem tudnak házaseletet élni. Hím vesszője normálisan merevedik, de a behatoláskor ez a merevség megszűnik. Meg nem értéssel vádolja a feleségét. H. nyílt modorú, jóképű férfi, nagyszerű társalgó. Nagyon összetartó, zárt családban nevelkedett, s mivel a három gyerek közül ő volt a legkisebb, a szüleihez erősen kötődött. Anyja különösen nagy befolyással van rá. Középiskolái befejeztével papi szemináriumba lépett. Két év leltével azonban otthagya és felszámolta addigi szemléletmódját, mondván, hogy papi pályára csupán anyja miatt lépett. Ezt követően jogot tanult, diplomát szerzett, majd megismert egy lányt, akit rövid jegyesség

után feleségül vett. Gyümölcstelen házasságuk néhány hónapja múltán fordult hozzánk tanácsért. Problémáját néhány jelenség igen jól jellemzi: ennek a férfinak, aki egy nagyvárosban élt, körülvéve hasonló korú társakkal, s akinek olvasmányai nem voltak túlságosan megválogatva, 25 éves koráig hiányoztak szexuális élményei minden téren, önkielégítést sem folytatott. Azt mondhatjuk, hogy szexuális téren szinte tudatlan volt. Sőt ez az ember, aki egy nagy egyetemi városban élt, s aki házassága előtt sokszor sétált könyvesboltok előtt, anélkül, hogy tudta volna, miben különbözik a férfi és női test. Soha nem is jutott az eszébe, hogy legalább a könyvekben nézzen utána a számára legfontosabb tudnivalóknak. Hosszú kezelésre volt szüksége, míg impotenciáját az orvos meg tudta szüntetni. Problémája azóta tökéletesen megoldódott, ma több gyermek édesapja.

J. azért fordult tanácsért hozzánk, mert 18 hónapos házasság után a felesége és ő gyermeket szeretnének. Attól tartanak, hogy a házasságuk meddő. Házasságuk során öt vagy hat alkalommal közösültek mindössze. J. azzal vádolja feleségét, hogy semmi nőiesség, semmi kacérság, semmi szexuálisan vonzó nincs benne. Ám a beszélgetés során kiderült, hogy a probléma oka mégis a férj. Elégge furcsa családból származik, ahol 8 gyermek teljesen szabadon élt. Az apa, aki jelentős üzletember, gyakorlatilag soha nem volt otthon, úgyhogy egyedül az anya foglalkozott meglehetősen szigorúan és nem túl eredményesen, a gyermekek nevelésével. J. a legkisebb fiú, az idősebbek valamennyien őt bosszantották, gyötörték. Anyjához menekült előlük, akitől pedig, mint mondja, nem kapott sok szeretetet. Közepes tanuló volt, majd különböző foglalkozásokkal

kísérletezett, jelenleg biztosítási ügynök. Mikor ízlése, érdeklődési köre, barátai iránt érdeklődtünk kiderült, hogy soha sem tudott lánytársaságra szert tenni, vonzalmait a férfiak felé fordították, s jóllehet homoszexuális kapcsolata soha nem volt, valójában ő maga homoszexuális. Házassága előtt mindössze két vagy három kalandja volt prostituáltakkal, mert „ezt is meg akarta próbálni”, ez a próbálkozása azonban melleleg kudarcba fulladt. Késői házasságát főleg társadalmi célok indokolták: „olyan akart lenni, mint a többi ember.” Az igazság azonban az, hogy a nők félelmet váltanak ki belőle.

Ez a két példa eléggé megmutatja a férfi impotenciájának mélyebb okait. Gyakran keresnek ezek az emberek különböző magyarázatokat: fáradtság, a házastárs gyakorlatlansága, stb. az igazi okot mélyebben, de bennük kell keresni. A nevelésükben rejlő különböző okoknál fogva ezek az emberek nem tudták zavartalanul megtenni az eddigiekben leírt fejlődés útját. Mint azt H. esete is mutatja, egyesek nem képesek az anyához való infantilis kötődésből kikerülni, ezért a nőkben olyan lényeket látnak, akikkel elsősorban anya-gyermeki kapcsolatban vannak, nem pedig a normális férfi-nő kapcsolatban. Nem tudnak tehát igazi nemi dialógust teremteni, és tudat alatt szeretnék nemi életüket megtagadni, vagy másfelé irányítani.

A nők nemi problémái mögött ugyancsak pszichológiai okok rejlenek. Ezek közt elsőrendű fontosságú a teljes érzelmi kibontakozás hiánya. A nőgyógyászok tapasztalatai azt igazolják, hogy a nők szívesen fordulnak tanácsért szakemberhez a házasság kezdetén: panaszozik, hogy a nemi aktus számukra nagy fájdalmakkal jár és nem tudják elviselni, vagy házaseletüket nem képesek elkezdni, mivel hüvelyük zártsága ezt teljesen lehetetlenné teszi. Ugyanak-

kor azonban az orvos könnyen meg tudja vizsgálni, holott a behelyezett műszer jóval terjedelmesebb, mint a férfi hímvessző. A probléma nem helyi eredetű, hanem lényegileg pszichológiai kérdés.

Szerencsére nem minden házasságban jelentkeznek teljes súlyosságukban ezek a nehézségek. A fiatal férj nagy izgalmában, amelyet a felesége önátadása jelent számára, gyakran válik átmenetileg impotenssé, vagy magömlése túl korán történik. E miatt nem kell aggódni, ha ilyen zavarok csak a legelső napokban jelentkeznek. Ha azonban az efajta jelenségek hosszabb időn át fennállnának; ne késlekedjenek orvoshoz fordulni. A fiatalasszonynál is felléphet kezdetben az ún. vaginizmus, vagyis a női hüvely görcsös összeszűkülése az egyesülés pillanatában; ennek érzelmi oka is lehet. Mindenesetre itt is kíváncsi, hogy mielőbb orvoshoz forduljanak.

Válasz néhány kérdésre

A házasságban gyakran adódnak problémák, amelyek a nemi életben nehézséget jelentenek.

Hogy is adhatnánk pontos választ olyan kérdésekre, melyekben minél nagyobb spontaneitás a kíváncsi. A házasságok általános szokásainak vizsgálata szolgálhat némi tanulsággal. Így például gyakran felmerül a kérdés: milyen időtartamú és milyen gyakori legyen a nemi egyesülés. Az a véleményünk, hogy a 10-15 perces aktus elsietett, mert az előjáték felületes, és a szerelmi játék sem kifejező. A nő, még jobban mint a férfi, általában becsapottnak fogja érezni magát. Maximális időtartamát nehéz meghatározni. Ez a partner hangulatától, fizikai képességeitől és a rendelkezésükre álló időtől függ.

A közösülés gyakoriságát éppen ilyen nehéz meghatározni. Franciaországban nem végeztek még megbízható vizs-

gálatot a házások szexuális viselkedésére vonatkozóan. Az itt következő megállapítások az orvosi gyakorlatban szerzett tapasztalatokon és a házásokkal folytatott beszélgetéseken alapulnak. A házasság kezdeti időszakában a naponkénti nemi érintkezés elég gyakori; néhány hónap után esetleg már csak hetenként kétszer-háromszor kerül sor érintkezésre a házások között, később egyre hosszabb időközönként történik, míg végül 35-40 éves korban hetenként egyszer. De ez csak nagy általánosságban igaz. Ebben az esetben az egyéni adottságok a döntők.

Mielőtt ezt a fejezetet lezárnánk, vissza kell térnünk néhány technikai kérdésre, mivel ez sok, régen prűd nevelésben részesült ember, főleg nő házasságában okoz gondot. Vannak nők, akik számára az okoz problémát, hogy elfogadják-e férjük becézéseit, különösen a szexuális jellegű simogatásokat, és viszonzhatják-e azokat. Miért kellene ezt megtagadni, ha mindkét házastárs kívánja a házastársi gyöngédségnek ilyen megnyilvánulását? Ez kétségtelenül hozzátartozik egymás fokozatos megértéséhez. Bizonyos mozdulatok fokozzák az izgalmi állapotot a két házastársban, s ezáltal tökéletes összhangra tehetnek szert. Elsősorban a női hüvely elülső részén lévő klitorisz hosszantartó simogatása fokozza fel a nőben az élményt a behatolás előtt.

Néhány megjegyzés a nemi aktus közben szokásos helyzetekről. Azok a helyzetek jók, amelyek a két házastárs részéről egyformán kívánatosak. A legszokásosabb, mint már előbb említettük a következő: a nő a hátán fekszik, lábait felhúzza és széttárva; a férfi rajta fekszik, könyökére vagy kezeire támaszkodva, hogy a közösüléshez szükséges oda-vissza mozgásokat megkönnyítse. Elképzelhető azonban úgy is, hogy a férfi fekszik a hátán és a nő van rajta, aki ilyenformán segíti elő, hogy a hímvesszőnek a hü-

velybe behatoló mozgása sikeres legyen. Egyes esetekben különösen a terhesség vége felé, amikor a nő méhe megnövekszik és egyéb helyzetek kényelmetlenné válnak, előnyös az a helyzet is, hogy a férj és feleség egymással szemben, oldalt fekszenek. Számtalan egyéb helyzet leírása ismeretes, melyek közül némelyik, őszintén szólva, az akrobata mutatványok határát súrolja. Egyik helyzet sem bírálható erkölcsi szempontból addig, amíg az mindkét fél részéről egyaránt kívánatos. Az ily módszerek közül egyik-másik megfelelőbben fejezi ki a házastársak kölcsönös szerelmét vagy jobban mutatja az egymásközi – tekintélyi stb. – viszonyt.

A leglényegesebb a nemi kapcsolat bármely jelénél, megnyilvánulásánál az, hogy az együttesen átélt örömet minél tökéletesebben juttassa kifejezésre.

A szexuális élet esélyei és kockázata

Sokat beszéltek és írtak már korunkban a szexuális kapcsolatok jelentőségéről. Ha hihetünk egyes irodalmi közléseknek, a szexuális harmónia két ember számára, az élet minden területén való sikeres szereplés szükséges és elegendő feltétele. Néhány éve, mióta a sajtó állandóan foglalkozik a sexualitással, nem telik el hónap anélkül, hogy egy-egy folyóirat ne magasztalná a szexuális harmónia előnyeit, vagy ne mutatna rá a harmónia hiányának fenyegető veszélyeire.

Nem tagadhatjuk, hogy ez a harmónia az egymásratalálás különleges pillanatait nyújtja a házastársaknak, amely ket-jük kapcsolatán túlmenően is érezteti hatását.

Valóban, ha a nemi aktus a házastársak közötti dialógus legerősebb kifejezése, mely minden másnál tipikusabban mutatja közös szerelmi vonzásuk sodróerejét, akkor az is

természetes, hogy ez is hozzájárult összetartozásuk megpecsételéséhez. A nemi aktus folyamán a szerelmesek már nem elégedtek meg szerelmüknek szavakkal való kifejezésével, hanem tettben is nyilvánították azt. A szerelem játékát e fogalom legteljesebb értelmében, nemcsak szavakkal, hanem egész testükkel játszották meg. Személyük teljes részvétele folytán játékuk igazabbá vált bármilyen szerelmes párbeszédnél. A bibliai írók, ha egy férfi és egy nő szexuális viszonyáról szóltak, azt mondták: „Megismerték egymást.” Valóban, nem létezik a szexuális együttlésnek tökéletesebb formája annál, mint hogy egymást teljesen megismerjük. A szerelem a másik fél ismeretéből táplálkozik, ennek legteljesebb mértékét pedig a testi egyesülés nyújthatja.

Egyébként a közös, sikeres szexuális élet élménye behatol a házastársak énjének legmélyére, noha ezt a hatást nem is ismerik fel. Számos asszony a szexuális harmónia élménye révén, és annak tudatában, hogy férjükre ily befolyással vannak, nagyobb magabiztosságra tesz szert. Nem ritka tünet, hogy egy fiatal leányt, akit igen féleneknek ismertünk, párhónapos házasság után egészen kicserélődve, öntudatos, felszabadult, fizikailag is megváltozott asszonyként látunk viszont. Ennek az átváltozásnak egyesek fiziológiai magyarázatot adnak. Eszerint létezne egy úgynevezett „spermatikus impregnáció”, melynek folyamán a női szervezet magába szívna és saját funkcióira használná fel azokat az anyagokat, melyek a nemi érintkezéskor a férfi által a nemző járatokba jutottak. Ez a magyarázat érdekes ugyan, de még további kutatásokkal való megerősítésre vár. Lélektani magyarázata is lehet az érzelmi fejlődésnek, és a nagyobb fokú érettségre való törekvésnek. A nő érzi, hogy az általa szeretett férfi viszonozza szerelmét, és elismeri a nőiségéből fakadó képességeit. A férfinél ugyanaz a

helyzet. Őt is megerősítette a házasság abban, hogy szeretni tud és szerelmet tud ébresztetni, boldoggá tudja tenni kiválasztott asszonyát.

A férfi pszichológiájáról szóló fejezetben láthattuk, hogy a férfire veszély leselkedik ebben a vonatkozásban; szexuális életének belső hasadása. Egyrészt szerető gyengédséget érez felesége iránt, – még ha egyesek nem is tartják szükségesnek, hogy ezt kifejezésre juttassák, mások azonban néhány kedves szóval, vagy időnkint egy-egy kis ajándékkal nyilvánítják ki –, másrészt: egy erős, majdnem személytől független vak nemi vágy ébredhet fel benne, amely a végtelékig hajszolva, akármilyen más partnerrel is kielégülést nyerhet. Erre a magatartásra a nő általában nagyon fájdalmasan reagál. Azt érzi, hogy ő csak a férfi kielégülésének pusztá tárgya, ellenérzés, csalódottság és zavartság vesz rajta erőt. A szexuális dialógus azonban arra kötelezi a férfit, hogy erre a természetes hajlamra megfelelően reagáljon. Meg kell kísérelnie fokról fokra, hogy testével kifejezze azt az erős szerelmi vonzalmat, amelyet asszonya iránt érez. Így egyre inkább lehetségessé válik a férfi számára, hogy ne legyen benne a „test” és a „szív” kettéválasztva. Az évek során türelmes kísérletezéssel bizonyára sikerül átalakítani, megszelidíteni, kevésbé brutálissá, egyszerűbban humánusabbá tenni feleségével a testi kapcsolatot. Goust mondja a szerelemről: „Ha valaki képes lenne tökéletesen szeretni valakit, akkor ez egyúttal képessé tenné arra, hogy mindenkit szeressen.” Hozzátehetjük: Emberibb emberré tenné.

A szexuális fegyelmezettség

Ennek a harmóniának másik jótéteménye az, hogy a házastársak lassan egy bizonyos szexuális fegyelmezettségre tehetnek szert. A közvélemény általában azt tartja, hogy

a férfi szexuális téren meglehetősen automatikusan viselkedik. Minden szexuális inger nyomán, legyen az erotikus kép felidézése, látás, tapintás, a férfiban – szinte függetlenül tőle – láncreakció keletkezik: merevedés, a szexuális érintkezés kívánsága, magömlés, orgazmus. Mindez pontosan úgy történne, mint az állatoknál, ahol az ingerek a központi idegrendszerből a szervezet kevésbé ellenőrizhető területeire zúdulnak. A szexuális funkció tehát alig különböznék az emésztés funkciójától; például a falat lenyelése után, az emésztés mechanizmusa minden ellenőrzés lehetőség nélkül működik.

De ennek az ellenkezője igaz. Az ember agya révén bizonyos mértékig reflexei urává lehet. A fájdalom nélküli szülés – ma már széles körökben ismert – elvével való összehasonlítás talán lehetővé teszi a kérdés könnyebb megértését. Melyek is voltak azok az okok, melyek a fájdalom nélküli szüléshez vezettek? Mióta ember él a földön, természetesenek tűnt az a tény, hogy a szülés a nő részére fájdalmas. Méhének görcsös, erőteljes mozgását a nő mindig szenvedésnek érezte. Idővel azonban, mikor már jobban meg tudták magyarázni neki a szülés jelenségeit, izmainak gyakorlatozása által rávezették az elengedettség előnyeire, holott addig a bábaasszonyok a görcsös összehúzódást tanácsolták. Vagyis az agy az egész testből kapott ingereket már nem úgy fogta fel, mint fájdalmakat. A jelenségek megértése, a szülésnek sima lefolyásában és sikerében való tevékeny részvétel végül is azt eredményezték, hogy a nő szerveinek működése fölött úrrá lehetett.

Lehetséges ehhez hasonló szerencsés magatartás a szexuális életben is? Úgy tűnik, hogy a nemi élet megfelelő átgondolása, a másik fél boldogságának gondosabb figyelembevétele, bizonyos önfegyelmeyeztettséget eredményezhet. A szervezetre ható nemi ingerek: a partner testének

látása, egy megelőző szexuális élmény felidézése, egy csók, egy simogatás, melyek automatikusan idézik elő a nemi izgalmat és az azt követő reakciók özönét, talán nem fognak már úgy jelentkezni, mint azonnal kielégítendő szükség. Így a házaselet a házastársak között vitathatatlanul kevésbé fűtött és felszabadultabb légkörben fog lejátszódni. Minden gyöngéd gesztus nem okvetlenül fogja a teljes testi kapcsolat kívánását előidézni. Ez egyúttal annak lehetőségét is jelenti, hogy a házastársak élete szabadabbá, egyszerűbbé válik. Anélkül, hogy minden esetben feltartóztathatatlan feszültség jönne köztük létre, a vonzalom megnyilvánulásai újra lehetségesek lesznek és úgy fogják azokat értelmezni, mint figyelmességet és nem pedig szükségszerűen a teljes intim együttlétre való felhívást.

Ez a fegyelmezettség lehetővé teszi a nyugodt, kiegyensúlyozott életet az egymástól való távollét, a házastárs betegsége, s az önkéntes megtartóztatás idejében is (ilyen a szülés előtti és utáni idő, a fogamzást szabályozó időszak megtartóztatás napjai stb.).

Tagadhatatlan azonban, hogy a nemi élet nehézségekkel, kockázatokkal is jár. Sok házaspár csak nehézségek árán, mások egyáltalán nem találják meg az egyensúlyt és nyugtalanok, aggodalmaskodók, zaklatottak s fokozatosan agresszívek lesznek egymással szemben. Ekkor már a nemi aktus általában csak rövid felvillanás, mely csupán a férfi számára jelent előnyt (valójában szánalmas előny ez). Egy ilyen gyors aktus, minden érzelmi kifejezés nélkül, csak azt eredményezi, hogy a közösülés rövid pillanatai után csak egyenetlenség, viszálykodás keletkezik. Az e tárgyban elhangzó női panaszok szinte végtelenek. Panaszkodnak férjük erőszakossága, a velük szemben tanúsított figyelmesség teljes hiánya miatt: „Ha közelít hozzám, csak a saját élvezete miatt teszi” „Reám soha sincs semmilyen tekintet-

tel.” A nőknek e tárgyban önkritikát kellene gyakorolniuk, hogy állítólagos tartózkodásuk egyeseknél, legalábbis egyes esetekben nem csupán eszköz-e arra, hogy férjüket „pórázon tartsák”, azáltal, hogy ha nem tesz mindenben kedvükre, megtagadják tőle a nemi aktus örömét. Sok nő be is vallja ezt a házassági tanácsadás alkalmával.

Még azok a házaspárok sincsenek végleg megvédvé minden nehézségtől, akik már bizonyos egyensúlyi állapotot értek. Így lehetséges, hogy a közös szexuális élmény után egyik, vagy másik házastárs fél kísértést érez, hogy magábazárkózzék. Az ilyen magatartás magyarázata gyakran igen bonyolult, bár ez is azokban a magatartás-formákban gyökerezik, amelyekről fentebb már szóltunk. Az egész életünk állandó váltakozás, egyszer kitörni törekszünk önmagunkból, máskor magunkba vonulunk vissza, egyszer emberekkel való érintkezésre vágyunk, máskor gátlások akadályoznak ebben. Az első évek után ugyanis, melyekben az újdonság íze könnyebbé tette a páros életet, ha valami nehézség áll elő, akár a nemi, akár az érzelmi életben, a kettő ugyanis összefügg, a nehézséget érző házastárs hajlamos az elzárkózásra, „rövidre zárja az áramkört”, vagyis éretlen ember módjára reagál. A párja csupán élvezetének tárgyává válik szemében, vagy az történt, hogy elvesztette iránta minden vonzalmát.

Az asszony számára is nehézséggel jár ez a visszavonulás, ez a magábazárkózás: azt is eredményezheti, hogy nem tudja már olyan természetesen odaadni magát, mint azelőtt, passzívan fogadja partnere vágyait és passzív marad az egyesülésben is. Ilyenkor tehát már nem ő az, aki odaadta magát, hanem pusztán tárgy házastársa karjaiban. Előfordulhat, hogy a feleségen hosszabban tartó fásultság, közöny vesz erőt, és ilyenkor érezteti a férjével, hogy nem volna tapintatos viselkedés részéről a testi egyesülést erőltetni. A kockázat nem kisebb a férfi oldalán sem, bár ez nála

általában más módon jelentkeznek. Az ő részéről inkább úgy jelentkezik, hogy szexuális tevékenysége nincs többé tekintettel házastársa mélyebb vágyaira, s így azt gyönyörét kiszolgáló tárggyá alacsonyítja le.

Előfordul az is, hogy a házastársak megtalálták kedvező szerelmi kapcsolatukat és azt meg is őrzik. Bizonyos idő elteltével azonban panaszkodnak, hogy a testi szerelem számukra egyszerű játékká vált. Nem a szerelem banálissá válásának veszélyét jelenti ez? E veszély még az egymással meghittten élő házaspárokat is fenyegeti. A szerelmi játékok, sőt maga a nemi aktus egyetlen indítéka immár a testi gyönyör. Kezdetben a házastársak sem észlelnék semmi változást szerelmükben. De lassan ők is érzik, hogy a légkör megváltozott, nem vettek figyelembe bizonyos belső változásokat páros életükben. Életük egyes területein megszőkötttség, érdektelenség, magábazárkózottság jelentkezik. Mindketten mintha befalazva élnének, s nem tudják többé egymással reményüket, vágyukat, sőt még szemrehányásait sem közölni. A szerelmi megnyilvánulások hétköznapisága így jelzi azt a sokkal súlyosabb és mélyebb tényt, hogy a kölcsönös megértésben, egymás elfogadásában, szerető igenlésében van hiány.

Ezért itt is fontos tudnunk, hogy a szerelmet nem kapni készen, ajándékba, az esküvő napján. Csak lassan fejlődik, növekszik. Egész életünk feladata, hogy építsük.

JEGYZET

1 *Trott a hőse* A. *Lichtenberg* Franciaországban nagyon ismert és népszerű könyvének.

Talán lesznek akik csodálkoznak, sőt nem értik, hogy a szerelemről és házasságról szóló fejezetek során eddig nem beszéltünk a gyermekről. A hagyományos gondolkodás szerint pedig ő a legfőbb érve, célja, az egyetlen létalapja a házasságnak. Valóban el kell ismernünk, hogy nagyon hosszú időn keresztül, azokban a századokban, melyekben a házasság elsősorban szociológiai, magánjogi és egyházi intézmény volt és nem a szerelmet tükröző valóság, a gyermekekről való gondoskodást és felnevelésüket tekintették a házasság központi feladatának.

Néhány évtized, talán egy század óta azonban új jelenség került felszínre: a fiatalok szerelemből házasodnak. Feltűnt a házasságnak új életfontosságú eleme: a szerelem. Kibővítette a házasságról eddig vallott nézeteket, melyekből semmit sem vont vissza ugyan, de módosította a különböző házassági értékek viszonyát. Nem kétséges, hogy jelenleg az esetek nagy többségében, a gyermek, a szerelem kezdetén nem jelent a szerelmesek számára szükségyszerűséget. Ellenkezőleg, a szeretett lénnyel való találkozás szinte eltörli a hiányérzetet, az egyedüllét érzését. Annyira el vannak foglalva egymás felfedezésével, megismerésével, a kölcsönös alkalmazkodással, a közös szerelemmel, hogy a szerelmes jegyesek, a fiatal házasok bizony nem igen gondolnak a gyermekre. Jól ismert dolog, hogy egy fiatallembornél, szerelme első időszakában nem igen mutatkoznak apai érzelmek.

Beírni nevünket az élet könyvébe

Mégis a szerelem szinte már az első pillanatában magában hordja a lappangó apaság csíráját. Bizony, gyakran visszaélnék az „örök szerelem” önként kínálkozó szólamá-

val, mégsem lehet tagadni, hogy minden emberi szerelem mélyén ott rejtőzik annak az óhaja, hogy örökké tartson, ne legyen sose vége. Ez a vágy ihlette a költőket, teremtette a mítoszokat, melyeket a civilizációk átadnak egymásnak. Azok, akik szeretik egymást, szerelmüket örökkévalónak akarják, azt akarják, hogy a kapcsolatuk ne bomoljon fel soha, és a földön nyoma maradjon örökké.

Vajon van-e más magyarázata a szerelmesek azon szokásának, hogy szívbe foglalt nevüket fára vésik? Egy erdőnek legöregebb fáiról, romok évszázadokkal dacoló köveiről, a legünnepelesebb műemlékekről, a prehisztorikus altámírai barlang falairól, vagy a Szent Péter székesegyház lépcsőiről a szerelmesek világgá kiáltják: „Szerelmünk, melynek jelét idevéstük, álljon ellent az időnek és addig éljen, addig tartson, amíg ez a fa, amíg ez a műemlék.” Az örökkévalóság igénye a fajfenntartás csírája.

A szerelem nem elégszik meg avval, hogy létét feliraton, fákba és kövekbe való véséssel hirdesse. Szükségesnek tartja, hogy minden mozzanata az élet könyvébe is bekerüljön; és a későbbi nemzedékek is tanúskodjanak ennek a szerelemnek valóságáról, komoly voltáról és tartósságáról.

Az élet életet fakaszt, a szerelmes pár csakhamar szükségét érzi annak, hogy utódokról gondoskodjék, hogy világra hozzon olyan lényeket, akik túl fogják élni, és akiknek átadhatja mindazt, ami az életükben történt és azt is, ami nem valósult meg. Van-e olyan ember, aki ne álmódott volna arról, hogy magát belevetítse valakibe, akinek az élete lapja még üres? Ez a valaki talán élheti majd azt az életet, melyet szülei nem tudtak élni, az lehet, amivé lenni azoknak nem sikerült. Egy apa, irodai alkalmazott, aki mindig utazásokról álmodozott, így kiáltott fel újszülött fiának bölcsője előtt: „Te leszel majd az a tengerész,

akivé nekem sohasem sikerült lennem.” Egy másik ilyen szülő, akiben a tudásszomj nagy volt ugyan, de maga majdnem teljesen műveletlen, arról ábrándozott, hogy hányféle diplomát fog megszerezni gyermeke.

A gyermek utáni vágy

Két ember számára, akik egymást szeretik, a gyermek önmaguk folytatását, örökségét, szerelmüknek az életben való kifejezését jelenti. Ugyanakkor közös művük, termékenységük eredménye is. A szerelmesek már a kezdet kezdetén szeretik elképzelni saját otthonukat, baráti körüket, családjukat, életstílusukat, melyet közösen terveznek. Elképzelik lakásukat – ha ugyan tudnak találni ilyet – gondolatban feldíszítik, megtervezik közös életmódjukat. De mindez nem elégítheti ki őket, szükségük van arra, hogy valami állandóbb, tartósabb, gazdagabb, titokzatosabb művet alkossanak, amely állandó nagy erőfeszítésekre fogja ugyan ösztönözni őket, de igazi örömök gazdag forrásává is válik.

A gyermek legkülönbébb igényei, kezdve az anyagiakon, de amelyek mind a szülőkhöz kapcsolódást, szeretetet, nevelést igénylik, a szülőkből felszínre hozzák legrejtettebb képességeiket. A gyermek így a szülők szemében szerelmük gyümölcseinek tűnik. És valóban a szerelmen alapuló házasságban a gyermek a szerelem következménye, és nem a szerelem van a gyermekért.

Azonban ez az érzés is sokféleképpen jelentkezhet. Egyeseknél ez a gyermek utáni vágy nagyon hamar jelentkezik, másoknál viszont az apai és anyai érzés csak később mutatkozik meg. Vannak, akik már a házaselet első idejében tervbe veszik születendő gyermekeik számát és leszögezik nevelésük elveit, mások, akiknek ez nem olyan

sürgős, azt vallják, hogy először az otthont kell megteremteniük, mely a gyermeket majd befogadja. Vajon a két felfogás közül, melyik fejezi ki jobban a szerelem megnyilvánulását? Vád érheti-e azokat, akik vakmerően túlesnek a gyermekkérdésen, vagy szemrehányás azokat, akik tovább akarják magukat ringatni a páros élet meghitt melegében?

Ezt a kérdést közelebbről kell megvizsgálni és nem szabad korai ítéletekre vagy gyors megállapításokra ragadtatni magunkat. A gyermek utáni vágy a házaspárnak bizonyára természetes vágya, azonban olyan tudatalatti elemeket rejthet magában, melyek eléggé távolesnek a valódi szülői érzelmektől. Ime egy megnyilvánulás, mellyel elég gyakran találkozhatunk nők részéről: „Én elsősorban azért mentem férjhez, hogy gyermekeim legyenek.” Vajon nem egy kislány játékbaba iránti vágyát fejezi ez ki, ezúttal egy élő baba utáni sóvárgást, mely egészen az övé lesz, hiszen ő maga készítette el. Ez az érzés valóban távol áll az igazi anyai szeretettől, és a neveléssel szükségképpen együttjáró áldozatvállalás készségétől. Ugyanez érzés jelentkezik persze más formában — egyes férfiaknál. Azok fiúkat akarnak, de legalább egy fiút, aki tovább örökli majd az apai vagyont, aki vezeti majd és felvirágoztatja az apai vállalatot. Nem fontos az sem, hogy minderre nem érez majd semmi hivatást, a lényeg az, hogy teljesítse az apai elvárásokat.

Az érzésnek ez a fajtája elég gyakori, de ha túl erősen, túlzó módra jelentkezik, nem nyújthatja azt a gyermeknek, amire szülei szeretete után legnagyobb szüksége van, hogy érezze, hogy szabad lény, és saját jövője az ő elhátározásától és döntésétől függ. Gyakori az olyan apai-anyai szeretet, mely látszatra igen odaadó és csodálatos ugyan, de lényegében személyes érdekeket, önzést, esetleg a si-

kertelenségeknek kompenzálását fedi. Az ilyen szeretettől óvakodjunk.

Más oldalról tekintve sok indokot, érvet lehet latba vetni az első szülés idejének későbbre helyezésére, halasztására. Vannak olyanok, akik csak akkorra kívánják gyermeküket, mikor otthonuk már a korszerű háztartás minden eszközével teljesen fel van szerelve. Mások nem kívánják a gyermeket addig, amíg nem érzik magukat eléggé érettnak arra, hogy apai és anyai szerepüknek minden felelősséggel eleget tudnak tenni. Valóban szükséges az, hogy a csecsemőt az otthon teljes kényelme fogadja? Vagy mikor mondhatják el magukról a házastársak, hogy a hitvesi életük olyan kielégítő egyensúlyi állapotba jutott, amely tökéletesen alkalmassá teszi őket a gyermek fogadására? A gyermek utáni vágy vagy annak késleltetésére irányuló indokok gyakran csak látszólag jelentkeznek egyértelműen. Gyakran a szerelem erőivel szemben tanúsított ellenállás nyilvánul meg ezekben, nem pedig ezeknek az erőknek a sodrása.

Később, életük egész folyamán a gyermek lesz az a tü-nemény, aki szülei szerelmét különlegesen gazdagítja, azáltal, hogy a gyermekneveléssel kapcsolatos dialógus közelebb hozza a szülőket egymáshoz. A gyermek eszmecseréik kiváltságos tárgya, szerelmüknek legjelentősebb tápláléka. A szülők egyike valamilyen nehézségre tapint rá s a másik egyszerre megért egy mindaddig érthetetlen magatartást. Egy-egy iskolai, vagy később szakmai siker, házassági balsiker, fájdalom, a szülőknek megannyi közös élménye, és mindkét fél tisztán láthatja, mennyiben járult ehhez hozzá.

A gyermek és a házastársi dialógus

Az érzelmi kapcsolat felidézése, a természetszerű aggodás, melyet a gyermek olykor minden kétséget kizáróan

előidéz, a pábeszéd hasznos és legbiztosabb elindítója. Könnyű különösebb érdekeltség nélkül vitatkozni egy napi hírről, melyről a sajtó vagy a rádió útján értesülünk. Lehetetlen dolog azonban a házastársunkkal, gyermekeink fontos problémáiról véleményt cserélni úgy, hogy ebbe ne adnánk bele sajátmagunk legőszintébb, legjobb érzéseit.

Ez a közös részvétel gyermekeink életében egyébként a házastársak mindegyikének alkalmat nyújt arra, hogy ezen keresztül felfedezze a másik fél véleményét, magatartását. Itt nem szükséges felidézni: „Ez a gyerek az apja rossz tulajdonságait, vagy anyósom fecsegését örökölte.” Fontosabb annak a megállapítása, hogy a gyermeknevelés nehéz feladata közben mily gyakran mutatkozik a másik fél újabb oldalról való feltárulásának lehetősége.

R. felfedezte, hogy felesége milyen kitartó türelemmel és megértéssel tud hosszú időn keresztül gyermekeivel játszani, csevegni, vitatkozni. Még azt is elismeri, hogy ezért néha bizonyos féltékenységet érzett.

S.-né akkor látta, milyen szívós akarat van a férjében, amikor tanúja volt annak, hogy az nagy erőfeszítéssel és önuralommal igyekezett egyik fiú különösen nehéz természetét megszelídíteni, megértés és szigor egyidejű alkalmazásával.

A gyermeknevelés a szülőket valóban új helyzetek elé állítja. A dialógus minden irányban sokoldalúbbá válik. *Péguy* a családapákról már mind az új világ „meghódítói”-ról beszél. A nevelés nehézségei egyre növekszenek és egyre nagyobb megpróbáltatást jelentenek. Ezzel szemben mily nagy az egymást szerető házastársak öröme, ha egymásban új lelki kincseket fedeznek fel, olyanokat, amelyeket eddig még csak fel sem tételeztek egymásban.

Elég gyakran előfordul az is, hogy valaki olyan új képességeket, tehetséget fedez föl magában, amelynek meg-

létét maga sem sejthette. A nevelés lehetővé teszi, hogy bárkinek rejtett képessége, tehetsége felszínre kerüljön.

Egy családanya, akinek az a nehéz feladat jutott, hogy mozgásgátlásos gyermekével maga foglalkozzon, felfedezte, hogy jó gyógypedagógus lenne. Ezen maga csodálkozott a legjobban, mert saját szavai szerint nem tartotta magát másra alkalmasnak, mint nadrágfenék foltozásra.

Egy asszony számára a gyermek, akit a férjétől kapott, sajátmaga és közös szerelmük folytatását jelenti. Természetes, hogy a szülők a gyermek érdekében minden lehető erőfeszítésre hajlandók. Másként nem is tehetnek: nincs jobb ösztönző a magunkból való kilépésre, a teljes érettségre való eljutásra. Hiszen a pszichológia azt tanítja, hogy a szerelem legfőbb veszélyeztetője a társtalan magábaroskadás. Milyen jó védelmet nyújt ez ellen a veszély ellen egy meghitt család!

A szerető házastársakat összeköti a gyermek, de ahol nincs meg az egység, ott a gyermek érkezése veszélyezteti a házasságot. Néha éppen a gyermek az a narancshéj, amilyen a házaspár egyetértése elcsúszhat.

S.-ék házassága kifelé harmónikusnak látszott. De közelebbről tekintve kitűnt, hogy a férjnek különleges igényei voltak. Ezek színesebbé tették azonban életüket. Így mikor hirtelen elhatározta, hogy hétvégére elutaznak: vagy mikor este azt indítványozta, hogy vacsorázni mennek valahova. Emellett azonban felesége iránt oly nagy figyelmet tanúsított, hogy az ezt a tulajdonságát is vonzónak tartotta. Igaz, hogy általában mindig tiltakozott a gyermek ellen, munkája nagyon lekötötte, és még valamilyen oklevél megszerzésén is dolgozott. Öt évi házasság után mégis megérkezett a gyermek és vele együtt oda lett házaseletük addigi varázsa.

A férj most már nem volt hajlandó eltérni a megkötöttséget, hogy nem mehet el hazulról, úgy és akkor, amikor akar. Elment, hogy más nő oldalán élje azt a szabad életet, melyben felesége már nem vehetett részt.

Ez a példa olyan gyakori és egyszerű, hogy nem érdemes vele behatóbban foglalkozni. De néha a törés finomabb, nem mutatkozik mindjárt, vagy nem mutatkozik nyíltan.

T. és felesége házasságuk kezdetén elég békésen és boldogan éltek. A férj foglalkozása mérnök, ragyogóan érvényesült. Az asszony egyszerűbb környezetből származott, nem folytatta tanulmányait, de mint jó háziasszony az első években nagy gonddal foglalkozott három gyermekükkel. A házastársak közti légkör azonban lassan romlani kezd. T., aki munkahelyén nagyon kellemes kolléga, ingerültté válik, a feleségére egyre több csípős megjegyzést tesz, míg egy este aztán komoly összezördülés következik, amelyre az egyik gyermeknek az asztalnál tanúsított helytelen magatartása adott okot. A veszekedés után határozták el, hogy a házassági tanácskérő irodába jönnek. Az egyik féllel, majd a másikkal történt beszélgetések nyomán kiderült, hogy T., habár szerelemből határozta el magát a házasságra, nem tudja elviselni feleségének műveletlenségét, attól félt, hogy az asszony nem képes gyermekei kulturális nevelését biztosítani. Emiatt a gyerekekkel kapcsolatos bármilyen incidens egyenetlenséget szított közöttük. T. attól tart, hogy felesége ezekben a helyzetekben sohasem jár el helyesen. Ezt a házaspárt a továbbiakban nem tudtuk szemelőtt tartani, de nem hisszük, hogy viszonyukban egészséges változások történhettek. Itt a férfi minden bizonnyal tudat alatt választotta csekélyebb műveltségű feleségét, hogy gyámkodhasson felette. Gyermekük nevelésének problémája leplezte le

együttélésük súlyos válságát, amelyen aztán már változtatni nemigen állt módjukban.

Az ilyen esetek további felsorolása azt a benyomást keltethetné, hogy a világ két részre oszlik, egyrészt olyan házastársakra, akik szeretik egymást, akiknek minden probléma, minden erőfeszítés csak az öröm forrása, szerelmük gazdagságának gyarapodása. Másrészt olyan szerencsétlenekre, kiknél minden nehézség megrázkódást és végeredményben teljes kisiklást jelent. A valóságban azonban nem ez történik, mert az élet ennél végtelenül sokoldalúbb. Minden házaspár életében előfordulnak sikerek, megoldhatatlannak látszó esetek, a gyermekek összetartó erejének, vagy éppen az erőszakosságnak egészen a gyűlöletbe átcsapó változatai.

Ezekben az időszakokban csak a párnak szerelmébe vetett megingathatatlan hit vezethet megoldásra és a családi egyensúly helyreállítására.

A házassági tanácsadás itt következő és több éven keresztül folytatott megfigyelése szolgáljon annak bizonyítására, hogy szerencsés megoldás csak akkor lehetséges, ha a házastársak szeretete, gyermekeikhez való ragaszkodással párosulva, hozzájárul a nehézségek leküzdéséhez.

P. 48, felesége 47 éves, 21 éve házasok, három leányuk és két fiúk van. P. ügyvéd és foglalkozásán kívül is nagy aktivitással munkálkodik, többek között egy javító-nevelőintézet létrehozatalán. A feleség óvónő volt, de kedvelt foglalkozásával kénytelen volt felhagyni, hogy idejét otthonának, és gyermekeinek szentelhesse. Először P.-vel konzultáltunk. Szenved, mert nem értik meg. Távolba meredő tekintettel azt a benyomást kelti, mintha saját magának mondaná: „Feleségem meg van győződve, hogy otthonunk mintaothton. Közvetlen barátaink is osztják ezt a véleményt. Én jól tudom, hogy sosem értett meg, nem hallgatott meg és nem tá-

mogatott hivatásbeli kötelességeimben. Munkám és egyéb számos tevékenységem kiutat jelentenek, ezeknek köszönhetem, hogy nem sokat tartózkodom otthon, ahol nem is találok igazi helyemet.” P., a férj, meghasonlott, boldogtalan, aggódik a gyermekeiért. Tudja magáról, hogy erőszakos, nem szeretetre méltó, de feleségét még mindig szereti. Úgy véli, hogy az asszony nem segíti meg abban, hogy otthonába visszatérhessen.

P. felesége az első megbeszélések alkalmával nagyon fáradt, sőt deprimált. Férje hibájául felrója annak nyers modorát és kiegyensúlyozatlan kedélyállapotát. Különösen azért hibáztatja, hogy sosincs otthon, és csak a munkájának él. Szüntelenül és sajnálkozva csak azt ismételgeti: „Annyira megváltozott, azelőtt olyan előzékeny volt, de ennek már vége.” Magányosnak, elhagyatottnak érzi magát, jöllehet párizsi otthonukban baráti körre is szert tettek. Ezek a barátok azonban nem tudják a dolgok valódi állását. Ő maga erről nem beszélhet senkivel és szenvedést okoz neki az is, hogy a zavartalan házasság látszatát kell megjátszania.

Több héten keresztül meséli nyomorúságát, csalódását, egyedüllétét, szabad folyást enged szemrehányásainak. Lehetetlennek tűnik előtte, hogy férjének minden mást elsöprő tevékenységét megértse, elfogadja. Nagy szüksége lenne gyengédségre, de ezt nem kapja meg, mindig egyedül van. A háztartási munka nem köti le gondolatait, de nem folytathatja a hajdani foglalkozását sem, bár néha gondol erre. Őt gyermeke nagy terhet jelent számára. Egyedül látja el őket, férje többet törődik a mások gyermekeivel, mint a sajátjaikkal. P.-né számára ez a helyzet elviselhetetlen. Férje ritkán van odahaza, de ha otthon van is, a családi élet leg-

apróbb részlete is csak zsörtölődésre ad neki okot. Nem érzi, hogy szereti, és hogy segítségére van. Fél tőle, s haragszik rá zsarnokságáért. Egy este, mikor P. étkezés után, megint a javítóintézetbe akart távozni, erőszakos jelenet robbant ki, amely 19 és 20 éves lányok jelenlétében csaknem már-már tettelegességgé fajult. A helyzet így már oly robbanékony és tűrhetetlen, hogy mindketten a házassági tanács segítségének igénybevétele mellett döntöttek.

P.-né, miközben gyermekeiről beszél, elárulja, hogy azoktól sokat kíván, merev, és nem igyekszik őket megérteni. Helyénvaló-e egy rendetlen, pontatlan gyermeket állandóan felelősségre vonni? A szóban forgó gyermek 9 éves fiúcska, otthon makacs, nehezen kezelhető, az iskolában pedig figyelmetlen. Helyes-e őt állandóan figyelmeztetni? P.-né hozzáfűzi: „Engem kétségbe ejt.” Megkérdezzük tőle, hogy miként vélekedik ő maga a dologról. Hosszas gondolkodás után ezt mondja: „Ez a gyermek kedves, szófogadó, figyelmes és hálás volt; s íme most mindent a saját feje után csinál. Nem bírom elviselni.” Kis szünet és újabb gondolkodás után: „Jellemének bizonyos vonásai apjára emlékeztetnek; kétségbe ejt.” Ez a válasz nem szorul magyarázatra.

P.-né magától rájött arra, hogy a gyereken úgy lehet legjobban segíteni, ha nem szemrehányásokkal árasztjuk el, hanem a megértés, a kölcsönös segítség módszerével támogatjuk. Említsünk meg egy másik esetet is. A legkisebb leányt az ötéves Szilviát egy csütörtök délután rajtakapták unokaöccsével szexuális játék közepette. P.-nét a dolog nagy aggodalommal töltötte el, és megtorló szigorral akart fellépni. Idősebb lánya, a 20 éves Brigitta, azonban nem helyeselte anyja szí-

gorát. Ezután beszélgetés folyt le az anya, Brigitta és Szilvia között, a fiúk és lányok anatómiai különbözőségéről, a gyermek születéséről, testünk tisztaságának tiszteletben tartásáról, stb. P.-né megkönnyebbülés és boldogság töltötte el annak tudatában, hogy a beszélgetést ő kezdeményezte. Ez az esemény idézte elő aztán azt a beszélgetést is, mely P. és felesége között játszódott le. Az asszony magától rájött, hogy a megértő és együttműködő magatartás célravezetőbb makacs szemrehányásainál. Összefüggést keresett saját, férjével szembeni viselkedése, és a gyermekeivel szembeni viselkedése között. P.-né az utolsó tanácsadói megbeszélés alkalmával elégedetten állapította meg, hogy nagy erőfeszítések árán ugyan, de mégis sikerült szemrehányásainak ösztönszerű kitörésein uralkodnia. Neheztelt ugyan a férjére, aki miatt ilyen erőfeszítéseket kellett tennie, de maga is érezte igyekezete jótekingony hatását. Ennek volt köszönhető, hogy megtudták beszélni problémáikat a helyett, hogy kínozták és tönkretették volna egymást.

Azt hisszük, hogy ez a kissé hosszú esettörténet meggyőzően bizonyítja, hogy milyen fontos szerepük van a gyermekeknek szüleik házasságában, de azt is, hogy a gyermekek mindennél jobban össze tudják kovácsolni a már-már egymástól elszakadni készülő házastársakat.

Szerencsére nem minden házaspárnak van szüksége arra, hogy mindennapi életének helyrehozása miatt a házassági tanácsadóhoz szaladjon. Azonban bárki ráismerhet azokra a feszültségekre, melyek házastársak között keletkezhetnek és a szerepet, melyet a gyermekek játszhatnak, főleg akkor, amikor az évek folyamán meglazult házassági kötelék szorosra fogására van szükség.

A családtervezés

Társadalmunkban az anyagi termékenység kérdésevel együtt felmerül a családtervezésnek a problémája is. Talán nem is kell a családtervezés szükségszerűségére rámutatnunk egy házaspár életében. Akár világviszonylatban vizsgáljuk a problémát a demográfusok figyelmeztető jóslatait figyelembe véve, melyek mindig Földünk bizonyos területrészeire vonatkoznak, akár szűkebb családi szempontokat vesszünk figyelembe, például egy olyan országban, mint Franciaország, a házaspárokra egyforma köteleesség hárul mindenütt, és ez termékenységüknek szabályozása. Anélkül, hogy a sok gyermekes családok viszonyainak népszerű leírásával, az abortuszok drámaival, a kényszerű anyaság fájdalmas problémáival akarnánk hosszasabban foglalkozni, — ezek különben is elég ismertek — hasznosnak látjuk néhány olyan gondolat felvetését, melyek a házaspároknak hasznos okulására szolgálhatnak valószínűleg ebben a kérdésben.

A családtervezés fontossága a házaspár számára

Figyelembe véve az orvostudomány jelenlegi fejlettségét, mondhatjuk, hogy a megszületett gyermekek életben maradnak. Mivel egy egészséges házaspár képes évente egy gyermeket világra hozni, és mivel nemi életük tartama átlagosan húsz év, minden családban szükségesnek látszik valamilyen születésszabályozás, helyesebb kifejezéssel élve, *fogamzás-szabályozás*. (Ennek az elnevezésnek tudatos használatával ki akarjuk zárni az abortusz, a művi vetélés fogalmát. A kiadó megjegyzése.)

Nyugodtan állíthatjuk, hogy legalábbis a nyugati civilizációban minden pár alkalmaz ilyet, bármilyenek is a rendelkezésükre álló anyagi lehetőségek. De a tervezés nem csak korlátozást jelenthet. A születéseknek a lehetőség szerint előrelátó, évekre terjedő beosztásáról kell itt szólni.

nunk. Általában könnyebb a gyermekeket úgy felnevelni, ha születésük közt pár év megszakítás mutatkozik, mint, ha ezen születések a házasság első éveiben szorosan egymás után következnek. Szükséges tehát, hogy a fiatal párok már házasságuk elején erre tervet készítsenek. Az előrelátás nemcsak kötelesség, de hiánya végzetes tévedés, mely a házaspár, különösképpen az asszony számára szám-talan nehézség forrásává válhat, és veszélyeztetheti kiegyensúlyozottságát, nyugalját.

A családtervezés a házasfelek közös feladata

A kérdés első pillanatban magától értetődőnek látszik. Hiszen az apa munkája teszi majd elsősorban lehetővé ellátásukat, az anya gondos, türelmes figyelme neveli fel őket – mi sem természetesebb, hogy közösen egyezzenek meg a gyermekek számát illetően. Ez így természetesnek tűnik, de a tapasztalat azt mutatja, hogy ez nem egészen így van. Figyelmen kívül hagyva azokat a szerencsétlen, könnyelmű, iszákos, társadalomellenes szülőket, akiknél a nemi élet, mint minden más életmegnyilvánulás, csaknem a beszámíthatatlanság állapotában folyik le, meg kell állapítanunk, hogy igen nagy azoknak a házaspároknak a száma, akik ezt a problémát csak nehezen tudják megoldani, mert számos körülmény teszi homályossá és zavarossá.

Egyesek számára a gyermek elfogadása nem egyéb, mint kényszer alkalmazása, a másikkal szemben lappangó vi-szály okozója, egyszóval: „a másikkal való leszámolás”. Így a nő részéről valamelyik hatásos fogamzásgátló szer nem pontos alkalmazása, a férfi részéről pedig a megszakított-nak szánt érintkezés során a késedelmes „visszavonulás” nem más, mint ennek a tudat alatti vágynak valóra váltása. Máskor a gyermek születésének megtagadásával gyakorol-nak nyomást a házastársra. Némely férj látszólag észszerű okokat hoz fel a születés késleltetésére vagy teljes megta-

adására, a valóság azonban az, hogy érvei korántsem olyan jogosak, sőt egyenesen a másik ellen irányulnak.

H.-né a férje előtt, aki új apaságra vágyik, éveken keresztül rossz egészségi állapotára hivatkozik. A valóság azonban az, hogy így akarja megtorolni férjének színté túlságosan önkényes magatartását.

Említsük még meg a büntetésként elfogadott gyermek problémáját is. Bármennyire különös ez a viselkedés, mégis elég gyakran találkozunk vele az életben. Ez a pszichológusok által jól ismert önkínzó, mazohista magatartás, mely abban nyilvánul meg, hogy valaki csak bizonyos szenvedés, vagy nehézség árán véli elérni saját nyugalmát.

I.-né sohasem tanúsított komoly ellenállást férjének azzal az elképzelésével szemben, hogy nyolc gyermekük legyen 10 év alatt. Idestova 20 éve annak, hogy meg is születtek, és azóta szinte szolgai odaadással viselkedik velük szemben, nem enged meg magának semmiféle megelégedést, úgy viselkedik, mint aki önszeroppant a gyermekből anyaság súlya alatt. A valóság azonban az, hogy csak ebben a nyomasztó állapotban boldog és erőlesen visszautasít bármilyen kísérletet arra, hogy tehermentesítsék.

E különféle helyzetekben a gyermeket nem a házaspár akarta vagy utasította vissza, hanem mindig csak az egyik, a másik fél akarata nélkül, sőt gyakran a partner elleni támadásnak szánva.

A családtervezés nem lehet öncélú

Ez a kérdés annyira napirenden van, hogy egyesek számára valóságos rögeszmévé vált. A születések csökkentésének különféle megoldásait vizsgálva, gyakran megfigyelünk az egészséges családtervezés valódi céljáról. Nem azért tervezünk, csak hogy tervezzünk: a fogamzásszabályozás nem lehet öncélú. Más célnak kell alárendelni: a házasság

harmóniájának, kiegyensúlyozottságának, amely egyedül teszi lehetővé a gyermekek egészséges nevelését. Azt a lehetőséget is ki kell zárni, hogy ez a tervezés külső tényezők kényszerének hatása alatt történjék.

A fogamzásgátló módszerek tulajdonságairól

Nem szükséges kitérnünk a fogamzásgátló módszerek leírására, mivel ezeket részleteiben is megismerhetjük különféle szakkönyvekből. Fontosabbnak tűnik előttünk, hogy rámutassunk bizonyos tulajdonságokra, amelyeket elvárunk a módszerektől, hogy a házaspár – és pedig mindig a szóban forgó házaspár – igényeinek megfeleljenek.

1. Minden fogamzásgátló módszer lényege, hogy a lehető leghatásosabb legyen. Ez alapvető kívánság, de egyelőre túl magas igényű, melynek egyetlen ismert módszer sem felel meg. Az ajánlott módszerekben különböző okoknál fogva még bizonyos hibaszázalék van, vagy ha teljesen kielégítőek, nem alkalmazhatók egy életen keresztül. Ha viszont egy abszolút biztos „fegyvert” találnak – A. Sauvy kifejezésével élve¹ –, és azt széles körben alkalmazzák, a házaspárok a teljes szabadság félelmetes problémájával találják szembe magukat. Ekkor rájuk hárul a kötelesség, hogy utódaik jelentőségét mind saját családjuk, mind a társadalom java szempontjából mérlegeljék. Ennek a jelentős követelménynek csak olyan nevelés alapján tudnak megfelelni, mellyel még nem rendelkezünk, de fokozatos kifejlesztése égetően szükséges. Mert a tökéletes módszer bevezetésére már nem sokáig kell várni.

A mai embernek ezen a különleges területen az a feladata, hogy a technika fejlődésén, eredményességén munkálkodjék. Azután éljen majd az így nyert szabadság következményeivel, hogy emberi jósága, értéke növekedjék.

A szülő és nevelő feladata lesz majd az, hogy megértessék: a szabadság nem az egoizmust jelenti, hanem ellenkezőleg, szabadságot, hogy jobban szeressék egymást.

A módszerek hatásának javítása azzal a jó következménnyel fog járni, hogy minimumra csökkenti a félelmet. Számos házaspár, különösen az asszonyok ellenszenvvel viseltetnek a védekezés minden fajtája ellen, a tartózkodást kivéve. A módszerek nagyobb eredményessége révén különösen a nők meggyőződhetnek arról, hogy így házastársuk szerelme iránt felszabadultabbakká, kevésbé gátoltakká lesznek. A gyermektől való félelem csökkenése döbbenti talán őket arra, hogy valójában a férjüktől félnek. De ne csapjuk be magunkat. Ennek a problémának kielégítő megoldását csak a férfi és nő közötti egyre érettebbé váló dialógustól várhatjuk, és nem az alkalmazott technika fejlődésétől.

2. A fogamzásgátlásra alkalmas módszer nem teheti hétköznapivá a házaspár intim életét. Mindez, amit már eddig a nemi életről, a testi egyesülés jelentőségéről és kifejező erejéről mondtunk, mutatja, hogy nem minden módszer jó, még akkor sem, ha eredménye kétségtelen. Technikai alkalmazásánál az a kíváncsi, hogy ne legyen kizökkentő, figyelem elterelő hatású. Nem szükséges a szerelem túlzó eszményítése ahhoz, hogy megállapítsuk: a házaspárok egyes fogamzásgátló módszereket túlságosan anyagszerűnek, lealacsonyítónak tartanak. Ezeket fenntartás nélkül éppen azok utasítják el, akiknek szánták őket.

3. Tegyük még hozzá, hogy ezeknek a módszereknek semmiképpen sem szabadna elválasztó gátként jelentkezni a házastársak szemében. Ezek a technikák természetes alkalmazásra nem mindig alkalmasak. Sok esetben kedvezőtlenül hatnak az őket használók magatartására. Más civilizációkkal ellentétben, a gépkorszak embere számára a teljesítmény, az eredmény a fontos. Félő azonban, hogy egyes fo-

gamzágátló módszerek elmélyítik a férfit a nőtől elválasztó szakadékot. Feltűnő, hogy számos nő szemében a diafragma valóságos pajzs a férfi ellen, tehát az „ellene való harc” és nem a „vele való egyesülés” jelképe.

Ez a néhány említett szempont jelentősnek tűnik. Szükséges, hogy a házaspár megbeszéljék egymással, mielőtt az ajánlott fogamzágátló módszerek valamelyikét kiválasztanák. Más nevelő jellegű szempontok is közrejátszhatnak egy módszer kiértékelésében. A nemi élet valójában nemcsak a szerelem, az érzéki vágy kifejezése, hanem a teljes kölcsönösséggé is, amely fokozatosan az érintkezés és a szerelem színvonalasabb formája felé kell hogy törekedjék.

Ebből a szempontból a fogamzágátló módszerek nevelő hatása nem egyforma értékű. Némelyek, az által, hogy használatukhoz bizonyos előírásokat be kell tartani, alkalmasak arra, hogy a már említett szexuális fegyelmezettség neveléséhez hozzájáruljanak. Ez főleg a hőmérőzések, időszakos megtartóztatási módszer híveinek véleménye. E módszerrel kapcsolatban azonban meg kell jegyeznünk, hogy bár kétségtelenül jóhatású egyes pároknál, másoknál viszont az állandó szorongás — „a hőmérőtől való megszállottság” — állapotát idézheti elő, amely nem kívánatos a szerelmi érintkezésben. Egyébként az is tény, hogy hosszantartó, kitartó alkalmazást kíván, bizonyos kulturális színvonalat és igen tudatos motívumokat.

Ez utóbbi követelmények csaknem minden módszerre érvényesek. Az általánossá vált fogamzágátlás rövid története máris mutatja, hogy számos pár bizonyos idő múltán felhagy az egyik módszerrel, annak ellenére, hogy eredményes volt, csak azért, hogy áttérjen egy kevésbé tökéletes módszerre, mert az kisebb igényű feltételekhez kötött. Azt is látjuk, hogy azokban az országokban, ahol a fo-

gamzásgátlást és az abortuszt törvényesítették, a fiatal párok szükség esetén gyakran inkább az abortuszt választják, mintsem a rendszeres és következetes fogamzásgátlást.

A helyes módszer megválasztása gyakran aligha várható magától a házaspártól. Ilyenkor fölmerül annak a szüksége, hogy egy harmadikat hallgassanak meg, aki jártas ezen a téren. Olyanokhoz kell fordulniok, akiknek képzettsége biztosítja a hozzáértést, akár orvostól, akár pszichológusról, akár házassági tanácsadóról van szó.²

A termékenység más formái

A házastársi termékenység, bár sokan megfeledkeznek róla, nem kizárólag fizikai természetű. Nem csak a gyermekek számával és azzal a móddal mérhető, ahogy azokat az érettségig elvezetik.

Vannak más tevékenységek is, amelyek szintén gyümölcsei a házaspár szerelmének. Ezek talán kevésbé szembe-tűnőek, mint a gyermekek, mégis igen értékesek. A házastársak egy adott társadalomnak alkotó elemei, részt vesznek annak életében és erre gyakran igen termékenyítő hatással vannak.

Ilyen a vendégszeretet, amely némely családnak különleges sajátja. Otthonuk ajtóit tárva vannak, és mindenki, aki belép ide, érzi, hogy szívesen fogadják. A televízió egyik adása mutatott be egy ilyen házaspárt. Minden pózolás nélkül mesélték el, hogy fiatalok jönnek hozzájuk, akik családjuktól távol, náluk a szeretet légkörében nyugalmat keresnek s találnak. Jönnek, mert tudják, hogy „befogadják” őket. Valóban lehetőséget nyújthat a házasság – gyermektelen pároknak is –, hogy szerelmük tüznél mások is melegedjenek.

A házaspár termékenysége gyakran kifelé irányuló tevékenységben is megtestesülhet. Akaratukon kívül gyer-

mektelenséggel sújtott házaspárok számára e külső teljesítmények jelentették a megváltást. Sok játékonysági intézmény, sok művészi alkotás tanúskodhatik erről. A házastárs szerelme már nem kevés embert készítetett önmagát is felülmúló társadalmi, játékonysági, politikai tevékenységre. Valóban, a tartós alkotás utáni vágy, mely általában a gyermek nemzésében valósul meg, megnyilvánulhat az alkotás bármely más fajtájában. A valóságosan átélt házastársi szerelem nem tűr el semmiféle elzárkózást a külvilágtól, mert szükségét érzi annak, hogy maradandó értékű művekben örökítse meg magát.

Ez a probléma egyébként néhány évtizede fokozott élességgel jelentkezik, mivel az egészségi állapotok javulása, az átlagos életkor kitolódása folytán mind több asszony érez magában, gyermekei felnevelése után igazi tettvágyat. 40-50 éves asszonyok, akik gyermekeiket csaknem teljesen felnevelték, de nem érzik magukat egyáltalában öregnek, esetleges elhelyezkedésükről kezdenek gondolkozni. Nem tudják elviselni azt, hogy hirtelen megfosszák őket attól a lehetőségtől, hogy a társadalom, az emberek szolgálatában tevékenykedjenek. Sokrétű probléma ez: a hivatási munka és a családban való jelenlét érdekeinek ütközése. Ha azelőtt nem jelentkezett is ilyen élesen, ma már bizony égetővé kezd válni. A társadalomnak jól felfogott saját érdekében, minél előbb meg kell oldania, hogy a foglalkozásra hasztalan váró jóakaratú erők ne maradjanak parlagon.

A termékenységnél különböző problémáit végülis csak egy-egy házaspár saját maga oldhatja meg, és nem is okvetlenül véglegesen. A termékenység, a házaspár szerelmének az időbe való vetítése sokféleképpen valósulhat meg. Csak akkor lehet gazdagító a házastársak számára, ha egymás iránti figyelmük nem lankad, és egész életük folyamán állandó dialógusban maradnak.

JEGYZETEK

1 *Sauvy, A.: De Malthus à Mao tse Toung, Paris 1958.*

2 A történelmi hűség kedvéért itt hangsúlyoznunk kell, hogy szerzőink könyvüket a Zsinat *után*, de még a „*Humanae vitae*” enciklika megjelenése *előtt* írták. Abban a csaknem hároméves időszakban, amikor a korszakos jelentőségű zsinati elv, a szülők önálló felelősségére bízott gyermekvállalás elvének leszögezése alapján nyugaton a hivatalos egyházi jegyesoktatásban széles körök alkalmazták a logikusnak látszó következtetést: ha az *elvi* kérdés eldöntése a szülők felelősségére van bízva, akkor ez még inkább érvényes a *gyakorlati* alkalmazás, a módszerek megválasztásának tekintetében is.

Ugyanakkor, amikor mint katolikus kiadó itt hangsúlyozzuk az enciklika óta elfoglalandó új magatartást a házassági előkészítésben és tanácsadásban, hogy ti. az enciklikában ajánlott, hőmérőzéssel tökéletesített időszaki megtartóztatási módszer ajánlandó első helyen – márcsak azért is, mert teljesen veszélytelen és biztonság tekintetében mindjárt a pirula után sorolódik –, nem kívánhattuk a szerzőktől, hogy itt állásfoglalásukat módosítsák. Hiszen rangos teológusokkal, valamint számos katolikus orvossal, a szerzők is vallhatják, hogy az enciklika nem Róma utolsó szava e téren. Ezzel a kérdéskomplexummal kapcsolatban itt utalunk az „Éltre szólóan szeretni” c. kiadványunkban közöltekre („Beszélgetés a családtervezésről”, 61-66. l. és a lekipásztori mellékletben „Családtervezés és *Humanae vitae*”, 3-6. l.)

Az enciklikában ajánlott módszer szakszerű ismertetésére itt a következő műveket ajánljuk: *Rötzer, Josef: Kinderzahl und Liebes-ehe; Ein Leitfadens zur Regelung der Empfängnis. Herder, Wien-Freiburg-Basel 1978 (9).* – *Trobisch, Ingrid: Mit Freuden Frau sein. R. Brockhaus, Wuppertal, 1977 (10).* – *Trobisch, Ingrid-Rötzer, Elisabeth: Mit Freuden Frau sein, 2. kötet: Fragen und Antworten um das Geheimnis der Fruchtbarkeit. R. Brockhaus, Wuppertal, 1977; végül Josef Rötzer cikkét a Mérgel 1978. évi 3. számában „Felelős szülői hivatás. Miért kérdéses állítólag az időszaki megtartóztatás?”*

Végül érdekes megjegyezni, hogy az osztrák püspöki kartól jóváhagyott módszери kritériumokat (lásd Éltre szólóan szeretni, 65- 6. l.) – arra az esetre, ha az időszaki megtartóztatás nem alkalmazható – részben kifejezetten, részben bennefoglalólag megtaláljuk szerzőink fenti fejtegetéseiben.

A SZERELEM ÉS A SZÜRKE HÉTKÖZNAPOK

Felmerülhet az a kérdés, hogy a jegyesség és a házasság első éveinek szerelme, a napról napra növekvő vágy a meghitt együttélésre, a teljes egyesülésre, vajon nemcsak az ifjúság romantikus elképzelése-e? Mi marad meg ebből öt, tíz, húsz évi gondokkal teli közös élet után? Sok örömet szereznek az együtt eltöltött nyári üdülések, a gyerek születése, a hivatásbeli sikerek, családi fészkek megalapítása. De mennyi krízis és nehézség is jár velük. A nő olykor meg nem értő magatartása, hiszen annyira más, mint a férfi és néha teljesen hozzáférhetetlen, esetleg az az érzése, hogy a férje megcsalja, vagy egy súlyos betegség megpróbáltatásai, vagy nehézségek a munkahelyen. Nem győznénk felsorolni mindazt a megpróbáltatást, ami egy ember életében előfordulhat.

A reális szerelem érdekében

Be kell-e vallanunk, hogy a szerelem csak romantikus képzelődés, ifjúkori álom volt, mintahogy sajnos nagyon sok férfi és nő vallja, hogy a szerelem nem állja ki az élet próbáját. Valljuk hát be, hogy bár szerelem nélkül nem érdemes házasságot kötni, ez a szerelem múlandó?

Ezekre a kérdésekre az egyértelmű válasz csak ez lehet: csak a reális szerelem lehet tartós. De mit jelent ez? Nincs-e ebben ellentmondás? Hiszen kezdetben, azt mondtuk, hogy a szerelem két fiatal intuitív egymásra találása, kölcsönös megértése, megelőzve az egymás előtt való teljes felátarulást. Ugyanarról a szerelemről beszélünk-e? Nincs csalás abban, hogy a fiatalkori túlfűtöttséggel és izzással szemben most a reális szerelem igényével hozakodunk elő?

Bármennyire is ösztönösen vagy éleslátással történt is a választás, mégis szerepet játszott benne némi ábrándozás, fantázia, a partner idealizálása. A pszichológusok kedvenc kifejezése szerint, a szerelmesben megvan a hajlandóság, hogy választottjába olyan tulajdonságokat „vetítsen bele”, melyeket csak elképzel és feltételez, vagy olyan vonásokat vél benne felfedezni, melyeket nélkülözhetetlennek tart, s e közben megfeledkezik a szeretett lény igazi arculatáról.

Valakit, aki egy tökéletes háziasszonyról álmodozott, elbűvölt egy fiatal lány házias természete. Megfigyelte ugyanakkor azt is, hogy külsejére nem sokat ad, de úgy gondolja, hogy „ez majd megoldódik”. Egy fiatal lány egy elbűvölő, bőkezű fiatalemberben megtalálta azt a férfit, akiről mindig álmodozott. Az illetőben jellemgyengeség is mutatkozott, de a leány szerint „ez majd elmúlik a korral.” Mondhatjuk, hogy ez a korai lelkesedés, ez a fiatalos szerelem súlyos félreértés volt? Az a belülről fakadó megérzés, mely őket egymáshoz sodorta, tévedés, helytelen megérzés volt-e, alkalmatlan arra, hogy igazi szerelem alapja legyen?

Korántsem. Legalábbis nem minden esetben. De az esetek többségében a szerelmes megérzés jó kiindulópontnak bizonyulhat. Ám csak kiindulópont, amelyre, mint alapra, olyan reális szerelmet kell felépíteni, amilyen csak lehetséges. A szerelemnek ugyanis a mindennapi életben tudomásul kell vennie a nő háziasságát, de ugyanakkor azt is észrevennie, hogy nem törődik a külsejével; ugyanígy a férfi nagylelkűségét csakúgy, mint ingatag jellemét is.

A szerelem valóságában élni, vagy más kifejezéssel, érett felnőttként élni, azt jelenti, hogy igent tudjunk mondani sok olyan elválásra és el tudjunk fogadni sok olyan hiányt, amire a szenvedély első napjaiban nem számítottunk. Tehát a másik félt olyannak kell szeretnünk, amilyen valóban

minden jó tulajdonságával és hibájával, belső gazdagságával és hiányaival. Magunkat pedig mindig aszerint értékeljük, amilyenek vagyunk, és nem aszerint, amilyenek lenni szeretnénk. A hétköznapiok szerelme világos látást kíván meg önmagunkkal és társunkkal szemben egyaránt. Csak ezen az alapon tud majd a házaspár előrehaladni és életét felépíteni.

De az ily reális szerelem bizonyos nyitottságot, készséget is feltételez oly irányban, hogy fel tudjuk számolni múltunk bizonyos szokásait, kapcsolatait. Csak ha mindkét fél túl tud adni ifjúkorának bizonyos „maradványain”, aminő például önmagának vagy társának idealizálása, akkor indulhat meg az a termékeny dialógus és kölcsönösség, amelyből lassan kiépül a házastársi közösség.

Szakítás?

Különös kísérlet a közös élet: két lény között eddig nem volt semmi közösség s egyik napról a másikra elhatározzák, hogy mindenüket megosztják: pénzt, kedvteléseket, közös asztalnál esznek, közös családot alapítanak. Viszont lényeges, hogy csak azt hozhatják be a közösségbe, amit a másik el tud fogadni, át tud élni, képes elviselni, amit szívesen megoszt párjával. Ez természetesnek látszik, mégis íme néhány megtörtént eset!

A.-né egy nevelőintézet tanárnője. Házasságáig egy színjátszó csoport tevékeny és lelkes tagja volt. „Rajongok a színházért” – mondta. Házasságkötése után sem akarta otthagyni azt a színjátszó csoportot, amelyben addig nagy érdeklődéssel foglalatzkodott. Hetenként több estét és hétvégi pihenője közül egy-néhányat e kedvtelésére fordította. Ezek az örökös távollétek lassanként elviselhetetlenné váltak férje számára, aki aztán el is hagyta feleségét.

B. azért jött a házassági tanácsadóba, mert felesége 3 évi házasság után elhagyta. „Nem értem miért tette” – mondta. De a vele való folytatólagos beszélgetések nyomán nyilvánvaló lett, hogy a férj házassága dacára ragaszkodott régi életformájához, főként „haver”-jaihoz, akikkel sok időt töltött el, jóllehet sportszenvedélyük egyáltalában nem volt feleségének kedvére. Még nászútjára is elvitte barátainak egy csoportját, – fiúkat, lányokat – fiatal felesége nem túlságosan nagy öröme.

C. 6 éves házasság után fordult nehézségeivel a tanácsadóhoz. Özvegy édesanyjának egyetlen fiaként, vele együtt élt hosszú időn keresztül. Hogy mégis bizonyos fokú szabadságra tegyen szert, 25 éves korában anyja lakásának közelében legénylakást bérelt magának. De mint hűséges fiú, munkából jövet édesanyját minden este meglátogatta. 35 éves korában végre elhatározta, hogy megházasodik. De még hat évvel esküvője után is megtartotta régi bevett szokását és minden este felkereste anyját, mielőtt hazatért. Anyja állandóan bírálta menyét, aki erről tudomást is szerzett. Így a házastársak közötti feszültség évről évre nőtt.

A közös élet kötelező velejárója: bizonyos dolgokkal, szokásokkal, szemlélettel való szakítás, a nőtlenség idejében kialakult kedvtelések abbahagyása, mert ezek a páros élettel nem mindig férnek össze. A szakítás szó néme-lyeket megijeszt és valóban nem egészen pontos kifejezés, mert itt nem a múlttal való teljes szakításról van szó. Ez a múlt önmagában véve nem volt rossz. Elképzelhetetlen volna, hogy a házasságkötés után látni se kívánnánk ifjúkori barátainkat, hogy el akarnánk fordulni szüleinktől, vagy szakítani akarnánk régi nézeteinkkel, felfogásunkkal. Látuk, hogy a múlt hatásai milyen finom hálót szőnek körü-

löttünk, ezt elszakítani lehetetlen. Csupán reálisan, új szemszögől kell néznünk ezeket a régi kapcsolatokat, fiatalokunk kedvteléseit, mégpedig a páros élet szemszögéből, hogy összeegyeztethetők-e a házastárs izlésével? Beépíthetők-e annak az életstílusnak keretébe, melyet ketten együtt akarnak kialakítani? Ha igen, akkor elősegítik közös életük kialakulását és gazdagítják azt. Ha nem, akkor csak viszályra és elidegenedésre fognak vezetni.

A másik fél helyes szemlélete

A valósághoz való ragaszkodás azt is jelenti, hogy a másikat olyan tárgyilagosan tekintjük, amennyire csak lehetséges. Könnyű dolog valakit csak a saját nézőpontunk, a saját ítéletskálánk szerint értékelni. De ez a másik lehet egészen más: múltja, története, nevelése, tudatos és tudatalatti problémái alapján; tőlünk teljesen különböző, olyan, amilyen.

D.-né meséli, hogy mikor házasságuk első időszakában férjét komor arccal és zsörtölődve látta este hazatérni, ez benne nagy nyugtalanságot keltett. Férjének ezt a magatartását avval magyarázta, hogy ez a szótlan szemrehányás azért van, mert a vacsora egy kicsit megkésett, vagy a lakás nem elég rendes. Így ment ez addig, amíg férje hivatásbeli nehézségeiről nem kezdett az asszonynak mesélni, melyeket addig nem akart feltárni. Az asszonyt ez ébresztette rá, hogy férjének megvannak a saját gondjai és reakciói ezekre vezethetők vissza. Röviden: férjének tulajdonította azokat a szemrehányásokat, amelyeket önmagának kellett volna sajátmagával szemben tennie.

E.-né nem tudta elviselni férjének – szerinte – raffinált ingyencségét. Ez valósággal dühbe gurította. Megbe-

szélte a dolgot egy házassági tanácsadóval, s lassanként megvilágosodott előtte, hogy ő férjének ingyenc kiszólásait, saját konyhai tudományának kritizálásaként fogta fel, holott az erre vonatkozólag nem tett soha semmilyen megjegyzést. Az asszony férjének magatartását saját nézőpontjából és saját problémáin keresztül ítélte meg.

Veszélyes és valóságellenes az a magatartás is, amely a másíkról megfellebbezhetetlen véleményt mond, és abban megrögzödik. „Te soha nem leszel képes költségvetésünk betartására, te nem tudsz a gyerekekkel foglalkozni.” Az ilyesfajta megállapítások változatait szinte lehetetlen mind felsorolni. Ennek az az eredménye, hogy a másík soha nem tud megszabadulni attól a hibájától, amelyet felröíttak neki. Az együttélés, a szerelem nem ismer ennél rombolóbb hatású magatartást. Ha valaki tényleg annyira nem állja meg a helyét az élet egyik vagy másík területén, mi lehet ennek az oka? Miért van ez a különleges nehézsége? Itt is gyakran olyan magatartásról van szó, amely a másíknak tulajdonít olyan érzelmeket, melyeket önmagában hordoz, ezeket lelke mélyén helyteleníti, vagy nem szeretné azt, hogy azokat másók helytelenítsék. A valódi szerelem ellenkező magatartása mennyivel építőbb jellegű, mennyivel hatásosabb:

E.-né úgy ismerte férjét, mint aki kevésbé erélyes és nem szívesen vesz részt gyermekeik nevelésében. Tudta azonban azt is, hogy férje egész ifjúsága során kénytelen volt zsarnoki hajlamú apja vasszigorát elviselni és hevesen lázadt ellene. Nem tudott, de nem is akart úgy bánni saját gyermekeivel, mint azt apja tette vele. Az asszony lassan megértette vele, mennyire kívánatos lenne, főleg fiúgyermekük számára, ha ő keresné fel tanárait és érintkezésbe lépne az iskola által javasolt pszichológussal. Ez az egyetlen közbelépés,

egyszeriben megváltoztatta a fiú magatartását: ettől kezdve kevésbé heves és bizalmasabb lett. Ez az aszszony nem ítélte el férjét, nem könyvelte úgy el, mint tehetetlen apát. Megértve férje magatartásának indokait, szemrehányásai ellenére is szerette férjét, s így természetesen és könnyen együtt tudott vele működni. Ez szerelmüknek és gyermekeik nevelésének is hasznára vált.

Önmagunk helyes szemlélete

A valóságtudat azt is jelenti, hogy önmagunkat hasonló tárgyilagossággal szemléljük, mint másokat. Bizonyos, mindenki visz házaséletébe szokásokat, személyes nehézségeket, félelmeket, aggodásokat, reményeket és mély törekvéseket. Mindezeknek építő hatása nem azonos fokú.

A legrosszabb és egyben leggyakoribb hibák közé tartozik, ha önmagunk iránt nem vagyunk elég jóakarattal, türelemmel. Ez a házasságra is káros hatással van. Bizonyos, hogy vannak egoisták, akik mindig csak magukra gondolnak. Mindenben csak a saját érdekeiket keresik. De kétségen kívül nagyobb azoknak a száma, akik nem vádolhatók önszeretettel, sőt hiányzik belőlük a türelmes magatartás önmagukkal szemben. Nem tudják elviselni, hogy énjük jó és rossz hajlamokból tevődik össze és saját magukat hibáztatják, vádolják és büntetik egy valójában nemlétező hiba miatt. Ki ne ismerne olyan férfiakat, akiket teljesen hatalmába kerít szakmai érdeklődésük, képtelenek kikapcsolódni, megfosztják magukat minden érzelmi, családi, szellemi szórakozástól. És nőket, akik nem engednek meg maguknak semmiféle élvezetet, inkább elküldik férjüket, gyermekeiket sétálni és magukat a háztartási munkával sorvasztják, holott ehhez környezetük részvételét is kér-

hették volna. Mások önsanyargatásból olcsó és ízléstelen holmikba öltözködnek, úgy ítélik, hogy már nem is illő hozzájuk a női hiúság.

Másik szintén gyakori és veszélyes jelenség az álmokba menekülés, vagy a teljes önmagunkba zárkózás. Néha nehéz az élet valamely problémájával, vagy akár házastársunkkal szembekerülni. Mily nagy kísértés ilyenkor, hogy a csigaházukba húzódjanak, megtagadják az életet és a nehézségek leküzdését. A legkülönbözőbb kábítószeresek könnyítik meg a menekülést önmagunktól, az álmódzást, amire állítólag inkább a nők hajlamosak; az olcsó regények, igénytelen, mindig jól végződő történetkéikkel, a mozi és filmcsillagok kultusza, ha ugyan nem éppen az alkohol, vagy más „mesterséges mennyországok.” Sajátmagunk tisztánlátása, amelyet az élet, elsősorban a házaselet követel meg tőlünk, nem könnyű, és sokszor fájdalmas szembenézni önmagunkkal, saját hibáinkkal. Mégis meg kell keresnünk, hogy mi az bennünk, ami a házastársunkkal folytatott párbeszédet akadályozza, ami útjában áll annak, hogy az eddig elhallgatott, kényes kérdéseket közösen próbáljuk megoldani.

Aki elszánta magát, hogy tisztán lásson – mert bátorság kell hozzá, hogy benső énünk bizonyos felfedezett vonásait elfogadjuk, rájöhet arra, hogy a probléma mélyén ott rejtőzik az önmagunktól, a saját gyengeségeinktől és erőszakosságunktól való félelem, a szakítástól, vagy legalábbis a veszekedéstől való félelem. Esetleg félelem a házastársunktól, akinek lelkében még mindig vannak számunkra ismeretlen tájak. Mégis csak önmagunk feltárásának köszönhetjük majd, hogy napról-napra újonnan éljük meg szerelmünket, amely kezdetben oly erősen kívánta a gondolatcserét, a közlést, de az idők folyamán új meg új erőfeszítés árán gazdagodhat csak.

A mindennapi élet próbái

Itt mutatkozik talán leginkább a realizmusnak a szükségessége. A mindennapi élet a maga szürke megszokottságával, majd hirtelen kemény megpróbáltatásaival mindig nagy teherpróba elé állítja a közösséget: nehéz anyagi körülmények, lakásproblémák, a gyermek nem betervezett érkezése. Mindezen problémák ugyanannyi, gyakran fájdalmas, néha egyenesen tragikus választást vagy döntést vonnak maguk után. Személyes ízlések, jogos kívánságok, a házastársak és a család tényleges igényeinek mérlegeléséről van itt szó.

F.-nek és feleségének, akik egyideig gazdaságilag kevésbé fejlett vidéken laktak, Párizsba kellett jönniük, hogy a férj munkát találjon. Az asszony faluservezést tanított egy vidéki iskolában, így kénytelen volt otthagyni a foglalkozását, jöllehet az állás megszerzése neki és családjának nagy áldozatába került. Az asszony nagyon szerette foglalkozását. Mégis lemondott mindarról, ami kedves volt számára, hogy ezáltal lehetővé tegye férje elhelyezkedését. Az aggodalom és a bizonytalanság idejének elmúltával sikerült újra beilleszkednie az iskolai életbe, és elhelyezkednie a hivatásában. Döntése, melyet súlyos dilemma előzött meg, végül is helyesnek bizonyult és hozzájárult a házastársak bensőséges egyetértéséhez.

Egy másik házaspárnak a magatartása ezzel éppen ellentétes volt:

G.-né nem tudta, vagy nem merte bevallani férjének, hogy nehezére esik otthagynia munkáját és családját, amikor férje úgy döntött, vidéken vállal munkát. Az így támadt feszültség következtében szerelmük lassan sorvadozik. Az asszony az elmúlt álmok világában él, képtelen életét a realitások tudatosításával újra felépíteni.

Az a tény, hogy a házastársak realisták, nem jelentheti azt, hogy hitvesi közösségükben, az összetűzéseket elkerülendő, a minimális „közös nevezőre” csavarják le igényeiket. Gyakran hibásan értelmezett tapintatból hallgatnak a problémákról, valójában az van hallgatásuk mögött, hogy vagy félnek másnak mutatkozni, mint amit házastársuk vár tőlük, vagy félnek új lapot kezdeni. Ez előbb-utóbb oda vezet, hogy együttlétük a kezdeti szoros kapcsolatnak már csak halvány visszfénye lesz.

T. és felesége házasságukat elég szerencsés körülmények közt kezdték: a férfi jókulsejű, értelmes, kedvvel dolgozik a gazdasági életben, és érdeklődik a politikai és közéleti kérdések iránt. A nő, finom, művelt, nagyszerű háziasszony, rajongott a zenéért, nagyon szépen zongorázott. Barátaik szép jövőt jósoltak nekik. A nő azonban nem értett semmit a politikához és nem szerette az egyedüllétet, a férfi viszont nem értett a zenéhez. A nő csakhamar lezárta zongoráját, elrakta lemezeit, a férfi pár év múlva felhagyott foglalkozásával, hogy felesége kérése szerint állandóan mellette lehessen. Most így élnek szerény, esemény nélküli életüket, bensőjükben kölcsönös szemrehányással egymás iránt életük megromlásáért. Ennek a házaspárnak nem sikerült gazdagítani közös életüket avval, amivel külön-külön mindegyikük rendelkezett. Úgy gondolták, okosabb, ha életükből csak azt tartják meg, ami közös számukra. Fiatalkori szerelmükből azonban már csak a megszokás maradt meg, igazi kölcsönös gondolatcsereinek, eleven kapcsolatnak nyoma se volt többé.

Az élet kimeríthetetlen forrásai

Ilyen sikertelenség azonban, szerencsére, nem minden házaspárt sújt. Alkalmazkodás, helyes önismeret és figyel-

messég révén a házaselet gazdagodik, a kölcsönös szeretet elmélyül. A hitvesek törekvése, hogy egymással mindent megosszanak és így kölcsönösen gazdagodjanak, most már nem a fiatalkor emlékeiből táplálkozik, hanem a mindennapi életből — már amennyire sikerül szolgálatunkba állítani ennek az életnek különböző elemeit. Akik egymást szeretik, azok számára minden alkalmas arra, hogy táplálja, gyarapítsa ezt az életközösséget.

Ez elsősorban a gyermeknevelésre érvényes. Hiszen ez megkívánja a szülők jelenlétét, a szeretet légkörét, önuralmat és épp a nevelés sikere érdekében a megegyezést a nevelési elvek és módszerek terén. Ez és a velejáró örömök és gondok állandó gondolatcsere és párbeszéd forrásai.

Itt van azután a szabadidő. A nyári üdülés, amely egy eseményekben gazdag év után lehetővé teszi, hogy egymásra találjanak, akár egy csendes vidéki pihenés, akár egy utazás gazdag élményei során. Erre ad alkalmat a közös szórakozás: a színház, a mozi, a hangverseny vagy akár egy egyszerű séta is.

Akik meg tudják magyarázni és meg tudják értetni élményüket, azok egy látvánnyal, egy szép tájjal, egy találkozással kapcsolatban gyarapodnak ön- és emberismeretben, életük élményekkel gazdagodik. Sok párnak ez nehézséget okoz, hiszen már saját magunknak is milyen körülményes néha megmagyarázni reakcióinkat, érzelmeinket, gondolatainkat, hát még valaki másnak. Mégis, az ezirányú kísérletek mindig termékenyek.

A közös élet költségvetése is közösen kerül megtervezésre. Társadalmunkban a házások különféle módon intézik pénzügyeiket. Néhol a férfi hazaadja teljes fizetését és annak kezelését egészen feleségére bízva, de vannak olyan asszonyok, akik nem ismerik férjük jövedelmét, hanem havonta meghatározott összeget kapnak tőle és a

férfi maga gondoskodik a család általános költségvetéséről. Ezek a szélsőséges formák lassan megszűnnek és egyre általánosabb, hogy a fiatal párok közös költségvetés alapján intézik pénzügyeiket. Tekintve, hogy manapság mit jelent a pénz mint lehetőség, és milyen hátrányokkal járhat a hiánya, érthető, hogy kezelése milyen döntő fontosságú a házassági közösségben. Kezelése közben a házastársak megismerik egymás legmélyebb hajlamait és ízlését.

A társadalmi élet, amely lehetővé teszi a házaspár látókörének kitágulását, szintén kiaknázásra alkalmas terület. A családi kapcsolatok, a barátok kölcsönös látogatása, akikkel elbeszélgetnek vagy elszórakoznak, mind-megannyi alkalom a házaspár részére, hogy közös életüket színesebben éljék. De egy harmadik személlyel való beszélgetés is tanulságos felismerés forrása lehet:

Egy fiatalasszony észrevette, mikor férjét barátaival és kollégáival vitatkozni látta, hogy így jobban megérti annak harcias, nyakas természetét az életben.

Az nem szükséges, hogy mindent közösen éljenek át, hasznosak az egyéni élmények úgy is, ha a külön tett felfedezéseket a házastársak megosztják egymással.

Említsük meg még a magánélet széles területeit az olvasmányokkal, elmélkedésekkel, szórakozásokkal, hobbykkal.

A hivatásbeli munka, mely némely esetben a viszálykodás okozója, sokak részére a közös eszmecsere gazdag forrása lehet. Asszonyok, akik családi életüket élik s nem igen jutottak érintkezésbe a társadalom technikai, gazdasági, szellemi eredményeivel, mondják, hogy mennyire gazdagítja életüket, ha férjükkel ezekről a dolgokról beszélgetnek. Egy másik asszony viszont azt mondja, hogy sokkal közelebb érzi magát férjéhez, mióta ő is dolgozik.

Említhetjük még a házastárs nélkül, külön átélt szociális, kulturális, vallási stb. tevékenységeket is.

Azok számára, akik valóban igénylik, minden újabb találkozás, felfedezés, gazdagodás forrásává válik. De a gazdagodás ily élményeiből nem szabad kizárni hitvestársunkat sem gondatlanságból, sem önzésből, sem bármi néven nevezendő gátlás vagy személyes nehézség következtében. Éppoly fontos, hogy a másik félben legyen meg az igény arra, hogy osztozzék férje élményeiben, amelyeknek nem lehetett közvetlen tanúja. Sok férfi hangoztatja: fogalmuk sincs arról, hogy feleségük napközben mit csinál. Feleségük tevékenysége olyan kevésbé érdekli őket, hogy ezért nem kívánnak arról bővebb felvilágosítást kapni. Ugyanígy egyes asszonyok nem tudnak semmit férjük hivatalbeli tevékenységéről, mert tudatlannak érzik magukat ahhoz, hogy abból valamit is megérthessenek.

Mindenképpen igaz, hogy azt az eleven szerelmet, amely az eljegyzés ideje alatt felkeltette a vágyat teljes, hiánytalan egység és kölcsönös gazdagodás után épp annak az embernek jelenléte és lénye által, akit mindenki közül választottunk ki, táplálja a mindennapi élet; szövete ezernyi látszólagos semmiség szálaiból szövődik. Azok a hitvesek, akiknek van érzékük a valóság iránt és merszük szembenézni a hétköznapi megannyi nagy tünő jelentéktelenségeivel, életük alkonyán elmondhatják, amit Ramuz ad egy öreg házaspár ajkára:

„Asszony, gyere ülj ide mellém, a ház előtti padra, jogod van rá, hiszen idestova 40 éve élünk együtt. Ma este, szép idő is van, és ez életünk estéje is: látod igazán megérdemelted a pihenés röpké pillanatát. Gyermekeink is szétszéledtek a világban, és most újra csak ketten vagyunk, úgy, mint amikor elkezdtük. Asszony emlékezz, nem volt semmink, mindent magunknak kellett csinálnunk. Nekiláttunk, de bizony kemény dolog volt. Bátorság kell és kitartás. Szeretet kell hozzá, de a szeretet nem az, mint

aminek kezdetben hisszük. Nemcsak a váltott csókok, a fülbe súgott kedves szavak, egymás szoros átölelése; az élet ideje hosszú, csak egy nap a nászé — emlékezz, csak azután kezdődött az élet. Tenni kell valamit, nem sikerül, újra kell csinálni és most sem sikerül. Jönnek a gyermekek: táplálni kell őket, öltöztetni, felnevelni, ennek aztán sosincs vége; néha megbetegszenek, te egész éjjel talpon voltál, én reggeltől estig dolgoztam. Hányszor esik kétségbe az ember, hiszen az évek múlnak és nem haladunk, sőt néha úgy tűnik, visszafelé megyünk. Emlékezz, asszony a sok gondra, kellemetlenségre, te voltál egyedül itt velem. Hűek maradtunk egymáshoz. Kölcsönösen egymásra támaszkodtunk. Szerencsénk volt, hogy együtt voltunk, ketten láttunk a feladathoz, kitartottunk, és már kiállottuk az élet próbáját. Az igazi szerelem nem az, aminek hiszik. Nem egy napig tart, hanem örökké, annyit jelent, hogy segítjük, megértjük egymást. Így aztán lassan minden rendbe jön. A gyermekek felnőnek, helytállnak. Jó példát mutattunk. A ház eresztékei meg vannak erősítve. Az ország minden háza legyen szilárd, és akkor maga az ország is szilárddá válik.

Ezért ülj mellém és nézelődjél, mert ez az aratás, a betakarítás ideje. Vörös fényben jött el az alkony, és rózsás fényben csillog a fák között szállongó por. Ülj ide mellém, egészen közel. Nem szólunk egy szót sem, nekünk már nincs szükségünk szavakra. Csak az kell, hogy együtt legyünk és várjuk az éjszaka jöttét, megelégedetten, a befejezett feladat tudatában.” (Possonyi L. ford.)¹

JEGYZET

1 E szöveget *Ramuz* Waadt kanton családi-könyve számára alkotta.

Függelék

**A KERESZTÉNY HÁZASSÁG
LELKISÉGE**

(GYŰJTEMÉNY)

ISTEN ÉS A HITVESI SZERETET

A házastársaknál mindjárt felmerül e kérdéssel kapcsolatban a legfőbb probléma, amit meg kell oldaniok. Ez pedig nem más, mint az a nehézség, amit akkor éreznek, amikor két követelménynek egyszerre akarnak megfelelni: Ugyanabban az emberi szívükben egyszerre hogyan lehet kifejleszteniök Isten szeretetét és a házastárs szeretetét?

Hogy ide eljuthassanak, úgy tűnik, hogy legbensőbb ragaszkodási képességük elégtelen, s ezzel adva van az első főnehézség.

Mindazonáltal a saját korlátait ismerő ember feladata, hogy növelje magában ezt a két magával ragadó realitást: az Istenszeretetet és a hitvesi szerelmet. Ezért meg kell világítani a házastársak előtt, hogyan illesszék be életükbe a hívő keresztény hitvestársak e kettős gazdagságát.

1. Szembeállítás

Valóban, e két szeretet nyomán többé-kevésbé az az érzés tudatosul a házastársakban, hogy itt két erő ütközik össze egymással: különösen a házasság első éveiben szokott ez nehézséget okozni.

Igy egy fiatal asszony házasságának újdonságától megigézve kijelenti: „Odajutottam, hogy már nem érzek igényt a gyónásra, szinte luxusnak tűnik fel, hiszen a férjem elég a számomra.” Egy másik ezt vallja: „A gondok tömkelege, amely körülvesz bennünket, teljesen háttérbe szorított minden lelki életet.” Ezek a vallomások ugyanarról a nehézségről tanúskodnak: a hitvesi szerelem gazdagságával és a velejáró felelőségekkel és gondokkal, — úgy tűnik — kiküszöbölte vagy legalábbis elszegényítette az Istenhez fűző kapcsolatokat.

„Teljesen az a benyomásom, hogy férjem elfoglalta a szívemben Isten helyét” – írja egy asszony: viszont egy hívásos katonatiszt ezt vallja feleségének: „Ez a távollét egymástól, közelebb visz bennünket Istenhez: hiszen az annyira rabulejtő szerelmünk talán kissé eltávolított tőle.”

Az ilyen s hasonló nyilatkozatokban könnyű észrevenni egy félreértés következményét.

Egy tényleges boldogság valóságos értéke, amelyért hálát kellene adniok, valamint a vallásos élet igazi értéke – akkor is, ha a lelki buzgóság gyengébben érezhető, – úgy látszik nem merült fel az érdekeltek tudatában.

Bárhogyan is magyarázzuk, a valóságos nehézség abban rejlik: miként adjuk meg életünkben az Isten-szeretetnek és a hitvesi szeretetnek az őket megillető helyet.

Egyes özvegyek vallomásai bizonyítják ezt. Egyikük elismerte: „Csak férjem halála után látom igazán, mennyire szerelmünk volt életem központjában és nem Isten.” A másik így ír: „Most mérlegelem igazán, hogy valójában mennyire a férjemre építettem, s nem Istenre.”

Ezek a megállapítások jól mutatják, hogy a hitvestársak – ha nem is egyforma mértékben, – mennyire valóságos bálványt csináltak szerelmük tárgyából.

Az bizonyos, hogy – ha öntudatlanul is – felmerülhet az összeütközés a hitvesek szívét eltöltő emberi szerelem és Isten között, Aki egész életünk folyamán kinyilvánítja Magát szeretetének minden követelményével együtt.

2. Kettősvágányúság

Mindamellett e két szeretet egymás mellett fut. „Lehetőséges, hogy feleségem iránti szerelmem megakadályoz abban, hogy Istent szeressem?” Válaszolnunk kell ennek az ifjúnak csodálkozó kérdésére. Számára a felesége iránti szeretet meghatározott gesztusok összességét jelentette és Isten

szeretete ismét másokét – anélkül, hogy valami közös mozzanatot talált volna köztük. Életében és szívében külön helyet tartott fenn felesége számára és külön helyet Isten számára, s a kettő között válaszfal emelkedett.

A most említettem kettősvágányú magatartásban bizonyos benső nyugtalanság, rosszérzés látszik, ami tépelődésre vezet. Pedig itt nincs probléma. Minden teljesen rendben van. De a legegyszerűbb és leghatározottabb módját látjuk itt annak, miként megy el valaki sajátos hitvesi hivatása mellett.

„Ha felfedezzük Isten szeretetét: ezzel nyomban megváltozik emberi szerelmünk és ez csodás!” Sőt, maguknak a hitveseknek kell átformálniuk Isten-szeretetüket kölcsönös szerelmük követelményei szerint. Hogy az egyik fél hogyan reagál a párjára, ebből máris érték származik. Ezzel szemben az imént említett esetben a mesterséges válaszfal húzása mindkettőt elszegényíti.

„Az utóbbi évek során felismertem, hogy Isten iránti szeretetemben celibatárius voltam, feleségem iránti szerelmemben pedig pogány.” E vallomásban megtaláljuk a kettősvágányúság minden gyöngéjét.

Az ilyen magatartásnak legjellemzőbb bizonyítéka az a mód, ahogy a házastársak bűneiket bevallják. A gyóntató pap alig tudja megkülönböztetni a gyónások hosszú sora folyamán, hogy felnőtt gyónói közül ki házas és ki nem.

Ezeknek a „celibatárius” gyónásoknak a magyarázatát megadja talán a következő vallomás. „A gyóntatószékben arra törekszem, hogy kikapcsoljak életemből bizonyos dolgokat, amelyek akadályt alkotnak köztem és Isten között, csakis saját lelki ügyeimre szorítkozom – ez tartozik a szentségi szektorba. Az, ami házaseletemet illeti s ami köztem és hitvesem között akadály, az más szektorba tartozik, s ennek megoldása talán egy magánbeszélgetésbe való.”

Valóban, a bűnök és hibák bevallása azonnal elárulja, hogy tekintettel volt-e a gyónó hitvestársára, vagy sem? Minthogy a hitvesek mindegyike bele kell foglalja gyónásába a párját, a lelkiismeretvizsgálat minden része akár közvetlenül, akár közvetve, tekintettel kell legyen a „másik” jelenlétére.

Konkrétebben szólva: pl. a feleség kérdezze meg magától, hogy kedvesen fogadja-e munkából hazatérő férjét: a férj kutassa: vajon eléggé segíti-e feleségét a gyermekek nevelésében, elég gyöngédséget tanúsít-e irányában stb...

Tágabb területet véve szemügyre a közvetett hibákat tekintve: „Vádolom magam, hogy önző életet folytatok, s megakadályozom férjemet abban, hogy másokkal törődjék”. – „Vádolom magam, hogy elhagytam az imát és hitvestársamat sem segítem abban, hogy imádkozzék.” – „Vádolom magam, hogy nagyon csüggedt voltam és feleségemet is magammal rántottam az elkeseredésbe” stb...

Mellékesen azt is megjegyezhetjük, hogy gyakran milyen segítséget jelent a gyóntató pap számára is, ha egy felelősségének tudatára ébredt házastárs bűneiről, mulasztásairól vádolja magát. Egy nagy egyházközség plébánosa nyíltan bevallotta: „Mióta egy öntudatos házaspár rendszeresen igyekezett megfelelő módon gyónni, kezdek magam is rájönni, hogy milyen irányban tereljem házasságaim híveim figyelmét lelkiismeretvizsgálatuk során.”

3. A szintézis

Kétségtelen, hogy egyesek komolyan törekszenek a szintézist megvalósítani. Sok házaspár, akiknek reakciói az említett ellentétes, illetve kettősvágányú magatartást mutatták, arra törekszik, hogy felfedezze életének mélységes egységét. Mégis, e szintézis megvalósításának bizonyos előfeltételei vannak.

Mindenekelőtt arra kell törekedni, hogy ezt a szintézist ne érzelmi síkon próbáljuk megvalósítani. Kizárólag a hit az, ami a hitvestársakat arra képesíti, hogy felfedezzék: csak egy szeretet van életükben.

Három kérdést tehetünk fel a keresztyén hitvestársaknak, amelyek gondolkodásra indíthatják őket, hivatásuk tartalma és értelme felől. Az alább adandó válaszok rámutatnak az igazi keresztyén magatartásra.

1. Mit jelent *Istent szeretni*? Istent szeretni annyi, mint megtenni, amit kíván tőlünk. Ha ezt teljesítem, akkor szeretetében élek, szívében... Teljesen mellékes, hogy érzem-e Istenhez fűző kapcsolatomat vagy sem. Az érett keresztyén tudatában a döntő mozzanat az a felismerés, hogy Isten iránti szeretete tetteinkben nyilvánul, nem pedig az érzélem dolga.

Ebben a perspektívában, és kizárólag csakis ebben valósítható meg a szintézis az Isten iránti, és a hitvestárs iránti szeretet között. Ugyanaz a cselekedetünk, pl. önmagunk legyőzése terén, lehet a párunk iránti szeretet megnyilvánulása, amennyiben kívánságának megfelelően igyekszünk alakulni, de bizonyítéka Isten-szeretetünknek is, hiszen hűek akarunk maradni akaratahoz, mellyel tökéletességünket kívánja.

2. Mit jelent a *hitvesi szeretet*? Hitvesemet szeretni – az előbbihez hasonlóan – annyi, mint tevékenyen gondját viselni és mindazt megtenni, amint iránta érzett felelősségem megkövetel.

Világos, hogy a kölcsönös vonzalom jelentőségét nem szabad kétségbevonni, de ne lássunk benne többet, mint a hitveseknek adott segítséget abban, hogy szeressék egymást. De az még nem hitvesi szeretet, ha nem a párunk iránti igazi odaadásunk a forrása mindennek.

Számos házaspár e téren veszedelmes tévedés áldozata:

„Úgy látszik, mintha már nem szeretnénk egymást.” Az biztos, hogy az egymás iránti szeretet veszít lendületéből az évek során, sőt bizonyos pillanatokban nem is érezhető talán, de a szeretet mégis megmaradt ott, ahol megmaradt a hathatós, tettekben nyilvánuló akarat hitvestársunknak – a szó keresztény értelmében vett – kibontakozását szolgálni.

3. *Hogyan kapcsoljuk össze a hitvesi szeretetet az Isten iránti szeretettel?* Úgy, hogy felfedezzük, mit jelent számunkra Isten, és hogyan működik irányunkban egész életünk folyamán.

Ez azt jelenti, hogy hisszük: Isten állandóan működik az egész világban, s a mi életünkben. Törekszünk felismerni, miképpen van Isten jelen, hogyan működik, hogyan szól hozzánk életünk eseményeiben, és különösen hogyan használja fel azt, akit párunkul szánt egész életutunkra, miként nyilatkozik meg általa.

A lényeges igazság, amire rá kell jönnünk, talán így fejezhető ki: „Minden gondviselés-szerű!” Vagy más szóval: „Isten mindig jelen van, mindig választ vár mindegyiküinktől, és pedig a hétköznapiak valóságain keresztül.”

Világos vagy homályos formában, de a család életének minden eseményében Isten az, aki cselekszik, Isten az, aki beszél. Működésével azon van, hogy a hitvesek egyre mélyebben éljék át szerelmüket, mint az Ő kegyelmének szentségét.

Isten gondviselésében hinni nem azt jelenti, hogy ne használjuk értelmi és akaratú képességeinket. Hiszen Isten akarat az, hogy úgy működjünk együtt Vele, amint megteremtett bennünket, vagyis mint értelmes és szabad akaratú emberek. Felhasználva Isten adta képességeinket, arra kell törekednünk, hogy bekapcsolódjunk Isten tevékenységébe és felfedezzük reánk vonatkozó akaratát.

Az Isten iránti szeretet, – a hitvestárs iránti szeretet, – Isten működése a házastársak életében: ezek az állandó elemek, amelyek lehetővé teszik szerelmük elmélyítését. Egy keresztény férj így próbálta megfogalmazni a szintézist: „Ha ez az asszony az, akit Isten reám bízott (és azt látom a házasság szentségén és egész életünk eseményein keresztül, hogy Isten valóban rám bízta őt) akkor valahányszor úgy bánok vele, mint feleségemmel, – ide számítva mindazt, ami kapcsolatban van az érte vállalt felelősségemmel – azt teljesítem, amit Isten kíván tőlem, tehát az istenszeretet tényét valósítom meg.” Ugyanez vonatkozik a feleségre, aki a hit fényénél felfedezi, hogy az ajándék, amellyel férjének tartozik, ugyanaz, amit Isten vár el tőle ajándékkul.

Ez a meggondolás, amely a hit fényénél vizsgálja a házastársak életét, három fontos következtetésre vezet:

1. az emberi szerelem Isten felhívása;
2. az emberi szerelem teremtető felhívás;
3. Istennek ez a hívása állandó természetű.

Az emberi szerelem Isten hívása

Tény, hogy Isten hív bennünket a Krisztussal való egysülésre a házaselet gondjain és nehézségein túl, – sőt azokon keresztül. A házasság eszköz a Krisztussal való egység elérésére. Bár ezt elősegíteni hivatott, mégis előfordul – mint fentebb kifejtettük –, hogy akadályául is szolgálhat.

A lelki életnek a szentségi kegyelem segítségével megvalósított elmélyítése a házastársakat megsegíti, hogy legyőzzék a nehézségeket, és Krisztus Urunk iránti szeretetüket hitvesi szerelmükből is táplálják és mindezt egységbe foglalják össze.

A hitvesek lelki formálásának fontossága tehát világos. A keresztény hitvesek számára a lelki élet ott kezdődik, ami-

kor figyelmessé válnak Isten szavára a hitvestársukban.

A hitvesek így helyesérzékű magatartást fejlesztenek ki: valóban hallgatni a másakra, anélkül, hogy előre elképzelt életformába akarnák belekényszeríteni. Ez a hívő magatartáshoz hasonlít: segít, hogy meglássuk hitvesünk igényében azt, hogy milyen erőfeszítést kíván tőlünk Isten.

Ha elfogadjuk, hogy egész életünk folyamán Isten szól hozzánk, problémánk másik oldalát is meglátjuk.

A hitvesek, kellő távlatból szemlélődve, rájönnek, hogy az igazi hitvesi szeretet hihetetlenül igényes valami. Krízis idején előfordulhat egy ilyen szűk látókörű állásfoglalás is: „Miért vagyunk kötelesek magunkat másokért feláldozni?” Ha a szegényes emberi síkon maradunk meg, akkor még nagyon is mérlegeljük, milyen lemondásra vagyunk kényszerítve. De túl kell emelkednünk ezen, és a hit szellemében mondani: Istennek joga van mindenre.

A hitvestársunkért hozott áldozatos erőfeszítések valódi értelme végeredményben nem más, mint a hűség Istenhez. Istenhez, Aki ezerféle módon fejezi ki magát, épp a házasság keresztyén számára, párján keresztül: „Engedni a hitvestársnak annyi, mint engedni Istennek, visszautasítani hitvestársunkat annyi, mint visszautasítani Istent.”

Végül annak a hit fényénél való látása, hogy a házastárson keresztül Isten szól, praktikus segítséget nyújt a hitveseknek, amikor valami nagy teljesítmény megvalósítása előtt állanak: akár valami családi befolyás lerázásáról, akár valami nagylelkű apostoli kötelezettség vállalásáról, akár bármi más áldozatról van szó. Könnyen hajlanak ugyanis arra, hogy csodálkozva állapítsák meg: „Hiszen soha senki sem mondta nekünk, hogy a mi házasságunk hivatás, hogy Isten szólít általa bennünket.”

Csak ennek az isteni meghívásnak értelme világíthatja meg a házastársak életének minden egyes fordulatát.

Az emberi szerelem teremtmői hívás

Mindegyik hitvestárs legyen meggyőződve a következő valóságról: „A férjem (a feleségem) befejezetlen lény, akiért Isten akaratából, vele együtt felelős vagyok.” Tehát tökéletlenségei nem keseríthetnek el, hiszen a dolgok természetében rejlik, hogy annak az embernek, akivel együtt kötelezem el magam, van még egy s más elérni, megszerezni valója.

Isten azt akarja, hogy mindkét házastárs járuljon hozzá párja tökéletesedéséhez. Hiszen ő is Isten teremtménye, akivel a Mennyei Atyának nagy tervei vannak... Jórészen a hitvestárson múlik, hogy lehetővé tegye párjának: valósítsa meg Isten szándékát gyermekével kapcsolatban.

Gyakran megesik azonban, hogy egy közvetlen cél elfeledteteti a teremtmői távlatot. A hitvesek gyakran inkább a „békés megértést” keresik, mintsem a nagy emberi és szellemi értékek megvalósulását egymásban. Nem értik meg, hogy eszközből csinálnak célt, eszközből, amely lehetlenné teszi a teremtmői erőfeszítést, hogy Isten szándéka szerint tökéletesedjenek. Aki ezt nem érti, csak az mondhatja: „Nekünk nincs szükségünk lelkigyakorlatra, magánybavonulásra – mi jól megértjük egymást.”

Minden tevékenységünk hitvestársunk irányában, legyen áthatva attól a gondolattól, hogy Isten munkatársa vagyok művének beteljesítésében. Így pl. meg kell segítenünk párunkat, hogy felfedezze magában azt, akinek Isten akarja, nem pedig, hogy egyéni érdekből alakítsa magát saját elképzelése szerint. Ugyanígy, ha segíteni akarom, hogy javítsa a hibáit, nem szabad azokat ostromoznom, melyek engem „izgatnak”, hanem azokat, amelyek Isten működését akadályozzák saját életében.

Isten hívása állandó

Ez a szempont már bennefoglaltatik az előzőkben, mégis olyan fontos, hogy befejezésül behatóbban kell foglalkoznunk vele.

Egyszerű mondatba foglalhatjuk össze: „Minden nap, életem során, minden dologban Isten szólít a hitvesemen keresztül.” *Minden* nap... itt a nehézség. Valójában, a fiatalok házasságkötésük napján egyre inkább felismerik, hogy párjukon keresztül Isten hívását hallják: „Amikor ez a fiú megkérte a kezem, gondolkodtam és imádkoztam: hiszem, hogy amikor igent mondtam neki, Istennek mondtam igent.”

De bármi jó legyen az indulás, nem könnyű megmaradni minden nap, a szürke hétköznapiak folyamán, ebben a hívó magatartásban és hinni, hogy Isten „minden dologban” jelt ad nekünk, tehát párunk jó és rossz tulajdonságain, testi valóságán, hivatásán keresztül, környezetünk és életfeltételeink révén...

Mégis nem lehet eléggé hangsúlyoznunk ezt az állandó szempontot: Isten állandóan szólít mindenkit élete során. A tapasztalat mutatja, hogy az álmok, a sajnálkozások, az összehasonlítások, a feltevések valóságos akadályt építenek ki a házastársak között. „Úgy kell szeretnem, amint Isten adta nekem, hogy szeressem.” „Leginkább az esik nehezemre, hogy ne sajnálkozzam, milyen lehetett volna. A férjem, ez a hivatásom”. Helyes: éspedig a valóságos férjem, nem pedig az elképzelt eszményi férj.

„Ha időnk volna... ha nem volnának anyagi gondjaink... Ha férjem nem volna olyan zárkózott. Ha a gyerekek nem lennének sokszor oly idegesítők...” Mind e csalódások, mind e feltevések helyébe azt a bizonyosságot kell állítanunk, hogy Isten hívása számunkra csakis a *valóságban* nyilatkozik meg. Hitvestársunkon keresztül fejeződik ki, hangsúlyozom: hitvestársunkon keresztül, aki olyan, amilyen.

Összefoglalás

Mindaz, amit mondtunk a hitvesi szerelemről, mint Isten hívásáról, csakis a keresztény hivatás összképébe illesztve nyeri igazi értelmét.

Valójában, az emberi szerelem, a mindennapi élet be van írva Krisztus titkának üdvgazdaságába, amelynek mi vagyunk a szolgálói. Ennek a valóságnak értelmében, – mely pedig alapvetően döntő életünkben, a házasság útja csak egy út, amely a keresztény ember hivatásának teljes kibontakozása felé vezet.

Hallgassuk Szt. Pált a titokról, „amely korszakok és nemzedékek óta rejtve volt, s amelyet most szentjeinek kinyilatkoztatott. Velük akarta megismertetni az Isten, milyen fönséges gazdagságot rejt a pogányok számára ez a titok: Krisztus bennetek a megdicsőülés reménye.” (Kol. 1, 26)

Krisztusban meg vagyunk hívva, hogy Isten életében részesedjünk, ez az örökbefogadás, Isten lényeges terve, amivel gyermekeivé tett bennünket.

Krisztusban teljesedik ki Isten műve: a teremtés és az emberiség természetfölöttivé tétele. Ez akkor lesz totális, amikor Krisztus titokzatos teste eléri korának és növekedésének tökéletességét, a teljességet, amikor Isten lesz minden mindenekben – Szent Pál tanítása szerint.

Itt nincs terünk, hogy részletesen kifejtsük Isten tervét, de alapvető fontosságú, hogy sose tévesszük szemünk előtt: Krisztusban beiktatódunk Isten tervébe, és az a sajátos hivatásunk mindannyiunknak, hogy megfeleljünk Isten ránk vonatkozó akaratának.

Az emberi szerelem, a házaspár termékenysége, valódi értelmét csak Isten terve által – az összképben látva – nyeri. A hitvesek számára a házasság eszköz a Krisztus alapította szentség révén, s általa arra kaptak hivatást, hogy tevékenyen vegyenek kettesben részt Isten terve megvalósításában.

LELKISÉG A HÁZASSÁGBAN

1. Mi a lelkiség?

A lelkiséget, a spiritualitást ne tévesszük össze a spiritualizmussal. Spiritualizmuson test-, világ- és ezért legtöbbször házasságellenes tant és életmódot értünk. Lelkiség szóval itt azt az emberi törekvést jelöljük, amellyel megpróbáljuk életünk megtervezését és létünk megvalósítását teljesen az üdvösség eseményei szerint beállítani, miután Isten ezeken keresztül közölte önmagát Krisztusban a világgal, és vetett alapot annak tökéletesítéséhez.

A lelkiség szó értelmét tehát eleve a keresztény lelkiségre korlátozzuk. Mindenekelőtt meg kell határoznunk ennek a lelkiségnek néhány lényeges vonását, amely mindig és mindenhol megtalálható, ahol a keresztények komolyan veszik a hitüket. A keresztény lelkiség pl. megvalósíthatatlan a Krisztussal való szentségi találkozás nélkül. Méghozzá mindenekelőtt az Eucharisziára gondolunk, amelyben megjelenik köztünk, hogy az élethez vezető halálából részesedjünk, és élet- és sorsközösségre lépünk vele. Ugyancsak nem képzelhető el a lelkiség anélkül, hogy ne hallgatnánk állandó figyelemmel az Isten igéjét, ahogyan az egyház igehirdetésében, a Szentírás olvasásánál vagy éppen a teremtetett dolgok szemlélése közben szól hozzánk. Enélkül a szemlélődés nélkül nem beszélhetünk lelkiségről, mert Istennek Krisztusban megnyilvánuló titkát folytonos „haladásban” egyre behatóbban kell megismernünk, el kell benne mélyülnünk, vonatkozásba kell hoznunk az élet változó körülményeivel, és meg kell óvnunk az állandó feledésbe merülés veszélyétől. Lelki életet élni továbbá azt jelenti, hogy sohasem szűnünk meg Istent dicsérni és neki hálát adni. A

keresztény élet jellegzetes vonása a dicséret és hálaadás, mert a hit által Krisztushoz kapcsolva tudatosul bennünk, hogy túl a szenvedésen, bűnön, semmiségünknek és a halálnak megtapasztalásán Isten megváltó szeretete fog körül bennünket. Ha most még rejtve marad is előttünk ez a szeretet, tudjuk, hogy ez viszi jó végre minden dolgunkat.

A keresztény lelkiség egyik központi gondolatát érintjük ezzel, ami hitünk növekedésében és érlelődésében segít minket. Hittel tekintünk Krisztus halálára és feltámadására, Istenre bízunk magunkat, szabadon megnyílunk Isten önmagát kinyilatkoztató szavára, és Istenben bízva reménységgel nézünk saját jövőndő sorsunk, az emberiség, sőt az egész világmindenség sorsának beteljesedése elé. Még valamit hozzá kell fűznünk ehhez. A keresztény tudatában van, hogy az Istennek Krisztusban megjelent szeretete fogadta szolgálatába őt, és ez megkívánja tőlünk, hogy az üdvösség üzenetét ne csak szóval hirdessük a világban. Tanúságot tehetünk róla azzal is, hogy úgy bánunk többi embertársunkkal, ahogy Isten bánt velünk. Ahogy ő megbocsátott, úgy kell nekünk is megbocsátanunk. Ő elfogadott minket, és feltétlen igent mondott nekünk. Komo-lyan kell azért vennünk az embereket, és teljes elkötelezettséget kell irányukban vállalnunk. Ha Isten szolidaritást vállalt az emberrel – éspedig minden emberrel – nekünk is ugyanazt kell tennünk. Ezen a teológiai szükségszerűségen alapszik a gyakorlati keresztény élet minden dimenziójával együtt. Nélküle üres, és semmit sem ér a keresztény lelkiség, mert éppen a keresztény küldetés alkotóeleme maradna ki belőle: megbízható tanúságtétel az emberek számára a szeretetről és annak a szeretetnek a közlése, amely maga az Isten, és amely Jézus Krisztusban visszavonhatatlanul igent mondott a világ számára.

2. A lelkiség történelemhez kötött

A lelkiség általános vonásai csak a konkrét történelmi helyzetben ölthetnek alakot. Fontos szerepet játszanak benne az egyének emberi és szellemi adottságai, a társadalmi viszonyok, egy bizonyos kor lehetőségei és veszélyei, valamint a mindenkori életfelfogás. Így sokféle a különböző lelkiség. Ezek belépnek a történelembe, és gyakran csak egy meghatározott történelmi helyzet számára van jelentőségük, azután ismét lehanyaglanak. A házasság lelkiségével kapcsolatban is tekintetbe kell vennünk azokat az emberi és szellemi adottságokat, amelyekkel az egyes emberek vagy emberpárok rendelkeznek, valamint azokat a társadalmi és kulturális viszonyokat, amelyekben házasságuk létrejön. A következőkben ezért semmiesetre sem törekszünk arra, hogy valamilyen szabályzatot állítsunk össze a házassági lelkiségről. Éppen a házasságnak kell szabad teret kapnia az egyszerűsége és az alkotó szabadságra. Semmi sem volna elhibázottabb, mintha általános érvényű rendszabályt állítanánk fel a házasság számára, aszketikus lelki gyakorlatok és vallási szokások rendszerének akarvánk alávetni azt. A házasság lelkiségének kialakítása ezenfelül nagyon is a kezdet kezdetén jár még, ezért az a helyes, ha ezen a téren csupán némi eligazítással próbálunk szolgálni. Minden azon múlik, hogy megmagyarázzuk: a házasság lelkisége magában a házasságban alakul ki. Nem szabad semmit kívülről ráöntenünk, hanem belülről kell fakadnia a házasság egészen benső és sajátos alkotó elemeiből.

3. A hit és a remény kiteljesülése

Mindenekelőtt arra szeretnénk rámutatni, hogy a házasság magában foglal bizonyos felhívást a hit kialakítására. A hit gyakorlati elfogadását itt szoros összefüggésben látjuk

a reménnyel. Ez teljesen megfelel a bibliai értelemben vett hitnek és reménynek. Azokhoz a tapasztalatokhoz, amelyeket a férfi és a nő szerelmükben szereznek, hozzátartozik bizonyos fajta megismerés is. A szerelmes szemében értékesnek, egyedülállónak tűnik fel a másik ember. A szerelmes hálás azért, hogy éppen ez a pontosan meghatározott személy létezik, és hogy ő megtalálhatta. Amit a szerelmes az ilyen tapasztalásban meglát, azt *Max Scheler*rel a szeretett ember „értéklényegének” mondhatnánk. Aki szeret, sokszor mélyebben átlátja, mint maga az illető, hogy mit ér a másik. De csak azért képes erre, mert nemcsak azt látja benne, amit most ér, hanem azt is, amit még a jövőben majd érhet. Megsejti, hogy valami elpusztíthatatlan érvényű érték érlelődik benne. Meg van róla győződve, hogy érdemes ezzel az emberrel lennie, hogy az már önmagáért megérdemli, hogy létezzék, neki pedig most tisztábban, világosabban és szabadabban kell kialakítania önmagát, mintha egymagában lenne. Azért kapcsolódik a szerelem végérvényesen a partnerben ahhoz, ami benne érdemes arra, hogy végérvényesen megmaradjon, sőt még halála után se enyészék el. Ezért a valódi házassági szerelemben – mint talán a másik ember minden igenlésében és elfogadásában – a remény is megmutatkozik. A remény önmagától bizonyára nem is tudja, mire épül. Nem látja, hogy a másik – a Te – hogyan érheti el kiteljesedését, és hogyan lehet maradandó élete. Csak sejti, hogy ennek így kell lennie, és arra épít, talán nem is egészen tudatosan, hogy létezik egy végtelen hatalom, amely kapcsolatban van a szerelemnek e reményével: hordozza és majd beteljesíti azt. A házasság folyamán azután a szerelemnek itt szóban forgó alapélménye ellentmondásba kerülhet egy másik élménnyel: észreveheti a partner szürke közepszerűségét, ürességét, unalmasságát, gyarlóságából eredő kudarcait, a halál megszabta végességét.

Minél tovább él együtt egy emberpár, annál behatóbban válik tudatossá bennük korlátozottságuk, tehetetlenségük, gyöngeségük. Legtöbbször ilyenkor kerül válságba a házasság. Önként feltör a kérdés, vajon a másik – a Te – körüli első élményt nem rontotta-e le valamilyen második élmény. Bekövetkezik a veszély, hogy a szerelem meglátását elhomályosítják a szürke hétköznapiak. Egyesek akkor azt gondolják, hogy maga a szerelem szűnt meg. Valójában mély értelmet rejt magában ez a válság. Általa kell alkalmassá válnia a szerelemnek, hogy abban a létállapotban tudja elfogadni házastársát, amelyben az valójában van. Vissza kell vonnia minden idealizálást, tulajdon vágyainak a másakra való kivetítését, hogy úgy tudja elfogadni a másik embert, amilyen az valójában.

Mindenekelőtt pedig ma hárul a házasságra a feladat, hogy megtalálja helyét a remény, amelyről az imént volt szó. Feltehetjük ugyanis a kérdést, vajon ennek a házassági szerelemnek kétféle élménye közül a végén melyik bizonyul igazinak. „A végén” most számunkra azt jelenti: végérvényesen, vagyis hogy amivé alakul az ember önmaga megvalósításával Isten előtt örökre. Aki erre a kérdésre a Jézus Krisztusban való hit alapján akar rávilágítani, az így válaszol: A gyöngeség, a bűn, az üresség és az elesettség, a betegség és halál nem határozzák meg végérvényesen az embert. Életét arra alapozza, hogy Jézus Krisztus keresztre valóban véget vetett a bűn és halál által sújtott régi ember állapotának. Aki hisz abban, hogy Isten Jézus Krisztusnak halálból való feltámasztásával megalkotta az új embert, aki mindannyiunk előképe, és ebből mindenkit részesít a hit és a keresztség által, – az a házastársáról ilyen ítéletet alkot: Ami most megnehezíti a veled való együttélést, a sok szorongás, baj és gyöngeség tulajdonképpen már halott, és nincs semmi jövője. Ahogy Szent Pál mondaná, Krisztussal

meghalt, és el van temetve. Ami benned a jövőt jelenti, ami veled történni fog, amivé egykor leszel, az ragyog fel előtted mindabban, ami szép, jó, egészséges és jól sikerült nálad. Amit szerelmünk kezdetén megsejtettem, ami a te képdeként tűnt fel nekem, és ami még most is mindig újra érezhető marad közös életünkben, és kötelékünk alapját teszi, az egykor múlhatatlan dicsőségben fog fölragyogni. Most ugyanis „életünk el van rejtve Krisztussal az Istenben”, viszont „amikor majd Krisztus, a mi életünk megjelenik, akkor vele együtt mi is megjelenünk dicsőségesen”. (Kol 3, 3-4). Ez a remény a keresztény hit legbensőbb tartalmából merít, és erőt ad az embernek, hogy a házasság egész idejére elfogadja a másik embert, akkor is, amikor terhére lesz. Az ilyen remény jól megmutatja, milyen alapon nyugszik kezdettől fogva minden szeretet. Ezt magunktól kitalálni nem lehet, erről maga az Isten tesz bizonyosságot: az alap az Isten által feltámasztott Jézus Krisztus, akiben mindnyájunkat új életre támasztott, hogy reménységünk szerint teljességgel megvalósíthassuk, és csorbíthatatlan és véget nem érő létteljességre hozzassuk emberségünket. Ebbe az eszkatologikus jövőbe való sejtelmes bepillantás teszi érthetővé a férfi és a nő megértő szerelmét.

4. A házassági hűség értelme

Innen kiindulva vethetünk egy pillantást a házassági hűség egzisztenciális értelmére. A hűség gyökerei ugyanis a reményben vannak. Aki hű, az a házastársa mellett marad, történjék bármi. Ott marad akkor is, ha a másik embernek semmi fogható segítséget nem tud nyújtani, semmiféle látható hasznára nem tud lenni. Aki szeret, az szívesen kiáltana ugyanis oda valami olyan bátorító szót a másiknak, amely több, mint bármi egyéb szolgálat, amit módjában áll

megtenni. Miközben maradéktalanul átadja önmagát, korlátlan időre vállal életközösséget, és felbonthatatlan szövetségre lép vele, ezzel valóságos teljes egzisztenciája szerint elmondja neki: Elfogadlak, igent mondok neked, szövetségben a legfelsőbb hatalommal, aki megengedte, hogy létezzél, létbe hívott, és szeret téged. A visszavonhatatlan igen kimondásával alapot ad a másiknak a reménységre, arra a reményre, hogy valóban érdemes vele maradnia, hiszen a partner feltétlen kötődéssel közelít hozzá. Tudatára ébred önmagának, miután a másik olyan fenntartás nélkül elfogadja őt.

A fentiekben vázolt házastársi hűség csak akkor valósítható meg, ha magában az emberben megvan a remény, hogy fenntartás nélküli odaadása nem hiábavaló. Csak akkor képes a másik mellett kitartani, ha számításba veszi, hogy a dolgok mélyén olyan érzület uralkodik, amely nemcsak hatalmas, hanem eléggé irgalmas is ahhoz, hogy a másiknak megadja a kiteljesedést. A hűségnek azért, ha helyesen értelmezzük, az Istenbe vetett többé-kevésbé tudatos remény a hordozója. A hűség így beszél: Veled kapcsolatban remélek Istenben. Ennek keresztény értelme: A sírig tartó kötelékben való önátadással az egyik házastárs a másikat mindennapi közelségbe hozza Krisztus szeretetéhez, amitől semmi sem választhat el minket. (Róm 8, 35) Amíg vele marad, világosan megmutatja, hogy Krisztusra támaszkodik. Hűségében Isten hűsége jelenik meg, fenntartás nélküli szeretetéből világosan látható, hogy mindnyájan Krisztus szeretetében épültünk szilárd alapra. Egész életet átfogó hűségben lesz naggyá a keresztény egzisztencia megbonthatatlan lényege: a Feltámadottban való hit, amely magában foglalja a házastárs egykori feltámadását is; a remény, amely a másik érdekében reménykedik, valójában Krisztusban bízakodik; a szeretet, amely „kiáradt szívünkben a Szentlélek

által” (Róm 5, 5), együtt az Isten szeretetével házastársához, partneréhez ragaszkodik. Mondhatnánk azt is: az ily hitből, reményből és szeretetből fakadó hűségben fejt ki egzisztenciális hatását a házasság szentsége. Általa lesz nyilvánvalóvá a házastársak előtt, hogy egymás iránti szerelmükkel megnövekedik Istennek világ iránti szeretete, amely Krisztusban jelent meg. Abszolút szilárdságáról a házassági szerelem szilárdsága is bizonytságot tesz, mint az Isten és ember közti új és örök szövetség, amely a házassági kötelekben ölt nyilvánvaló alakot.

5. Tanúságtétel mások számára

A házasság nemcsak önmagáért van. Ámbár az emberi együttlét legegységesebb és legbensőbb területe, mégis a nyilvánosság elé is tartozik, mind az egyházi, mind a társadalmi nyilvánosság elé. Témánkkal kapcsolatban ki kell fejtenünk egy olyan szempontot, amelyről legtöbbször megfeledkeznek. A házasságban a fönt vázoltak szerint a házaspár kölcsönös hűségükkel az Isten szeretetét közlik egymással, amely Krisztusban a világ számára megjelent. Vajon ezzel a magatartásukkal csak önmaguknak vagy más embereknek és a társadalomnak is tanúságot tesznek-e Isten szeretetéről? A házastársi hűségre helyezett hangsúly, a visszavonhatatlan egymás iránti elkötelezettség, a gyermekek nevelésének közös gondja, fáradozásuk, hogy megakadályozzák házasságuk zátonyra futását, a szexualitásnak a házassági szerelem megtestesüléseként való értelmezése, — mindez a leghatékonyabb tanúságtétel lehet Krisztus mellett a világban.

Olyan korban élünk, amelyben számolnunk kell azzal, hogy a férfi és nő közti kapcsolat szabályozására egyre kevesebb befolyással lesznek a keresztény elvek. A társadalomban jelenlevő eszményképek és a velük szembeni magatartás azonosítása, amelynek gyökereit a keresztény

hitben találjuk, egyre kevésbé lesz magától értetődő. Ilyen helyzetben viszont lehetővé válik, hogy az emberek időnként egy-egy házasság láttára, amely élető gyökerét Krisztusban tudja, figyeljenek az élő Istenre. Éppen azért van ma akkora szükség a házasság olyan lelkiségére, amelyben maga a házasság nem csak a keresztény egzisztencia szélén, hanem annak teljességéből él.

6. Házasság és istenismeret

Minden keresztény valóságot első és végsősorban az a hit életet, amellyel elfogadjuk az Isten titkát, miszerint benne a léttel azonos a határtalan szeretet. Ez a hitbeli megismerés akkor válik osztályrészünkkel, ha megjelenítjük Isten tanúságtételét, amelyet Jézus halálával és feltámadásával kapcsolatban nyilatkoztattott ki önmagáról. Ezt a minden mást magában foglaló igazságot viszont csak akkor sajátíthatjuk el, ha mi magunk is rálépünk a szeretet útjára. Hogy ez lehetővé váljék, vagyis hogy életünk és cselekvésünk az Isten szeretet-életéből osztozzék, ehhez Isten a Lelkét adja nekünk: közli magát velünk, hogy benne lehessünk, és benne maradassunk. Csak így, ha „Isten működésébe az ő kegyelméből bekapcsolódunk, szerezhetünk keresztény ismeretet Istenről.”⁺ János első levelében ugyanis ezt olvassuk: „Aki nem szeret, nem ismeri az Istent, mert az Isten a szeretet.” (4, 8) Valójában egy valamit „ismerünk fel” és kapunk élető osztályrészül, ti. azt, hogy miben áll emberi életünk, és hogyan megy végbe, mire van beállítva létünk kiteljesedése. Igaz ugyan, hogy – Isten szeretetének titkához hasonlóan – ezt sem tudjuk kimerítően felfogni. Tehát a lehetőség áll fenn annak, hogy – ahol emberek szeretik egymást – megismerjék az Istent.

Ha ez igaz, akkor a házasság is alkalmas arra, hogy

Isten megismeréséhez vezessen. Természetesen nem értelmi, fogalomszerű ismeretre, amelyet betanulhatunk és felmondhatunk. A megismerés ezen a téren inkább abban valósul meg, hogy két ember, akiket összeköt a házasság, közös tapasztalatot szerez, egymásért jóátáll, és a szeretetben kölcsönösen teret ad egymásnak, amelyben ki-ki megvalósíthatja magát. Így tesznek, és eljutnak az igazsághoz. Amikor egymást szeretik, megvilágosodik előttük a világ, elveszti minden értelmetlenségét, és az ember számára alkalmas lakóhelynek mutatkozik. De ez csak akkor történhet meg, ha a házastársak rájönnek, hogy mivel szeretet tölti el őket, egységben vannak azzal a titokkal, amelynek mindent köszönhetünk. Ilyen tapasztalatok bizonyára lehetségesek a tudatosan vállalt keresztény hiten kívül is. A keresztény azonban tudja, hogy az a titok, amely mindenütt feltárul, ahol eleven a szeretet, nem más mint az Isten, aki maga a szeretet, minthogy Ő az isteni személyek kölcsönös szeretetében valósítja meg a maga végtelen létét. Krisztusban feltárta előttünk önmagát, és megadja nekünk, hogy résztvegyünk tulajdon életéből. Minél erősebb és minél érettebb lesz házasságukban a szeretet, annál inkább eljutnak oda, hogy házasságuk az emberi élet magától értetődő mindennapi apró-cseprő dolgaiban, gondjaival és örömeivel az abszolút Végtelennek, a Titoknak, sőt a szentháromságos Istennek fényét hordozza magában. Ez az élet, sőt ennek tudatos megélése alkotja a házasság lelkeségének a csúcsát. Éppen ez a lelki, vagyis magából az Isten Lelkéből eredő létformája a házasságnak.

7. A házasság éltetője a megbocsátás

Ha újra meg újra vállalják a házasságban ennek a szerelemnek a kockázatát, és csalódások, sikertelenségek és viták ellenére sem csüggednek el, akkor térnek rá a belső átala-

kulás útjára, amely nélkül nem képzelhető el keresztény élet. Így majd szilárdan meggyökerezve állnak abban az új világban, amelyet Isten ragyogtatott fel Krisztusban a világ számára. Egyre növekedve átjutnak a halálból az életbe, és helyet adnak Isten uralmának. Soha ne tévesszék viszont szem elől, hogy ezen a világon még a házassági szeretet sem érheti el a végső tökéletességet. Amikor a szeretetről van szó, akkor mindannyian kezdők vagyunk. Ügyetlenül és kezdők módján kell rálépnünk arra az útra, amelyet csak egyszer járt végig valaki teljesen és zökkenőmentesen. Jézus Krisztus életére gondoljunk: annak az embernek történetére, akiben magának az Istennek a története játszódott le. Mi többiek csak vonakodva és tökéletlenül követjük abban, amit Ő teljes tökéletességgel megvalósított.

A házasságban eredeti alap gondolata szerint totális szeretetről, visszavonhatatlan elkötelezettségről, megoszthatatlan közösségről van szó. Éppen ezen a téren tapasztalja meg a házasság különösen nyomasztóan és fájdalmasan, hogy mindaz, ami az eszkatologikus beteljesedéstől még innen van, csak befejezetlen mű lehet. A legjobb házasság is mögötte marad saját kívánalmainak. A házastársak soha nem állhatnak meg egymás előtt úgy, hogy nem volna bennük valami fogyatékoság. Azért abból a megbocsátásból kell élniök, amelyből mindannyian részesültünk Isten által Jézus Krisztusban. Ezt a megbocsátást kell egymással szemben is gyakorolniok. Úgyis mondhatnánk talán, hogy a házasság annál mélyebbre jut el „Krisztusban”, minél teljesebben működik benne a megbocsátás hatalmas ereje.

8. Párbeszéd és kritika

Ez azonban csak akkor történhetik meg, ha mindkét házastárs komolyan veszi Krisztussal és benne Istennel való kapcsolatát. A házasságban magában, amely a más

emberekkel való együttlétnek ősi alapformája, sem fokozható le a szerelem pusztán „emberi együttlétre”, ahogy a ma szélteben elterjedt téves felfogás szeretné. A házasság életetője éppen benső emberiségében az Istentől eredő megbocsátás és az Isten titkában elrejtett, felmagasztalt Urunkra való feltekintés, hiszen belőle áramlik a házasságba minden jó reménység. Azért mindkét házastársnak újra meg újra gondolnia kell arra, hogy személyes elmélkedést folytasson a hit igazságairól.

Sürgős feladat bizony az is, hogy a modern emberhez szabott formákat tárjunk fel a házastársak és a család közös lelkiélete számára. Ilyenek lehetnek az imádság és a szentírásolvasás, a szülőktől adott hitoktatás, az egyházi év ünnepeinek megtartása a keresztyén otthonokban. De ide tartozik a hitről folytatott minden megbeszélés és annak megismertetése a mai világgal. Párbeszéd vagy vita tárgyai lehetnek még a családban az egyházi élet koráramlatai, eredményei, folyamatai, amennyiben ezek érintik a házastársak lelki közösségét, illetve a felnövekvő gyermekek lelki életét.

A házastársak párbeszédére vonatkozólag még a következő útmutatást adhatjuk: Aki szeret, szenvedélyesen érdekelt annak a másikkal a kiteljesedésében, akit szeret. Azért szabad, sőt kell neki kritikát gyakorolnia, ha a másik lemarad, csügged, megátalkodik, vagy hibát követ el. A házastársak kölcsönösen kétségbe is vonhatják egymás igazát. Amíg ez a kritika a szeretetből fakad és átfogó igenlése a házastárs lényének, addig igen fontos segítségnek számít, amivel a házastársak egymást erősítik, és ami a házasságukat gyümölcsözővé teszi. Az ilyen kritikánál azonban őrizkedni kell attól, hogy a másik embert tulajdon önünk mértékével mérjük. Abból a szeretetből eredő felismerésből fakadjon, és erre állandóan törekednie kell, hogy ki a

másik ill. kinek kell lennie. Semmi áron se akarja a házastársát megjavítani. A beérett házasságot inkább csak élénkíti az a tudat, hogy mindkét házastársban van néhány olyan dolog, aminek nem volna szabad lennie, de ezen a világon nem lehet azon változtatni. Hiszen sok egyéb dolog is van, amit meg kellene tennünk, és mégsem vagyunk képesek rá. Életünk története, a tapasztalatok, korábbi hibáink és egyes szokásaink gyakran annyira meghatároznak bennünket, hogy személyünk mélyből eredő átgondolása sem tud lényünk minden rétegébe, minden szögletébe behatolni. Éppen ezért a házassági hűség akkor bizonyul leginkább igaznak, ha a házastársat ott is elfogadja, ahol már alig lehet szó megváltozásról. A kereszténynek meg kell változtatnia, amit meg tud változtatni, és ahol az emberi hatalom már semmit sem képes megváltoztatni, Istenben kell remélnie. Ahol a házastársak már nem kérdőjelezik meg egymást, félni kell, hogy közömbössé válnak, vagy már közömbösek is egymás iránt. Ahol ez a kölcsönös elfogadás hiányzik, ott már nem eléggé életszerű az a lelki távlat, amelynek be kell ragyognia a házasság egész valóját, és igazi keresztény humanizmust kellene belevinnie a szerelembe: azt az Istenbe vetett reménységet, hogy ő mindannyiunkat elvezet majd tulajdon fényében való tökéletes kiteljesedésünkhöz.

IRODALOM

- J. u. I. *Splett*: Meditation der Gemeinsamkeit. Aspekte einer ehelichen Antropologie. München-Feiburg, 1970.
A. *Exeler*–G. *Scherer*: Glaubensinformation. Freiburg-Basel-Wien, 1971.
G. *Scherer*: Ehe in Horizont des Seins. Essen, 1967.
Vö. még a házasság lelkiségéhez értékes adalékokkal szolgáló alapvető művet a keresztény házasság teológiájáról:
Walter *Kasper*: Zur Theologie der christlichen Ehe. Matthias-Grünwald Verlag, Mainz, 1977, 95 l. (A kiadó megj.)

IMAÉLET A HÁZASSÁGBAN ÉS A CSALÁDBAN

1. Házasság

Az imaélet a házasságban és a családban valószínűleg a legnehezebb feladatai közé tartozik annak a lelkipásztornak, aki egyházközsége szolgájának érzi magát, és a családban annak az idősebb testvérnek a helyét foglalja el, akit különös felelősség terhel a többiekért. A pap ma úgy kerül kapcsolatba az emberrel, a laikussal, mint a testvérével. E testvérben erősebb ítélőképesség alakult ki, mert meg-növekedett vallási és élettapasztalati köre. Ez a tapasztalati kör a lelkipásztor számára csaknem ismeretlen.

Ahhoz, hogy imádkozni tudjunk, hitre van szükségünk. Azok a házasemberek, akik ma keresik a hitet, akik készek arra, hogy Istent megismerjék és szeressék, maguk törekszenek arra, hogy kialakítsák magukban az imával kapcsolatos magatartást. Ezeknek az embereknek is ugyanaz az igényük az imára, mint mindannyiunknak, akár házasok vagyunk, akár nem. A szülőknek könnyebb gyermekeik számára az imával kapcsolatos magatartás irányvonalait megszabni, mint sajátmaguk számára. Nincs is semmiféle kész recept, csak néhány alapelv van és szépszámu ösztönzés, amit a lelkipásztor adhat, ha intenzíven foglalkozott a társadalom struktúrájának megváltozásával és ismeri a problémákat, amelyeket a férfi és a nő munkavilága bevisz a házasságba, sőt a családba is. Akad elég szociológiai és pszichológiai könyv a pap informálására. A világtól való távolodása *őt* magát talán megoltalmazza, de hívei számára csak baj és tanácstalanság forrása.

A lelkipásztor legyen képes arra, hogy megértse, felmérje a házasságnak szürke hétköznapijaiból adódó helyzetet,

a korai felkelést, a sietséget, a kettősséget a gyöngéd közelség és a munkavilág követelményei között, a különletet, a házastárs nélküli hosszú napot, az eredményes vagy eredménytelen munkát, új benyomásokat, új erőt, csalódást, levertséget, egyhangúságot, ingerültséget, feszültséget, túlterhelést, idegességet, elidegenedést, figyelmeztetéseket, szigorúságot, figyelmetlenséget, felindulást, kísértéseket, sikertelenséget, sikert, örömet, bánatot, titkolódzást, nyíltságot és sok más hasonlót. Egy ilyen nap után a házastársak között, mivel mindketten tele vannak saját tapasztalataikkal, feszültség támad, sőt elidegenednek egymástól, mert „kettőjük közé ékelődik a világ”. Az újra magukra találás, a közös étkezések, háztartási ügyek, a pénzgondok, a feloldódás este, a növekvő bizalmasság és gyengédség, fáradtság, érzékenység, félreértések, szerelmi csalódások, a szerelmesek egyesülése, az idő „eltűnése”, — mindezt ismernie kell a lelkipásztornak, ha helyet akar biztosítani az ima számára vagy a problémához érdemlegesen akar hozzászólni. Szeretnék bemutatni néhány házasságot, amelyekkel a lelkipásztor találkozni szokott.

Az elsőben találunk bizonyos hitélményt és imagyakorlatot. A házastársak korábban az egyházközségi ifjúsággal nevelkedve annak aktív tagjai voltak. Nekik is szükségük van a lelkipásztorra, mert a rutinos imádságnak, a felszínes megelégedettségnek veszélyében forognak, ami buzgóságuk folyamánya is lehet. A nagy magabiztosság és aktivitás könnyen oka lehet az önteltségnek, a házastárssal szemben fellépő tekintélyi magatartásnak és háttérbe szoríthatja a szeretetet.

A másik házasságban nincs imaélet, gyakorlatilag hiányzik belőle. Kettőjük együttléte annyira szokatlan, hogy az ima előtt válaszfalként áll legyőzhetetlen félénkségük. Győzze meg a lelkipásztor ezeket a házastársakat arról,

hogy igazában még nem „ismerték meg” egymást, és a bizalmasság, amely az együttlétükből sarjad, helyet biztosít az ima számára is, ha kölcsönösen átadják magukat egymásnak és semmiféle tabut nem állítanak fel maguk között. A tájékozott lekipásztor ajánlhatja nekik, hogy mindennapi életük legyen az önzetlen szeretet élete. A kiszolgáltatottság igénlése (Karl Rahner) megszabadítja az embert önmagától, szeretni fogja a másikat, akit ő szeret, és alkalmassá válik az Isten iránti nagy szeretetre. Az így elfogadott nap már önmagában is imádság. Ki vállalkozhatna erre inkább, mint azok a házastársak, akik szeretik egymást. Sok házastárs szívesebben imádkozik egyedül, de az alkalmasszerű közös Szentírás-olvasás átsegíthet a félénkségen. Azon is sok múlik, hogy az asszony hogyan rendezi el az estét, hogyan rendezi el a lakást, hogy készíti el a vacsorát, milyen formát ad az ünneplésnek. A fáradtság ellenére is ünnep lehetne minden este. A feszültség megnehezíti az imát. Fontos a házastársak párbeszéde, a nehézségek bevállalása, a nehezebb problémák megvitatása, és az állandó megbocsátás egymásnak Isten nevében.

A harmadik házasságban csak az egyik házastárs gyakorolja vallását. Ezt a házastársat intse óvatosságra a lelkipásztor. A passzív házastárs némaságát el kell fogadni. A kezdeményezés lassan történjen. A vallási monológ ne legyen erőltetett, de arra törekedjen, hogy dialógus legyen belőle. A némaság oka bensőséges imaélet lehet. Az egyik próbáljon imádkozni a másikért. Az embertársak iránti közös szolgálat, amit már a szomszédos család gyermekei irányában gyakorolhatnak, segítségére lehet a házaspárnak az imaélet útján. Új közelség, új kapcsolat jön létre a közös élmény, az Istenért véghezvitt jócselekedet révén.

Az olyan régi, magányos házasság, amelyben a házastársak idegenül, megkövesedett imamódjuk börtönében élnek

egymás mellett, sürgősen igényli a lekipasztort. Beszéltesse mind a kettőt a fiatalkori közös szellemi és lelki élményeiről, csak tanácsot kérjen tőlük és éreztesse velük, hogy törődik imaéletükkel, és imádkozzék értük. Talán megtalálja az ajtót magányukba és megtöri a jeget, amely szétválasztja őket, hogy újra felfedezzék, hogy egymásért vannak.

Néha a vegyes házasságban vannak olyan lehetőségek, amelyek hiányoznak más házasságban – feltéve, hogy vagy a katolikus vagy a protestáns házastárs hívő. A házastárs iránti szeretet bizony megköveteli, hogy a legjobbat kapja, hogy abban részesüljön, ami lényeges számára. Mennyi őszinteségre és körültekintésre lesz szüksége a keresztény félnek azon a napon, amelyen ezt a hitet közölheti. Hogyan kell fontolgatnia minden szavának a súlyát, milyen szerényen és alázatosan kell imádkoznia. Új erőt adhat az imának még a kedvelt formákról való lemondás is, ha ezek nincsenek hatással a házastársra. Mint a rózsatőnél, amelyet megnyesnek, hogy még erőteljesebben hajtson és szebben virágozzék. A házasságban és a családban a szeretet a legjobb talaj a gazdag imaélet számára.

2. *A család*

A szülők nem nyugodhatnak bele abba, hogy mindenk előtt a pap hivatásának tekintik, gyermekük vallási oktatását és nevelését. Elsősorban a szülők feladata ez, ők rakják le az alapot, tőlük függ a gyermek befogadókészségének fejlődése vagy elakadása. Ők fejlesztik vagy akasztják meg a gyermek természetes lendületét; kifejleszthetik ellenállóképességét, életerejét, valóságtudatát. A papnak munkája az iskolában, templomban vagy a közösségben lényegében a szülők munkáján alapszik; ez természetesen különösen érvényes az olyan szolid, vihartálló imabeli magatartásra, amelyet ki kell alakítania egész életére.

Az Istenről való beszélgetés a gyermekkel jelentékenyen kihat imaéletére. Az emberek, a gyermek minden élet-körülményére, örömére, szorultságára találunk analóg esetet az ó- és újszövetségben. Ezt csak akkor tudják közvetíteni a szülők, ha úgy foglalkoznak a Szentírással, hogy a megfelelő esetek mindig eszükbe jutnak; de nemcsak az esti imánál, hanem a nap folyamán is, valahányszor éppen szüksége van rá a gyermeknek. A gyermek sok mindent képes befogadni, amit még nem képes értelmileg felfogni, de az tovább növekszik benne, az ismételt tapasztalatokból kialakul a megismerés. A nevelés és a vallás a család életében egységet alkot. A vallás a gyermek számára az élet egyik alkotó eleme, amit a szülők megosztanak gyermekükkel. A szülők beszélnek Istenről gyermekeiknek, de gyermekeikből hozzájuk is szól az Isten. Azt gondolom, hogy a szülőknek sohasem szabad belefáradniuk, hogy gyermekeiket meghallgassák, és azt mondják nekik, amit maguk is megtapasztaltak. Senki sem hivatottabb erre, mint ők, ha valóban elkötelezték magukat. Ők értenek legjobban a gyermek nyelvén. Csak azt tudják közölni, amit ők is élnek. A lelkipásztor legyen a szülők segítségére. A szülők pedig legyenek meggyőződve róla, hogy ők tudnak leginkább gyermekeikkel imádkozni és kérdéseikre válaszolni. Olyan kérdésekre is, amelyek Isten világára vonatkoznak. Ezek helyes megválaszolása előkészíti az „elfogadható” imádságos magatartást. E magatartásról, és beállítottságról a lelkipásztor nemcsak a szülők számára tartott esti előadásokon beszélhetne, hanem a jegyesek számára tartott kurzusokon is. „Ezek a szülői esték ne legyenek kisprédikációk, hanem a lelkipásztor rövid beindítása után az ő vezetésével folyó beszélgetések”. (*Th. Filthaut*). A gyermekek nehezebb kérdéseiről készítsen jegyzéket a pap, a válaszokat készítse elő s a szülőkkel folytatott beható megbeszélés alapján közösen

dolgozzák ki. Nyílt kérdés nyílt válaszra vár. A nyílt válasz azt jelenti, hogy a szülők szabadon minden lelkiismeretfurdalás nélkül válaszolnak. Ez a felszabadultság az előző papi felvilágosítás eredménye lehet. Igen ajánlatos megfelelő tapasztalatokkal rendelkező szülőket is a megbeszélésbe bevonní. Elsősorban nem a tanítót, hanem a különféle foglalkozású szülőket.

Noha kitérésnek látszik, beszélnünk kell a gyermek első évéről, amelytől a további fejlődése függ. A pap feladata itt az, hogy világosítsa fel az ifjú házassokat, mert az első években történt mulasztások következményeképp fellépő későbbi ártalmak sajnos még nem eléggé közismertek. A hit, az imádságos magatartás azokban a jó-rossz tapasztalatokban gyökereznek, melyeket a gyermek első éveiben szerez.

Hogyan viszonyul a lekipásztor a következő négy családhoz: 1) Fíatal házassok egy gyermekkel. Mindketten gyakorló katolikusok. Gyermeküket vallásosan akarják nevelni. 2) Fíatal házassok egy gyermekkel. Mindketten katolikusok, de vallásukat nem gyakorolják, gyermeküket azonban vallásosan akarják nevelni. 3) Fíatal házassok egy gyermekkel. Az egyik fél katolikus, de vallását nem gyakorolja. A gyermeket vallásosan akarják nevelni. 4) Fíatal, nem hívő, névleg katolikus házaspár egy gyermekkel. A szülők elhatározták, hogy gyermeküket nem nevelik vallásosan. — Mi közös bennük, akár az imára való képtelenség, akár az imára, esetleg a közös családi imára törekvés szempontjából?

Mind a négy családnak ugyanarra az útmutatásra van szüksége, különböző indítékokból. Mind a négynek szüksége van folyamatos felvilágosításra, akár a szülői estéken, akár beszélgetés formájában, arról, hogy mire van gyermeküknek szüksége, hogyan neveljék a hitben, hogy olyan imabeli magatartást sajátíthasson el, amelyet nem veszít el soha.

Az a félelem, hogy a gyermeküknek ártalmára lesznek,

hogy valami fontosat elmulasztanak, ami a gyermek fejlődését előmozdítja, mind a négy családnak közös gondja. Ott kell elkezdni, hogy vélt bizonyosságukat kérdéssé tesszük, bizonytalanságukban pedig segítjük őket. Mert mind a négy család szereti gyermekét. Az indítóok arra, hogy a gyermeket a szeretetre képessé tegyék, hogy őt a hit útjára vezessék, ahelyett, hogy elterelnék erről, hogy a gyermekkel imádkozzanak, különböző lehet, sőt hiányozhat is. A vallástalan anyának nehezen sikerül valami élményszerűt nyújtani, de megvan a lehetőség arra, hogy benne is lángra lobban az a tűz, amit ő maga szít.

A hívő anyának könnyebb lesz, de a lelkipásztor őt is figyelmeztesse, nehogy a hagyományos imamódot gondos vizsgálat nélkül adja tovább. Ajánlja minden anyának, hogy az első napoktól kezdve imádkozzék a gyermekkel, mert határozott, következetes, de öröndetes szabályosságra van szüksége a gyermeknek, szereti azt és huzamosan el is várja.

Kíséreljék meg a szülők, hogy jó szokásokat alakítsanak ki az imában, használjanak fel minden alkalmat az Istennel való kapcsolatra. A reggeli ima legyen rövid, hogy a mindennapi élet hajszájában el ne sikkadjon. Lehet a kereszt jele, amivel a kenyeret jelöljük meg, mielőtt megszegnénk; a gyermek homlokára írt kereszt, amikor elindul hazulról a gyermek; figyelmeztetés, hogy a bajban ne feledkezzék el a röpimáról; vita után a megbocsátás; asztali ima; ha templom előtt halad el, egy fohással gondoljon Jézusra; alkalom adtán menjen be az egyik templomba, gyakorolja a csendes imádságot, a gyermeki elmélkedést.

Ilyenfajta javaslatokat tehet a szülőknek a lelkipásztor. Ne várjunk semmiféle ájtatos félrevonulást a gyermektől. Amint imádkozott, ugyanúgy játszik majd, énekel, nevet, mert az imádság az életéhez tartozik. A testtartás

legyen nyugodt és fesztelen. Térdelhet a gyermek, állhat, kitárhhatja a karjait, ahogy éppen neki tetszik, csak méltó legyen Isten jelenlétéhez. A kényszer nem volna helyes. Ha szívesebben ül anyja vagy apja ölében, engedjük meg, de ajánljuk neki, hogy időnkint önként térdeljen vagy álljon egy-két percig. Szokásba lehetne hozni a vasárnapra való előkészületet azáltal, hogy szombaton felolvassuk és megmagyarázzuk az evangéliumot. Ez képezné a gyermeket és hozzászoktatná, hogy „Isten neve legyen az ajkán”, mert a szíve tele van vele. Ne kívánjuk túl sokat és ne ütközzünk meg az esetleges káromlásszerű kifejezéseinek. Legyenek okosak a szülők, ötletesek, készségesek, következetesek, nem parancsolgatók, egy szóval: szeressék a gyermeket.

Újabb feladatokat állít a serdülőkor. A lekipásztor itt is hallgassa meg a szülők észrevételeit, osztozzék csalódásukban és bátorítsa őket. Most is fel kell világosítani a szülőket, de nem kizárólag biológiai síkon, amint legtöbbször teszik, hanem a fiatalság lelki állapota szempontjából, sok példa segítségével. melyekben a szülők is, a gyermekek is magukra ismernek. Hibás bánásmód a szülők részéről elfojtja a fiatal erejét, és az elfordul a szüleitől, mert már nem tudja magát velük azonosítani. Itt segíthet a lekipásztor. Mutassa meg, hogyan bocsátkozzanak vitába a fiatallal. Tanácsolja nekik, hogy bizonyos helyzetekben, amikor elmentmondás, szembeszállás, kihívás határozzák meg a klímát, hallgassanak. A lekipásztor az ifjú imaéletét akarja előmozdítani; azért kell lebeszélnie a szülőket a serdülő gyermekük iránti kényszerítő, megvető, megalázó és tekintélyt hangoztató magatartásról.

Mindenki ismeri a gyermek csendes asztali imáját a serdülőkorban: ajánlja a lekipásztor a szülőknek, tartsák tiszteltben ezt a csendességet, sőt egyezzenek bele abba a kérésébe is, hogy ne kelljen az asztalnál imádkoznia. Ha

nincsenek kisebb testvérek, imádkozzanak a szülők is magukban. A szokatlanra a fiatal felfigyel. „Passzív” módon együtt imádkozik a szüleivel. Ha vannak kisebb testvérei, megbízhatják valamilyen feladattal a fiataalt, pl. hogy a legkisebbel végezze el az esti imát: olvasson a Szentírásból, magyarázza meg, a szöveget is ő keresse ki. Ez örömet jelent számára, nem „kötelességet”; magához ragadja a kezdeményezést, amely számára bizonyos sikert jelent, mert már annyira „felnőtt”, hogy egy felnőtt funkcióját töltheti be. A karácsonyi szentestén rá lehet ruházni az apa szerepét, most olvassa ő fel a karácsonyi evangéliumot.

Az ádventi koszorú, a karácsonyfa elkészítése, a gyertyák meggyújtása, segédkezés a húsvéti vacsora és a szentelésre szánt ételek elkészítésénél, családi ünnepeken a virágok elrendezése, mind rábízható a serdülőre, mert ezek a tevékenységek az imádsághoz vezetnek. Olyan modern világban élünk, amely ma képes magamagát elpusztítani. Ez a lehetőség újabb értelmet és irányt ad a modern ember imájának. Egyre nagyobb az üres formáktól való irtózás, új, sokszor megdöbbentő szavak kerülnek be az imába, amit a szülők okvetlenül tanuljanak meg elfogadni. Ily szülőktől szinte akrobata teljesítményt várunk el. Egyrészt nem mulaszthatnak el a gyermekek, a fiatalok életében, egyetlen alkalmat sem ami az imaélethez segít. Másrészt legyenek óvatosak, éberek: olykor egy szó több a hosszú buzdításnál, a hallgatás pedig a kérdezetésnél, cselekvésnél.

IRODALOM

- A. Becker: Kinder fragen nach Gott. M.-Grünwald, Mainz, 1966³.
 L. Becqué: Ame en crise. Paris, 1962.
 E.H. Erikson: Kindheit und Gesellschaft. Zürich-Stuttgart, 1957.
 K. Rahner: Not und Segen des Gebets. Innsbruck, 1949.
 K. Rahner: Vom Glauben inmitten der Welt, Freiburg, 1964³.
 J. Rudin (Hrsg.): Neurose und Religion. Olten-Freiburg, 1964.
 H. Zulliger: Der Umgang mit dem kindlichen Gewissen. Stuttgart, 1965.
 H. Zulliger: Schwierige Kinder. Stuttgart, 1963.
 H. Zulliger: Aus dem unbewussten Seelenleben unserer Schuljugend. Stuttgart-Bern 1928².

Marianne Dirks

A VALLÁSOS PÁRBESZÉD HÁZASTÁRSOK KÖZÖTT ÉS A CSALÁDBAN

Kezünkben van egy írás a jámbor protestáns családapának, Matthias Claudiusnak családjában mintegy 200 évvel ezelőtt lefolyt vallásos esti beszélgetéseiről. Abban az időben, amikor ma a családok a TV előtt ülnek, nagy gyermekcsapattal s vendégeivel együtt kiment az erdőbe, ahol – így írja le a vendég – „a hús levegő és a fénylő hold gyakran befolyik beszélgetésünkbe és magasabb régiókba emel bennünket. Mindig örülök a gyermekek kérdéseinek és tanulok belőlük.” Claudius apa megmutatja nekik a természet csodáit és „mindig a Teremtőre irányítja a figyelmet: gyakran olyan, mintha egy oltár körül állnánk. Mindenkinek le lehet olvasni az arcáról, hogy bensejében áldozatot mutat be.” A jámbor családi beszélgetésnek kedélyes idillje és modellje bizonyára, amit mi csak igen nehezen tudnánk utánozni: egy jól megóvott, saját erejére támaszkodó polgári-keresztény család világának a szellemét viseli magán. Viszont ez a „keresztény házibarád” Matthias Claudius nem a keresztény középkorban élt, hanem a Sturm und Drang és a felvilágosodás korában; a belső hit és a vallásos képzés, amiben feleségét és 12 gyermekét részesítette, nem történhetett meg harc nélkül. Ma sokkal józanabb lett a vallási életünk, és a család keretén belül már nem lehet egyedül a bensőséges jámborságra szorítkozni.

1. A vallásos beszélgetés előfeltételei

1.1. A beszélgető készség begyakorlása

Az utóbbi időben már egyre világosabban felismerjük a dialógus jelentőségét az élet minden területén; viszont maga

a párbeszédre való képesség, főként az átlag embernél és így az átlag kereszténynél is megdőbbsen hanyatlott ebben az ipari teljesítmény- és szabadidő társadalmunkban. Az optikai és akusztikus ingeráradat letompította a lelki reakció- és kifejező képességet; a beszélgetésnél mindenki túl akarja kiabálni a másikat: nem figyelnek már egymás szavára; nincs tere a párbeszédhez szükséges megfontolásnak, elmélkedésnek.

A vallásos párbeszéd útjához mindenekelőtt sokak számára az első állomás, hogy tanulják meg és „gyakorolják be” a párbeszédet. Ez sokrétű folyamat és csak kis részében módszerei kérdés. Mégis lehetséges a párbeszédre segítő felnőtt-képzés révén kívülről megadni a lökést a párbeszédes magatartáshoz. A kis közösségek munkája számára ez ezt jelenti: a legjobb és a legértékesebb előadás sem elég ma, be kell vezetni a modern csoport-dinamika módszereit, hogy a fiatal embereket lehetőleg már a házasság előtt, de legkésőbb annak kezdetén megtanítsuk a párbeszéd metodikájára és begyakoroltassuk velük. Meg kell mutatnunk, hogy mit jelent a másakra odafigyelni, kitárulkozni előtte, és annak más-mivoltát magába befogadni. Természetes, hogy ezzel csak kiegészíthető és sohasem pótolható, amit ezen a téren a család elmulasztott. Mert a családban kellene ebbe a dialogikus magatartásba magunkat fokozatosan „beleélni”, inkább, mint begyakorolni, úgy hogy a gyermek a maga fokán párbeszédképes legyen, amikor iskolába kerül. Nagy részben már akkor eldőlt, vajon érdeklődő, nyílt ember lesz-e belőle.

1.2 Vallási alapképzés és egzisztenciális érdeklődés a vallási kérdések iránt

Ha két fiatal házastárs csak anyagi szükségletükről beszélget, és semmi mást nem olvas, hallgat vagy néz, csak

képes újságokat és könnyű szórakoztató adásokat – ha mindent kikapcsolnak, ami távolról is valamiféle problémát okozna, akkor igen rossz feltételei vannak a vallásos párbeszédnek. Ha pedig „csak” a gyermeküknek küszöbön álló keresztségéről beszélnek és arra keresnek megoldást, ennek előfeltétele, hogy legalábbis minimális mértékben legyenek tisztában azzal, hogy mi ennek a szentségnek a jelentősége saját életükben és gyermekük életében. Ehhez még feltételeznünk kell a hitbeli ismereteknek minimumát is, legalább az egyik házastársnál. De a „jó katolikus” családban, ahol évek óta előírászerűen élik a hitüket, és vasárnaponként résztvesznek a szentmisén, anélkül, hogy akár az egyik családtagra is ez komoly hatással lenne, még kevésbé van lehetőség arra, hogy létrejöjjön a vallási párbeszéd. A fiatal párnál azonban kis jószándékot feltételezve új lehetőség nyílik (s a szülői állapotból folyó új felelősség láttára nem ritkán meg is történik az első lépés a belső elkötelezettség felé), viszont az előbb jellemzett családban érvényben van: arról, ami az egyiket nem érinti, nem beszélnek. Egy másik házaspár talán csak rövid ideje találta meg újra a hitet és az egyházat, azonban még bizonytalan és vallásos képzése nincs megalapozva. Ha a plébános ezeket a szülőket felszólítja, hogy ötéves gyermeküket készítsék elő az elsőáldozásra, egy csapásra pótolthatja velük a hiányzó vallási ismereteket. Végzetes lehet a jámbor szülők hiányos hitbeli képzettsége, ha gyermekeikben megvan a vallás iránti érdeklődés. Legnehezebben pótolható az áttörés az egzisztenciális kereszténység felé, amely hisz az Isten személyes vezetésében. Ez megkívánja és létrehozza a készséget az állandó belső megtérésre és itt nem a tudásanyag növeléséről van szó, hanem a belső élet fejlődési folyamatáról. Alapjában még a legegyszerűbb párbeszédnek is, ha nem csupán tájékoztató jellegű, ebben a folyamatban valamit el

kellene indítania, kapcsolatba kellene hoznia a mindennapi életet a vallással.

A lelkipásztori munka, a felnőttképzés kis közösségekben foglalkozzék azzal, hogy a szülőkkel úgy közölje a hit igazságait, hogy azok behatoljanak az ember szívébe. Csak akkor járhatják át „kovászként” a mindennapi életet. Az intézményes házasság és családképzés kísérelje meg ezután, hogy a jegyeseknek és a szülőknek különböző fokon tervszerűen közvetítse és egészítse ki a hit ismereteit, ami segítségükre lesz, hogy egymással az őket érintő vallási kérdésekről beszélgessenek, hogy így később, ha gyermekeik kérdezik őket, ne jöjjenek zavarba.

2. Mit jelent ma a vallási párbeszéd és hogyan valósul meg a család különböző fázisaiban?

2.1. A házasságban

A házassági párbeszédnek sajátos élete és sajátos törvényei vannak. Azok közül, akik nem vettek részt valamilyen intenzív vallásos kiképzésben, alig néhány házas fog ma tematikus párbeszédet folytatni vallási kérdésekről, hacsak valami külső ösztönzés – vallással kapcsolatos esemény a családban, mélyen megható élmény, a lelkipásztor látogatása – vagy a gyermekekért való növekvő felelősség nem ad erre alkalmat.

A tapasztalt lelkipásztorok nem ringatják magukat illúziókban ezen a téren. A jegyesoktatáson gyakran ajánlanak vallásos könyveket, amelyek olvasása szórakozást is jelenthet, vagy ajánlják a közös szentírásolvasást. De a tapasztalat megtanít arra, hogy a szabályszerű, sőt lehetőleg mindennapi szentírásolvasással kapcsolatos párbeszéd a házastársak között nem az elején, hanem útjuk bizonyos szakának a végén jelentkezik, hacsak mindketten nem a lelki érettség magasabb fokán kezdik házasságukat. Ha az egyik

házas társ megszokta, hogy együtt éljen a Szentírással, erős ösztönzés meríthető ebből a párbeszédre; de észre kell vennie, hogy a másiktól a saját fokán mennyit kívánhat meg. Alapjában egyáltalán nem lehet ilyen házassági vallási párbeszédet „beütemezni”; de a vallásos tárgyú irodalom közös olvasása, amely nem száraz-oktató jellegű, hanem megrázó, sőt provokáló (mint pl. *Sinclair Lewis* esszéi, *Böll* művei stb.), megfelelő film vagy színdarab megtekintése, vagy a rádió illetve TV együttes figyelése, gyakran maguktól vezetnek az ilyen párbeszédhez. Elindeítható és begyakorolható ismerős családok baráti körében is. Az egyik vagy mindkét házas társ közreműködése az egyházközségi életben vagy a szomszédságban, mindig anyagot adhat a megfontolásra és párbeszédre a hitről, és az egyház feladatairól a mai világban.

Az is kérdéses, vajon a tárgyat a szűkebb értelemben vett vallási témára korlátozzuk-e? Már a „vallásos párbeszéd” kifejezés is több fiatal párnál kellemetlen érzést idézhet elő. Ha egymás előtt egészen nyíltan, hitvesi közösségük teljes komolyságával beszélgetnek személyes nehézségeikről és tapasztalataikról, a jövő terveiről és gondjairól, vagy az első gyermek érkezésének örömről, ez már házassági párbeszéd a szentség dimenziójában. Hiszen ennek kell átfogni az egész házaseletet és a vallási életet a hétköznapiakba integrálnia. Még világosabbá válik, ha egyikük szükségét érzi, hogy örömét a másik szeretett fél irányában kifejezésre juttassa, és felteszi a kérdést: mit jelent tulajdonképpen a mi házasságunk szentségi jellege? Hol kezdődik és hol végződik, ha éppen végződik valahol? Az ilyen fontolgatások mindig jelentősek a lelkipásztor számára, nehogy, amikor segíteni akar, az első lépés előtt tegye meg a másodikat.

A házassági vallási párbeszéd a házastársak dialogikus

magatartásán múlik: ha mindegyik arra törekszik, hogy figyelembe vegye a másik szellemi és lelki állapotát, tanulni akar tőle és kiegészíteni őt, engedi, hogy saját fogyatékos ismeretét (mint pl. a gyermekek kíváncsiságára vagy a közös imára vonatkozóan) a másik vitassa és kiszélesítse.

Tulajdonképpen legmélyebb lehetőségét akkor éri el ez a párbeszéd, ha mindegyik kész arra, hogy személyes vallásos életének terét a másik előtt feltárja. Itt még az ügyesszávú és vallásilag éber emberek között is gyakran találunk indiszkréciótól való félelmet (negatívan kifejezve: tabu-magatartást), olyat, mint szexuális vonatkozásban a személyiség legbensőjének feltárásánál. Talán azzal is összefüggésben van, hogy a házasság szentségének mindkét központi életmegnyilvánulását csak nemrég vették elfogulatlanul kezükbe azok, akiket közvetlenül érint: a házasság laikusok. Jó volna, ha a papok megfontolás tárgyává tennék az érdekelteknek tapasztalat adta szempontjait, nézeteit.

A most említett személyes kitárulkozásra való bátor vállalkozás a hitvesi lelkiség egyik legfontosabb feltétele és eleme, a vallásos életnek azt a processzusát tételezi fel, amely nem máról holnapra valósul meg, és amelyet különböző mélységű sok párbeszédben kell begyakorolni. Ezek eleinte talán csak nagyon egyszerűek, vagy (látszólag) kevésbé jámborak, vagy kevésbé „sikerültek”. A fő, hogy mindketten tudják a maguk módján: Isten előtt párom üdvösségéért vele együtt felelős vagyok, utunk feléje közös út.

Ha egyszer ez a párbeszéd a válság idején nehézzé és fárasztóvá lesz, vagy elnémulással is fenyeget, mégis remélhetjük, hogy valami külső vagy belső ösztönzés – megrázókódtatás, vagy súlyos gond, vagy nagy öröm – újra helyre zökkengeti.

Határeset a vallásos párbeszéd egy nem hívő és egy keresztény között. Ez különösen nagy finomságot kíván a ta-

núságtétel tekintetében, amilyen mértékben az lehetséges és kívánatos. A vegyesvallású házastársak¹ közötti vallási párbeszédnek megvannak ugyan a maga rendkívüli nehézségei (de lehetőségei is), alapjában véve azonban itt sem érvényesek lényegesebb más szempontok mint az egyvallású házastársak párbeszédénél.

2.2 Az olyan családban, amelyben kisgyermek és iskolás gyermekek vannak

Mivel az első évek egészen az iskola kezdetéig az ember egész vallási fejlődési irányát megszabják, fontos szerepet játszik a gyermekekkel folytatott vallásos párbeszéd. Egyébként megértettük vagy meg fogjuk érteni, hogy mi nemcsak tanítjuk és neveljük a gyermeket, hanem mi magunk is tanulhatunk a kérdéseikből vagy viselkedésükből.

„Ha gömbölyű a föld, hol van akkor az ég?” – „Akkor egyáltalán nincs fönt vagy lent.” „Hol van akkor a jó Isten vagy mi van akkor, Anyu, mondd meg!” Amikor *Antoinette Becker* hitoktatónő és hat gyermek anyja, gyermekeinek ezekről a kérdéseiről beszélt más asszonyokkal, gyakran azt válaszolták neki: „Gyermekeink sohasem tesznek fel ilyen kérdéseket.” *A. Becker* úgy gondolja, hogy azért nem kérdeznek már ilyeneket, mert a szülők helytelenül reagáltak rá: „Gyakran elhárítjuk, kinevetjük, elhallgattatjuk, elfojtjuk vagy elvágjuk a gyermek szavát. Meg kell azonban tanulnunk odafigyelni és válaszolni. A meg nem válaszolt kérdésekkel idővel más emberekhez fordulnak, akiknek feleleteit nem tudjuk ellenőrizni és soha helyre nem hozható kárára lehetnek gyermekeinknek. Feleleteinktől függ gyermekünk befogadókészségének fejlődése vagy elakadása.”²

A. Becker azután egy beszélgetést idéz a gyermekeivel, amire a kistestvérük közeli keresztsége adott alkalmat;

az anya először megkísérelte, hogy gyermekeinek a kérdéseivel kapcsolatban („Valóban vízbe mártják Ilonkát?”) hitbeli felvilágosítást adjon; a beszélgetés véletlenül más irányba terelődött, és az anya megragadta az alkalmat, hogy az új élet fejlődéséről, terhességről és szülésről egészen konkrét módon beszéljen a gyermekeivel.

A vallásról való beszélgetés a családban tehát nem iskolai hitoktatás, szigorúan meghatározott célkitűzéssel, amit el kell érni, hanem az érdekeltekben helyet kell biztosítani a spontaneitásnak és a Szentlélek munkájának. Az természetesen kézenfekvő, hogy ez a szülőktől nem kevesebb, hanem több hitbeli ismeretet kíván. Váratlan, sokszor kényes kérdésekre kell felkészülniök, tudásukat állandóan felül kell vizsgálniok, de még inkább nyíltságukat és a Szentlélekből fakadó élet dinamikájába vetett bizalmukat. Ha itt-ott be kell vallanunk: „Ezt nem tudom neked megmagyarázni, ez hittitok, vagy: „ez nekem is gondot jelent” – ez nem csak erősíti a vallásos párbeszéd hitelét, hanem folytatását jobban biztosítja, mint a kitérő válaszok vagy a színlelt bizonyosság, amiknek vitathatóságát a gyermek gyakran átlátja.

Ugyancsak ez érvényes a szülők magatartására vonatkozólag, amikor a gyermek fejlődésében átlép a zárt mese és csoda világából a megélt hit szürke hétköznapijaiba. „Ennek az útnak a célja világos: nevezhetnénk a hitből a hitre való felvilágosításnak.” (*Walter Dirks*) Ha a gyermek a mese igazságában vagy akár a Mikulás vagy a Jézuska valóságában kételkednék, meg kell ragadnunk ezeket a kérdéseket és a gyermeket okosan rá kell vezetnünk az igazságra. Ez természetesen feltételezi, hogy az apa és az anya az Atya nagykorú gyermekeivé és Jézus Krisztus testvéreivé értek és együtt élnek az egyházzal. Akkor a szülők maguk kezdeményezik a párbeszédet, maguk tesznek fel kérdése-

ket a gyermekeknek és így gondolkodásra serkentik őket.

Ez különösen jelentős a bibliai vallási párbeszéd számára, amelyben érvényes, hogy a gyermek a mindenkori fejlődés-fokának megfelelően kerüljön kapcsolatba a Szentírással és idejében tegye fel a kérdést: Mit mond ez az én életem számára? Ez feltételezi, hogy a szülők megfelelő módon foglalkoznak a mai bibliai exegézissel és ugyanakkor a Szentírásból élnek. Ezért gyakran rászorulnak a lelkipásztor segítségére; neki viszont problémáikat ismernie kell az igehirdetés számára.

Az iskolás kor előtti vallási beszélgetésnek egyik legfontosabb feladata, hogy a szülők segítsék meg gyermeküket lelkiismeretük kialakításában, amelynek irányelve a szeretet. A szentségekre, különösen az elsőáldozásra előkészítést, ne dramatizáljuk, mint valami rendkívüli dolgot, hanem tekintsük a szülők és gyermekek állandó párbeszéde eredményeként, ahol bizonyos, már egyszer elhangzott kérdések a maguk idejében témaszerűen kerülnek elő.

Hogyan viszonyul mindehhez a vallásoktatás, és vajon megtermékenyíti-e a házi vallási beszélgetést (vagy néha megnehezíti), ez sajnos a szerencsén múlik. A jó hitoktatónak nagy lehetősége van, hogy eleven kapcsolatba kerüljön az otthon vallási légkörével.

De minthogy a lelkipásztor ennek nem tud egymagában megfelelni, azért fontos a szülők számára tartandó vallási továbbképzés plébániai, vagy espereskerületi keretben (akár bibliaórák, akár ankétszerű megbeszélés során). A jó lelkipásztornak feltétlenül tudnia kell, hogy a legmódszeresebb törekvés sem hozhat gyümölcsöt, ha a szülők nem rendelkeznek a személyes hitbeli, vallási élmény minimumával sem, és saját lelkiismeretüket sem képezték még. Itt rejlik az ő tulajdonképpeni fontos feladata az igehirdetésben és a szentségek kiszolgáltatása során.

2.3 Serdülőkorú gyermeket családban

Minél idősebbek lesznek a gyermekek, annál elővigyázatosabban tapogassák ki a szülők, hogy milyen formában van még értelme a családban a vallási párbeszédnek és mint szülők milyen befolyással lehetnek rá. A gyermekek a serdülő korban kezdenek elzárkózni a szülőkkel szemben, nemcsak a szexuális problémáik terén, hanem hitbeli nehézségeik, lanyhulásuk kapcsán is – és nem akarják elárulni, hogy mennyire nem érdeklik őket a vallási dolgok. Most minden azon múlik, hogy a párbeszédet se ne forszírozzuk, se ne némítsuk el. Helyes, ha olyan helyzeteket teremtünk, amelyek a fiatalokat beszédre ösztönzik és lehetővé teszik, hogy a szülők kérdéseikben és problémáikban résztvehessenek, anélkül, hogy indiszkrét kérdéseikkel a gyermekek elutasító magatartását váltanák ki.

Mivel a régebben járt utak sokszor lezárultak és mert számolnunk kell azzal is, hogy a gyermekek egzisztenciális problémáikra másoktól kérnek tanácsot, ez a szülők részéről megértést, és sokszor fájdalmas gondolkodásbeli revíziót kíván, amit szintén be kell gyakorolniuk. Arra a megdöbbentően feltett kérdésre: „Mi van veled, miért tűntél el tegnap az esti ima előtt?“, a reakció legtöbbször zavar és elutasító magatartás lesz. Az ilyenfajta kitörés: „hagyj békén, nem tudom elviselni ezt a jámbor színházat“, még nem is lenne a legrosszabb, mert a belső vívódást árulná el. Az, hogy a fiatal nyugodtan és tárgyilagosan kérne felmentést valami közös családi vallásgyakorlat alól, nagyon ritkán fordul elő, mert hiányzik benne az ehhez szükséges belső egyensúly. Döntő azonban, hogy a szülők legyenek türelmesek és a szükséges felmentést megértéssel és minél egyszerűbben adják meg.

Ha azonban értelmes párbeszéd időnkint csak indirekt úton érhető el, jó fantáziára és finom érzékre van szükség,

hogy megtaláljuk az alkalmat, amely nem hat mesterkéltnak, és a gyermekek nem veszik észre a szülők szándékát. Mindenesetre néha hálások egy kis „megrendezésért”, ha azáltal megszabadulnak valamitől, ami foglalkoztatja őket.

Ehhez két hiteles példa:

1. Ha N. káplánt meghívják vacsorára, biztosak lehetünk, hogy az asztalnál érdekes beszélgetés lesz majd. Mint az egyik szakiskola hitoktatója, sokat fog majd beszélni a munkájáról; emberi és keresztény elkötelezettsége és bátor kritikája nagyon imponál a nagy gyermekeknek, akik spontán módon szívesen részt vesznek a beszélgetésben.

2. Egyik TV-adásban a vegyesházasságról katolikus és protestáns fiataloknak kérték ki a véleményét a másik vallásra és a vegyesházasságra vonatkozólag. Ahol csak látták az adást, mindenütt spontán élénk vita keletkezett, sok olyan családban is, ahol egyébként vallási beszélgetés sohasem fordul elő. A figyelmes szülőknek nem lenne nehéz a megfelelő adásokat velük együtt megnézni és a beszélgetésre való alkalmat kihasználni.

Serdülő gyermekük iránti tartózkodásban egyes „felvilágosult” szülők igen messzire mennek – akár, mert éppen ezekben a nehéz években minden felelősség alól felmentve érzik magukat és gyermeküket belsőleg magára hagyják, akár, mert a közvetlen kapcsolatba lépés lehetőségét bizonyos helyzetekben nem veszik észre. Előfordulhatnak megrázkódtatások, amikor szükségét érzik és keresik a szülők diszkrét jelenlétét.

Konkrét emberi elkötelezettségre való felszólítással is rá lehet venni a fiatalot a párbeszédre: „Itt van egy fiú, aki a fiatalok börtönéből szabadult ki – törődnél-e vele? Papról, karitásról nem akar hallani, egyszer hozd el magaddal hozzánk!”

Akad még a lelki beszélgetésre egyéb más hely és mód is - egy nyíltszívű pap, barátok, idősebbek a baráti körből, barátnő (nemrég voltam tanúja az egyik kávéházban, amint egy igen fiatal pár hanyag öltözetben a szomszédos asztalnál mélyen elmerült a Biblia olvasásába). Valóban, ha egy pillantást vetünk a képes sajtóba, elhihetjük, hogy a vallás kérdései a mai embert nagyon érdeklik; de minden generációnak megvan a maga útja, és nem akadályozhatjuk meg, hogy felnövő gyermekeink a mi vallási életünket ne tekintsék reménytelenül elavultnak, még akkor is, ha mi magunkat még oly haladóknak tartjuk is.

Nemcsak a diszkréció, hanem a kitartás a család megszokott, természetes vallási életében, valamint a megértő figyelmesség lesz az a tanúságtétel, amivel a keresztény szülők nemcsak egymásnak, hanem gyermekeiknek is tartoznak.

JEGYZETEK

1 Vö. idevonatkozólag az ökumenizmusról szóló zsinati határozatot I, 4; továbbá K. *Hever*–G. *Henseleit*: Ehe unter dem Kreuz. Regensburg, 1967; F. *Böckle* (Hrsg.): Die Mischehe in ökumenischer Sicht. Feiburg, 1968.

2 A. *Becker*: Worauf sitzt der liebe Gott? in: Christliche Erziehung heute. München, 1965. Gazdag anyag található idevonatkozólag A. *Becker*: Kinder fragen nach Gott. Religiöse Bildung bis zum 9. Lebens-Jahr. Mainz, 1966³.

IRODALOM

M. *Leist*: Neue Wege der religiösen Erziehung. München, 1967.

F. *Betz*: Schau her, lieber Gott. Kindergebete, München, 1967.

F. *Betz*: Wir in unserer Stadt. Bilderbuch zum Beten für sechs- bis achtjährige Kinder. München, 1969.

Vö. még:

M. *Nemetschek*: Gott im Leben des Kindes. Tyrolia V., Innsbruck, 1976³.

E. *Gross*: Miskönyvem. Bevezetésül a szentmiséhez. OMC, Bécs, 1978².

H. *Laible*: Az első évek. OMC, Bécs, 1971².

E. *Petrik*: Gyermekeimmel. OMC, Bécs, 1974.

SZÜLŐK MINT LELKIPÁSZTOROK

Az a megállapítás, hogy a szülők legyenek gyermekeik első lelkipásztorai, egyesek előtt szokatlannak sőt helytelennek tűnhet fel.

Biztos, hogy senki sem akarja azt állítani, hogy a szülők feladata gyermekeik iránt kimerül a „test” gondozásában. Szülők és gyermekek személyes kapcsolatban vannak egymással, amelyben a földi javakról való gondoskodás és az örök üdvösségről való gondoskodás nem választhatók el egymástól, ahogy a testet és lelket sem választhatjuk el egymástól a személyiség sérülése nélkül. Persze eddig a szülőknek a gyermekeik örök üdvösségéről való gondoskodását mindig a „vallásos nevelés” fogalommal határozták meg. Amikor ma a lelkipásztorkodás fogalmát alkalmazzuk, tüstént felmerül a kérdés, hogy jogosan tesszük-e ezt.

1. A szülői fogalomba tartozik az egyetemes papi szolgálat.

Azt, hogy a szülőket jogosan nevezhetjük gyermekeik lelkipásztorainak, az egyetemes papság ténye indokolja. Erről szól a II. Vatikáni Zsinat határozata (a papi szolgálatról és életről): „...a Lélekben a hívők valamennyien szent és királyi papsággá lesznek, Jézus Krisztus által lelki áldozatokat mutatnak be Istennek és annak a dicsőségét hirdetik, aki a sötétségből meghívta őket csodálatos világosságára. Nincs tehát olyan tag, akinek ne volna része az egész test küldetésében.” (PO 2)

A szülők számára saját házasságuk, atyaságuk és anyaságuk az első működési terület, ahol – egymáson és egymással gyermekeiken – megvalósíthatják az általános papságnak ezt a feladatát. És amilyen mértékben megvalósítják, család-

jukat az „egyház sejtjéből” a „családi egyház” élő közösségévé változtatják. (LG 11)

Bizonyára maga a Zsinat sem használja a szülői lelkipásztorkodás fogalmát, inkább hagyományos módon a keresztény nevelésről beszél. A szülők feladatainak vázolásánál azonban ugyanolyan kifejezéseket használ, amilyenek a hivatalos papság feladatait jellemzik. Nem azt mondja, hogy a szülők oktassák gyermekeiket a hitben, hanem megállapítja, hogy ők családjukban „a kegyelem munkatársai és tanúi.” (AA 11), „gyermekeik első hithirdetői szavukkal és példájukkal” (LG 11)

Ebből kiviláglik, hogy valóban jogos a mi összefüggésünkben a lelkipásztor fogalom alkalmazása. Mégis azon a véleményen vagyunk, hogy alkalmazását a szülő és gyermek viszonytal kapcsolatban még szélesebb alapokra kell helyeznünk. Mert azokat a feladatokat, amelyek a szülőkre hárulnak a fiatal ember vallási fejlődésével kapcsolatban, nem fejezhetjük ki megfelelően a „vallásos nevelés” fogalommal. Ez a fogalom meg van terhelve azokkal az asszociációkkal, amelyeknek alapját a megszokott nevelési modell képezi, és nagyon szűk ahhoz, hogy megismertethessük benne, amit mondani akarunk.

A nevelést ma is, mint régen, úgy határozzuk meg, mint segítségnyújtást az élethez. Természetes, hogy a vallásos nevelés alatt a vallásos élethez való segítséget kell értenünk. Ehhez gyakran elegendő eszköznek látszik a begyakorlás és a szoktatás. Mégis arra a kényszerítő felismerésre jutotunk, hogy ma már minden fáradozásunk ellenére sem lehet szó „átvett kereszténységről” (ami gyakran „megszokott kereszténység”), hanem olyan kereszténységről, amit a fiatal ember maga választ. Ez nem jelent kevesebbet, mint hogy fáradozásaink célja a szabad vallási döntés legyen, tehát olyan vallási magatartás, amely már nem egy

zárt keresztény miliő védettségében, úgyszólván magától alakul ki, hanem amelyet a pluralisztikus értékek világában döntések útján kell megszerezni.

2. A holnap életének szempontjai

Ha az a feladat áll előttünk, hogy a fiatal embert a mi világunkban előkészítsük a keresztény életre, akkor szükséges, hogy figyelembe vegyük azt a szituációt, amelyben a kereszténynek élnie kell és tanúságot tennie Krisztusról és az egyházzól.

Ragadjunk ki csak néhányat a holnap életét jellemző számos szempontból, amelyek témánk számára különösen fontosaknak látszanak.

Ma tudjuk, hogy az ember sohasem fejezi be tanulását és egyenesen a lényegéhez tartozik, hogy folyton tanul. Ehhez feltételként alapismeretekre van szüksége, amik lehetővé teszik, hogy azokra építve tovább tanulhasson.

A holnap világa nyitva lesz minden felfogás előtt, bármennyire ellentétesek legyenek; társadalmi egyenjogúságban lesznek egymás mellett. A társas viszonyt fogják elismerni általános együttműködési alapelvnek. Ez viszont azt jelenti, hogy a hierarchikus rendre vonatkozó elképzelések egyre inkább eltűnnek. Minden tekintély csak annyit nyom a latban, amennyit teljesítményével igazolni képes. Amennyire szükséges, hogy elismerjük az emberi együttélés adott rendjét, annyira társadalmi erény számba megy, hogy ezt az adott rendet állandóan kritikai vizsgálat alá vessük. Magas értékeket legfőljebb egyes csoportok fognak elismerni. Általános elismerésre csak azok a legfontosabb emberi értékek fognak számíthatni, amelyek nélkül az oly különböző, sőt ellentétes társadalmi csoportok együttélése nem lehetséges. Ilyenek a türelem, a másik ember méltóságának, meggyőződésének és véleményének tiszte-

letbentartása és az a készség, hogy minden szellemi, vallási és világnézeti különbség, sőt ellentét dacára társadalmi téren a szükséghez képest, amennyire csak erőnk-ből telik, együttműködjünk. Bizony, valószínűleg számol-nunk kell a vallás bizonyos „privatizálásával”.

Végül az is egyre világosabbá válik, hogy az egyén holnap még inkább, mint ma arra kényszerül, hogy név-telenségben éljen. Ez biztosít neki bizonyos szabad teret, gyengíti azonban annak lehetőségét, hogy közvetlen em-beri kapcsolatokat alakítson ki és még erősebben lesz ráutalva a személyes Én – Te kapcsolatra.

3. Élet hitellenes kísértések között

Az itt bemutatott szempontoknak jelentős következmé-nyei vannak számunkra. Hogyan tehetjük képessé a fiatal embert arra, hogy ebben a világban keresztény életet éljen? Ebből a szempontból kérdés, hogy a szokásos vallási nevelés fel tud-e ma készíteni a holnap életére?

Először elengedhetetlennek látszik, hogy megállapítsuk: ebben a társadalmilag egyenjogú, különböző világnézetű világban a hitbeli kétely a fiatal ember számára nemcsak elkerülhetetlen, hanem inkább a hithez tartozik. Keresz-ténynek lenni egy olyan világban, amelyben mindent két-ségbe vonnak, sőt csaknem kényszerülnek mindent kétség-be vonni, ez a hithez való állandó megtérést jelenti és a hitellenes kísértés árnyékként kíséri a hitet.

Még az egyháznak és a Krisztustól rábízott üzenet-nek a hitelessége is a keresztények emberi szavahihető-ségétől függ és attól, hogy komolyan veszik-e a nekik szóló üzenetet.

És végül: Minél inkább belekényszerül az ember a tö-megtársadalom életének anonimitásába, annál inkább ki-alakul benne az igény, hogy valahol ismerjék el a nevét és

értékeljék. Minél inkább személytelenné válik a környezete, annál inkább igényli, hogy azon a területen, amelyen emberileg vagy szellemileg otthon van, személyes méltósága védelmet és elismerést nyerjen. És a rábízott üdvösség-üzenet terjesztésének ütemét is lényegében az határozza meg, hogy az ember tudatában van-e személyes méltósága elismerésének.

4. Rávezetés a hitre

Itt két kérdés merül fel: Hogyan vezessük a mai fiatal embert a hitre? Milyen segítséget nyújthat a családi otthon, hogy a gyermekek később az elkerülhetetlen hitelenes kísértéseknek ellenállhassanak és meghozhassák hitbeli döntésüket?

4.1 Önmagunk elfogadása és a szeretetre való képesség

A család első feladata, hogy legyen segítségére a gyermeknek személyes értékének és emberi méltóságának a tudatossá tételében. Ez kezdetben a szülők gyermekeik iránti gyengéd szeretete által történik, és folytatódik abban az elismerésben, amit a családi közösség, később az iskola, majd a baráti kapcsolatok nyújtanak végül pedig a másik iránti szerelemben talál meg.

Az első gyakorlótér tehát a család. Itt tanulja meg a gyermek, hogy elfogadja és elfogadtassa magát, sőt hogy másokat is elfogadjon.

Önmagának az elfogadása nem jelenthet mást, mint azt, hogy igenli saját egzisztenciáját, amely egyúttal mindig az Isten akarata szerint férfiúi vagy női nemi jellegű egzisztencia. A szülők saját életükben mutassák meg a gyermekeiknek, fiúknak is, lányoknak is, saját nemük értékét, és segítsék hozzá őket, hogy női vagy férfi voltukat Isten ajándékának ismerjék el. Ezenkívül, hogy a gyermek tu-

lajdon értékét elismerje, két fontos tapasztalat szükséges: először, hogy saját életét az apa és az anya szerelmének köszönheti, másodsor pedig, hogy minden emberi szerelem az isteni szeretet mása.

A szeretet megtapasztalása és a szeretet képességében való fejlődés a keresztény egzisztencia lényeges feltétele, mert csak a szeretet képességére eljutott ember tudja valóban Krisztus szeretet parancsát teljesíteni és ezáltal Krisztusról tanúságot tenni.

Továbbá számításba kell vennünk, amit a folyton tanuló emberről mondtunk. Hitére való tekintettel is szüksége van a lehető legszélesebb bázisra, ahonnan kiindulva tovább gondolkodik és képes feleletet keresni ezekre a kérdésekre.

Ehhez a bázishoz tartozik minden, ami a megkülönböztetés képességét fejleszti. Szükséges, hogy különbséget tudjon tenni a fiatal ember az üdvösségre szükséges hitigazságok és azok kor és történelem szerinti megformulázása között, az isteni üzenet és annak emberi kifejezése, a lényeges kultikus cselekmények és az ún. népi vallási formák között. Mert ahol nem fejlődik ki ez a megkülönböztető képesség, beáll az a veszély, hogy a vallásos élet egyik lényegtelen részterületére vonatkozó kísértés magának a hitnek az alapjait is veszélyeztetheti.

A szülőknek nemcsak az a kötelességük, hogy segítségére legyenek gyermekeiknek a hit ismereteinek az elsajátításában. Inkább saját hitüket tegyék kérdésessé, a szó pozitív értelmében. Ez azt jelenti: rá kell nevelni őt arra, hogy saját hitére vonatkozólag ő maga tegyen fel kérdéseket. Ezt a ránevelést korán el kell kezdeni, nemcsak akkor, amikor a gyermek bekerül az iskolába. Arról van szó, hogy a kérdezés igényét a gyermekben elevenen tartsuk és érintkezési pontokat hagyjunk neki új kérdések

számára. A gyermekek kérdései nélkül lehetetlen a korai életkorban a hit közlése. Három vagy négy éves gyermeknek nem tarthatunk szabályos katekézist. Kérdések azonban csak úgy keletkeznek, ha a gyermek a maga reális környezetében olyan dolgokat lát és tapasztal, amelyek számára újak. A jelek és szimbólumokra vonatkozó kérdések alkalmat adnak a szülők számára, hogy gyermekeiket, miközben válaszolnak, fokozatosan bevezessék Krisztus és egyháza üdvösségtörténetébe. Azért lehetővé kell tenni, hogy ilyen jelekkel találkozzék a gyermek, pl. a kereszttetéssel.

Amint a gyermek már korán elkezd a szülők keze alatt a világnak a családban található részének a kutatását, ugyanúgy szükséges, hogy a családi egyházból bevezessük a nagyobb közösségbe. Ez nemcsak azt jelenti, hogy vigyük a gyermeket magunkkal a templomba, hanem azt is, hogy vezessük az Úr asztalához. Ide tartozik a bűnbánat családi, kezdeti formája, amit azáltal gyakorolhat be, hogy életét naponként felülvizsgálja, pl. a kötetlen esti imánál, amikor egyrészt saját gyarlóságát tapasztalja meg, másrészt a szülők megbocsájtását. Gyakori beszélgetés a hitről, de mindenekelőtt a család hitből fakadó élete, azaz az öröm, a szeretet, a hála légköre azok a feltételek, melyek lehetővé teszik a hit továbbadását a gyermeknek.

4.2 Keresztény hit és emberi szavahihetőség

Egy további elénk táruló kérdés így hangzik: Hogyan őrizzük meg a fiatal keresztényben a Krisztus és az egyházában való hit hitelességét a kísértések között. Láttuk, hogy Krisztus és az egyház hitelessége azoknak az emberi szavahihetőségétől függ, akik a kereszténységet képviselik. Kell, hogy a gyermek a környezetében találkozzék az őszintén hívő, az Úr követését radikálisan komolyan vevő keresztényekkel. Itt vannak először is a szülők, akik ilyen

példát adhatnak. De itt vannak a papok is és más keresztények, akik amilyen mértékben mögötte maradnak annak a tanításnak, amit hirdetnek, hitellenes kísértést is okozhatnak. Természetes, hogy megmagyarázhatjuk a gyermeknek, hogy kereszténynek lenni azt jelenti, mint állandóan úton lenni és hogy sem tökéletes embert, sem tökéletes keresztényt nem lehet találni. Hiteles már az is, ha a gyermekek a szülőket, akiknek emberi gyarlóságai előttük nem ismeretlenek, a tökéletességre törekvőknek tapasztalják meg. Ez a tapasztalás már csak azért is szükséges, mert így maguk a gyermekek is megtanulják, hogyan legyenek úrrá saját gyöngeségeiken, és ezt annál könnyebben sajátítják el, minél jobb példaképek ebben a szülők. Nem az a keresztény szavahihetetlen, aki nem tökéletes, hanem az, aki úgy viselkedik, mintha tökéletes volna. Ez érvényes magának az egyháznak mint intézménynek a szavahihetőségére is. Felnövekvő gyermekeink előtt nem maradnak rejtve azok az emberi gyarlóságok, amelyek elhomályosítják az egyház képét. Aki úgy tesz, mintha nem léteznének ezek a tökéletlenségek, az szavahihetetlenné teszi az egyházat a fiatal emberek előtt. Annál is inkább, mivel éppen ennek az egyháznak állandóan arra kell törekednie, hogy saját tökéletlenségét legyőzze.

5. Különös nehézségek a szülők helyzetében

Az eddig mondottakból következik néhány kiegészítés ahhoz a pasztorális segítséghez, amelyet a szülők várnak. Vitathatatlan, hogy ilyen segítségre szükség van. Ma sokkal inkább mint bármikor. Egyrészt annak a feladatnak a súlyossága miatt, amely a szülőkre hárul, másrészt, mert elő kell a szülőket készíteni arra, hogy olyan kötelezettséget is vállaljanak, amitől a múltban csaknem teljesen fel voltak mentve.

Igy a hitoktatás bevezetése az iskolákba, amely a 19. században mindenütt megtörtént, ténylegesen végét jelentette a családi katekézis régi hagyományának. De eddig is kétséges volt, vajon egyrészt a szülői ház vallásos atmoszférája, másrészt az iskolai és a templomi hitoktatás teherbíró alapot tudnak-e adni az igazi hitből fakadó élethez; ezt a feltevést ma már teljes bizonyossággal tagadnunk kell. Ehhez járul még, hogy az iskolától a jövőben inkább kevesebb mint több segítségre számíthatunk. Ami egyszer azért jött létre, hogy a szülői házat tehermentesítsék, ma a szülői ház támogatására szorul, és lehet, hogy holnap ennek kell azt pótolnia. Mert tudjuk, hogy a vallásos nevelésnek a tulajdonképpeni hitoktatást túlhaladó területe az iskolában, amennyiben egyáltalán fennmaradt, igen szűk határok közé került. Mert a katolikus iskolában a vallásos nevelés egyáltalán nem korlátozódik csak a vallás igazságainak a közlésére, hanem arra is törekszik, hogy az ésszerű oktatás mellett az emocionális vallási elkötelezettséget is előmozdítsa.

Ha nem akarjuk, hogy az iskolának a vallásos nevelésben való messzemenő hiánya miatt légüres tér álljon elő, sürgősen szükség van a családi háznak és a hivatalos lelkipásztorkodásnak a szoros együttműködésére. Számolnunk kell az eddig meglévő viszonyok megváltozásával: át kell helyezni a vallásos nevelés súlypontját a szülői házba, az iskola és a templom pedig adjanak segítséget.

De felvetődik a kérdés, vajon a szülői ház abban a helyzetben van-e ma, hogy ezt a kiszélesített feladatát teljesíthesse. Nem nagyon sokat követelünk a szülőktől? És egyáltalán milyen maguknak a szülőknek a vallási magatartása?

6. A szülők vallási magatartása

A szülőknek a hit közlésére vonatkozó teljesítőképességük megítélésénél abból kell kiindulni, hogy közülük sokan,

ha éppen nem a legtöbben, maguk is több kevesebb kísértést állnak ki a hitükben. Ha *Karl Rahner* a mai pap hitéről szóló egyik írásában azt mondja, hogy a hit már nála sem hivatásának magától értetődő feltétele, hanem annak első és döntő tette, akkor ez legalább ugyanolyan mértékben áll a szülőkre is. Mindenekelőtt, anélkül, hogy igazságtalanok lennénk velük szemben, nagy részüknél csak a minimális vallási ismereteket tételezhetjük fel. Ugyanolyan biztos, hogy a vallási bizonytalanság, amely a jelen társadalomban elterjedt felfogásokkal való állandó, felkészületlen konfrontáció eredménye, a szülőkre is ránehezedik. Hozzájárul a Zsinat helytelenül értelmezett újszerű tanítása is ehhez a bizonytalansághoz.

Ez a rövid áttekintés nyilvánvalóvá teszi, hogy azzal a felhívásunkkal, hogy a szülők végezzék gyermekeik vallás-oktatását, alig jutottunk valamire. Legelőször fel kell a szülőket készíteni arra, amit lelkipásztori felelősség rájuk ró.

7. Feladatok

A feladatok egész sora származik az eddigi megfontolásainkból.

7.1 Szülők katekézise

Először szükségesnek látszik a felnőttek katekézisének egy újabb formája, állandó vallástanítás a szülők számára, amely egyrészt a vallásnak az üdvösségre szükséges alapigazságaiba vezetne be, másrészt a vallást támadó új kérdésekről is, különösen a természettudományok területéről, nyújtana tájékoztatást. A vallási ismeretek közlése mellett be kell gyakorolni a vallásos életet is. Aki új teológiai ismeretekkel foglalkozik, ne csak egyszerűen a régi, a szülőknél szilárdan álló felfogással állítsa azokat szembe, hanem tárja fel a hallgatóknak azt a fejlődést is, amely a kifejezés-

nek ehhez az új formájához vezetett. Ha ez megtörténik, akkor lesznek a szülők abban a helyzetben, hogy felnövő gyermekeikkel megbeszéljék a családi körben azokat a kérdéseket, amiket azok a családon kívül hallottak. Enélkül az előzetes munka nélkül minden figyelmeztetés a család vallási párbeszédjére hiábavaló.

Szintén tapasztalatból tudjuk, hogy ilyen feladat egyetlen lelkész számára túl nagy kíváncsi lenne. „Az Allround-pap” kora lejárt. A mindenkori lekipásztor vegye igénybe paptestvéreinek és a jártas laikusoknak a segítő munkáját.

Ennek az új felnőtt katekézisnek formája lehetne a válásos szeminárium, tehát sorozatos egymásutáni estéken meghatározott témákról tárgyalnának. De az ilyen szemináriumnak sem a programját sem a tulajdonképpeni szellemi előkészítését nem szabad egyedül csak a plébánosra bízni. Inkább szakemberek munkaközösségére van szükség, akik a tervezetet felvázolják és a helyi vagy egyházmegyei tanfolyamokon felkészítik rá a papságot. Be kellene vonni ebbe a munkába a hallgatóság helyzetét és kérdéseit jól ismerő laikusokat is.

7.2 Bibliai munka a szülők részéről

Szükségnek látszik az is, hogy a hitoktatáson kívül behatóan foglalkozzanak a szülők a Bibliával is. Tapasztalat szerint ehhez az a legkedvezőbb alkalom, amikor a szentiségre készítik elő a gyermeket. Ebben is be kell avatni a szülőket, sokkal inkább, mint eddig tették. Ezen a téren is az legyen a törekvésünk, hogy ne a lekipásztor vagy a hitoktató végezze a munka fő részét, amikor a szülők csak segítenek, hanem megfordítva, hogy a gyermekek előkészítése legyen lényegében a szülők kezében, a hitoktató és a lelkész pedig segítsék őket ebben. Ezáltal maguk a szülők jobb kapcsolatba kerülnek vallásukkal és egyben megvaló-

sul, amit a szülők lekipásztori munkájának mondtunk gyermekeikkel kapcsolatban.

Kétségtelen azonban, hogy a hittel és Bibliával való beható szülői foglalkozásra való buzdítás nem ér semmit, ha hiányzik a konkrét útmutatás. A bibliai párbeszédhez, közös bibliaolvasáshoz előfeltételként szolgálhat a templomi, plébániai bibliaóra. A rendszere² közös bibliaolvasás gyakorlására a családi, vagy szűkebb baráti kör kínálkozik. (Alkalmasan kapcsolódhatik ez a pap vezetése alatt tartott templomi, plébániai bibliaórához, annak utólagos, részletes megbeszéléseként; az itt felmerülő nehézségeket a következő alkalommal a templomi bibliaórán felvethetik. Vö. W. Egger: *Közösen olvassuk a Bibliát*, Bécs 1977. A kiadó megj.)

A család lelki gondozásának természetes területe az, ahol a család normális élete folyik: a plébánia, az egyház-község, a családi otthon.

7.3 A lelki gyakorlatok új formái

A szülők vallási oktatásával egymagában még nem sokat értünk el. A gyermeknek mindenekelőtt olyan embereket kell élményszerűen tapasztalnia, akiknél a hit járja át egész életüket. És azok a keresztények, akikről közvetlen élménye van a gyermeknek, a saját szülei. Azért fontos a szülők számára, hogy igazi lelki elmélyüléshez jussanak. Ehhez szükségesek a lelkigyakorlatok új formái, amelyek megfelelnek a mai ember életérzésének. Bármennyire hasznosak még ma is a szokásos formában történő magánybavonulások és lelkigyakorlatok, sok modern embernek nehezebb esik, hogy a lelkigyakorlatoknak ezt a módját együtt végezzék, mert valami pszichológiai küszöböt éreznek, amelyet nem olyan könnyen tudnak átugrani.

Első fokon kívánatosak volnának az ún. „lelki napok”, amelyeken mindkét házastárs részt vehetne. Ez azonban

feltételezi, hogy a gyermekeket is magukkal hozhatnák, akiket ott gondozásba vennének.

A házasokkal párbeszéd formájában közölnék az anyagot, és meg volna rá a lehetőség, hogy kettesével párbeszéd formájában elmélkednének. Mert ez is egy fajta előgyakorlata a családi vallási párbeszédnek.

7.4 Nemiség és hit

A családi lelkipásztorkodás segítse meg a szülőket gyermekeik nemi nevelésének súlyos feladatában is, amelynek állandóan a szeretetképességre való nevelésnek kell lennie. A szülők erre még kevésbé vannak felkészülve, sőt az a nevelés, amelyben ők részesültek, akadályozza ebben őket.

Ez a segítség azonban nem abban áll, hogy gyermekeknek a biológiai kérdésekről és az érés korában történő fiziológiai folyamatokról való felvilágosítás gondját leveszi a pap a szülők válláról, még abban sem, hogy aprólékosan megmagyarázza nekik, hogy mit mondjanak, mit tegyenek.

Inkább arról van szó, hogy a hit oldaláról segítsük a szülőket abban, hogy saját nemiségüket, annak értékét és méltóságát, mint Isten ajándékát, helyesen fogják fel. Helyesbítsék tehát saját, gyakran egyoldalú, hamis, nagyon szigorú nevelésüket e téren, és győzzék le saját szűk látókörüket és aggályosságukat a nemiség tekintetében. Mert a szülők saját felfogásának helyesbítése nélkülözhetetlen előfeltétele annak, hogy helyes képet adjanak gyermekeiknek.

7.5 Előkészítés a házasságra, szülők képzése

A szülőket az eddiginél messzemenően jobban kellene a lelkipásztornak felkészítenie fontos feladataikra, hogy gyermekeik lelkipásztorai lehessenek. Ebből a családi lelkipásztorkodásra három fontos feladat következik: először is

a fiataloknak a házasságra és családra való alapos előkészítésének szükségességét állandóan hangoztatnia kell, és ennek lehetőségét minden erejével előmozdítania. Vajon hányan alkalmasak egy beszélgetésszerű jegyesoktatás levezetésére?

A második következmény: a családi lelkipásztorkodás minden erejével arra törekedjék, hogy a család általános nevelő erejét erősítse. A gyermekeknek lelki gondozását sohasem választhatjuk külön az általános neveléstől; inkább kölcsönös viszonyban vannak egymással. A szülők képzésére helyes program összeállítását és megvalósítását teljes erejével támogatssa az illetékes lelkipásztor.

A harmadik következmény, amely szoros összefüggésben van az előző kettővel: a megfelelő baráti környezet, ugyanis szükségünk van keresztény szellemű, nevelőhatású környezetre. Illúzió azt hinni, hogy a házaspár egymagában képes gyermekeinek nevelésére. Helytelen volna azt feltételeznünk, hogy minden szülő egymagában abban a helyzetben van, hogy a velük közölt pedagógiai és fejlődépszichológiai kérdésekről alkotott új nézeteket a nevelésben realizálhatja.

A régi zárt környezet, amely a nevelésnek egyik fő hordozója volt, ma szétnyílt, és ott, ahol még megvan, jobban akadályozza a nevelés új formáit, mint a féksaru.

Két okból szükséges az új nevelési környezet: Hogy azok a szülők, akik gyermekeiknek ma valóban felelősségteljes nevelést akarnak adni, ehhez segítséget találjanak, azok pedig, akik bizonytalanságukat maguktól nem tudják legyőzni, a látott példa nyomán bátorságot nyerjenek ahhoz, hogy mégis rálépjenek az új útra.

Ezt a környezetet nem lehet elrendelni, ennek ki kell nőnie. Előfeltétele, hogy mindenütt legyenek az egyházközségen belül kisebb közösségek, akik megkezdik az ilyen kör-

nyezet kialakítását. Csak akkor számíthatunk azzal, hogy a vallási téren félénken tapogatózó szülők is belátják gyermekeik lelki gondozásának szükségességét és lehetőségét. Kíváncsi volna, hogy az ilyen kisebb közösségek alkotása, házastársak baráti körei formájában lenne az egyházi hivatalos családi lelkipásztorokodás legfőbb gondja.

Idevonatkozólag idézhetjük az 1977 évi római püspöki szinódus üzenetét Isten népéhez a korszerű hitoktatásról: „A keresztény közösség az a hely, illetve környezet, ahol átlagos körülmények között a hitoktatás történik. A hitoktatás nem olyasvalami, ami bizonyos mértékben tisztán 'egyéni' feladat volna, hanem inkább mindenkor a keresztény közösség keretén belül történik. Korunkban közösségi formák vannak kialakulóban. Az olyan közösségeken kívül, mint a család, amely az első közösség, ahol a nevelést kapjuk, vagy az egyházközség (plébánia, lelkészség), ahol a keresztények rendszerint találkoznak, vagy az (egyházi) isola, mint nevelői együttes, napjainkban sokféle más közösség alakul. Ezek közé tartoznak a bázis-közösségek, az egyesületek, az ifjúsági csoportok, a ministráns csoportok stb. Ezek az új közösségek bizonyos esélyeket jelenthetnek az egyház számára: élesztő anyag lehetnek a nagy sokaságban, élesztő az átalakulóban lévő világban. Hozzájárulhatnak ahhoz, hogy bemutassák az egyház sokféleségét csakúgy, mint az egyház egységét. Egymás iránt mutassanak szeretetet és egységet. Ezekben a hitoktatás új területeket találhat tevékenysége számára, miután bennük a közösség tagjai egymásnak hirdetik Krisztus titkát.”¹

JEGYZET

1 A szerzőktől hat éve írt tanulmányuk aggrórnálását kérve, kaptuk kiegészítésül az utolsó bekezdésben a fenti utalást a püspöki szinódus üzenetére. Szöveg a Wiener Diözesanblatt 115. évf. 12. (1977 decembere) számából (148-149. l.), zárójeles utalás tőlünk. (A kiadó meg.)

Josef Dirnbeck
A MI IGENÜNK

A szerző „Unser ja. Leben mit dir” c. szabad vers formájában megírt könyvének első két részéből közlünk az alábbiakban szövegeket *Monoszlóy* Dezső művészi fordításában. Előljáróban hadd idézzük a szerzőt művének utószavából:

E szövegek mögött ott rejlik a szilárd meggyőződés, hogy lehet igazi partnerekként élni a házasságot, és hogy épp ez a partneri viszony teszi a keresztény házasság igazi értelmét. A házasságot ily módon eleven, dinamikus valóságnak tekintjük, mint fejlődési folyamatot az akciók, kiváltott ellenhatásuk és kölcsönhatásaik folyamatában, nem pedig mint előre meghatározott, kész adottságot.

A partnerséget jellemzi az az egzisztenciális ritmus, amely ismeri az ellentmondást és elidegenedést, a hullámszerű fejlődést: a hullámhegynék és hullámvölgynek, a felszínességnek és mélységnek, az intenzitásnak és banalitásnak, a feszültségnek és feloldódásnak dialektikáját.

E szövegek egyik célja, hogy szemléltesse és megérttesse a partneri együttes életszerűségét és azt tudatosítsa. Amikor két ember viszonyát szóbeli kifejezésben tükrözik, modellként kívánnak segítséget nyújtani annak, aki e szövegeket olvassa, hogy maga is megfogalmazhassa élményét. Hogy kifejezze, amit talán csak sejt, de nem jutott tudatába. Fogékonnyá akarnak tenni, bátorítani arra, hogy új felfedezésre induljunk. Mindezt a reális jelen és a kíváncsú cél közötti feszültség perspektívájában... Ha e szövegek segítenének a partneri konfliktusok feldolgozásában s megoldásában is, elérnék legmerészebb céljukat.

(Az itt következő) szövegek a házasság teológiájának lényeges kijelentéseit próbálják konkrét módon és ma érthető nyelven kifejezni. A partnerség gondolatát pedig nemcsak a tartalom, hanem a szövegek formája is kifejezésre akarja juttatni. Úgy vannak megírva, hogy a beszélőről nem tűnik ki, vajon a férfi vagy a nő szól-e: mindketten azonosíthatják magukat a beszélővel...

Mindent egybevéve e szövegeket gyakorlati alkalmazásra szántuk. Nemcsak az egyedül, vagy kettesben való olvasásra, hanem az esküvői ünnepen való alkalmazásra is.

IGENT MONDUNK

Esküvői gondolatok

MI IGENT MONDUNK EGYMÁSNAK

Mi igent mondunk
egymásnak.

Mert lehetőségünk engedi
igent mondunk egymásnak.
Mert hatalmunkban van
igent mondunk egymásnak.
Mert szerencsénk kedvezi
igent mondunk egymásnak.
Mert szabadságunkban áll
igent mondunk egymásnak.
Mert örömünk telik benne
igent mondunk egymásnak.
Mert szeretünk
igent mondunk egymásnak.

Mi igent mondunk
egymásnak.

Mert mi akarjuk az igent.
Mert mi akarjuk magunk.
Mi akarjuk egymást.
Mi akarjuk a szeretetet.
Mi akarjuk a szabadságot.
Mi akarjuk a boldogságot.

Mi igent mondhatunk egymásnak.
Mi mondhatunk igent.
Óhajtott is egymáshoz szóló igenünk.
A szeretet mondatja velünk.

Mi igent mondunk
egymásnak.

IGEN AZ IGENÜNK

Igent mondunk,
igent mondtunk,
igenünkre
igent vallunk.

Igen
az igenünk
nem holmi: jó, jó,
rábólintó esetlegesség,
próbáljuk ki: hogyha,
avagy a körülményekhez mérten,
sem hát,
sem vagy
nincs
a mi igenünk ízében.

Igenünk
egymást igenlő.
Létezésünk
nem esetlegesség,
nem is próbáljuk ki „hogyha”.
Vagyunk
nem a körülményekhez mérten
hanem valós valónkban
ma
és holnap
jövőnké-fejlődésben.
Egymás élete vagyunk egészen.

Igenünk
egymást igenlő,
valós valónkra
leendő jövőnkre
szóló csengő.

IGENÜNK ÖSSZEKÖT

Igenünk
összeköt.
Kötés és híd
kettőnk között.

Igenünk
összeköt,
mert egymáshoz kötött
kimondott
igenünk.
Lehetőségünkől,
hatalmunkból,
szabadságunkból,
örömmünkől,
szerelmünkől,
boldogságunkból
támadt
e kapcsolat.

Igenünknek
következménye van.
Hogy akarhassuk
te és én magam,
s olyanná válhassunk
egyszer majdan
amilyen né formálódunk
kell
áhitatos akaratban.

Igenünk
összeköt.
Kötés és híd
kettőnk között.
Egymáshoz
kötődésünkre
mondjuk ki
igenünk.

Igenünk
kilátást tár
további igenekre,
egyre több igenre,
állandó igenre,
határtalan,
örökké tartó igenre.
Körül fogóvá
válík igenünk,
igenünk lesz
a teljesség igenje.

Igenünk
megkötő.
Egymáshoz
kötő.
Igenünk
kötelező.

IGENÜNK LEHETŐSÉGEKET TÁR ELÉNK

Igenünk
egész életre szóló
lehetőségeket
tár elénk.

Igenünk
nyomában
nyomban
feltámad számos gondolat.
Kezdünk
sok mindent tekintetbe venni,
hirtelen
ezt is, azt is cselekedni,
anélkül, hogy
annak előtte
sejtettük,
vártuk,
terveztük volna.

Igenünk
sok variációban
zengő.
Igenünk
megőrizendő.

KI KELL MUNKÁLNI IGENÜNK

Igenünkért
tevékenykedni kell.
Munkálkodni kell érte
megfeszített
igyekezettel,
aprólékos
gonddal.

Igenünk
nem huppan csak úgy
az ember ölébe.
Igenünk
nem repül sült galambként
a szájba,
holmi feladott küldemény sem,
melyet elnyel a postaláda.

Dolgozni kell
az igenünkért.
Formálni,
hogy kimunkált alakot nyerjen.
Sikertelenségek árán
évek során
kitartóan,
bepiszkolt kézzel is,
rendíthetetlen.

Igenünk
dacos.
Igenünk álnok.
Igenünk
akaratos.

Igenünk
túlbecsülni nem szabad.
Csak árt neki
az előlegezett hódolat.
Ki kell harcolni
igenünk.

Kihívást jelent
az igenünk,
mely alakítóan feszül
felénk és ellenünk.

Igenünkön
dolgozni kell.
Nem temethetjük el,
por se lepheti,
nem nőhet rá a gyom.
Igenünket
ne hagyjuk
parlagon.

Igenünkön
dolgozni kell,
ne maradjon pusztán alaki.
Ki kell munkálnunk,
hogy legyen belőle valami.

IGENÜNK AJÁNDÉK

A mi szerelmünk
az igenünk.
A mi házasságunk
az igenünk.

Igenünk
ajándék.
Ajándékot
nem kérnek vissza.

Igenünk
fogadalom.
Fogadalmát
az ember tartja.

Igenünk
egyszeri,
Az egyszerinek
értéke van.

Igenünk
értékes.
Értéket
nem dobnak el haszontalan.

Igenünk
ajándék.
Igenünk
nem kereset, szolgálat bére.
Igenünk
több annál,
mint amennyit szolgálattal
adhatnánk érte.
Túlfizetés
az igenünk.

A mi szerelmünk
az igenünk.
A mi házasságunk
az igenünk.

DÖNTÉS AZ IGENÜNK

Döntés
az
igenünk.

Tapasztalat
teszi előttünk világossá,
igenünk valójában
mit jelent.
Igenünk sokaktól
megzavart,
kétségektől fenyegetett.

Látjuk,
megéljük,
hány házasság
zátonyra fut.
Naponta hangzik el:
a tartós kapcsolat
csupán illúzió.
Fennen ismételtetik:
a házasság intézménye
a mi időnkben
elavult.

Sok minden
megzavarja
igenünk:
példák és
érvelések.
Félelmet lopnak belénk
konkrét esetek,
meggyőződések,
vélemények.

Tapasztalat
teszi előttünk
világossá,
igenünk mit jelent.
Gondolkodásra kényszerít,
hogyan átlássuk
az igenünket fenyegető
kétségeket.

Igenünk
veszélyeztetett.
Mi igent mondunk
egymásnak mégis.

Mert nekünk
sokat jelent e kapcsolat,
igent mondunk
egymásnak.
Mert ez az igen
kölcsonösen gazdagít,
igent mondunk
egymásnak.
Mert életünk
egymással megtelik,
igent mondunk
egymásnak.

Mert a közös sors
fantáziánknek szárnyat ad,
mert egymásbabusgatásunk
boldogít,
fénnel hessenti el
az egyedüllét vetette árnyakat,
mert gyermekeknek
adunk életet,
igent mondunk
egymásnak.

Döntés
az igenünk.
Elhangzott
akaratusból kihajtón,
mert mi azt
is igeneltük,
hogyan igenünk
feladat maradjon.

IGENÜNK NEMCSAK EGYMÁSHOZ SZÓLÓ

Igenünk
nemcsak egymáshoz szóló.
Nem csupán
magunkat igenlő szó.

Igenünk
hitünkhöz tartozó.
Igenünk
reményünkhöz tartozó.
Igenünk
szerelmünkhöz tartozó.
Közös a hitünk.
Közös a reményünk.
Közös a szeretetünk.

Nekünk,
a huszadik század
harmadik harmada
szorgos,
felvilágosult,
értelmes lényeknek
nehezünkre esik
a hit.
Igenünk hinni segít,
felcsillantja
szorgosságunk,
okosságunk,
felvilágosultságunk határait,
s önön határainkon is
túlmutat.
Igenünk
hinni segít.

Nekünk
számolóknak,
korjósolóknak,
távírányítóknak,
tervezőknek
nehezünkre
esik a remény.

Igenünk
a remény szárnyait
kibontja,
az igenét, melyen
elégtelenségeink kolonca.
De azét is, mely
értelmet
nemcsak önmagában
képes nézni.
Igenünk
segít remélni.

Nekünk
akik dugig vagyunk a jóval,
viruló egészséggel,
bebiztosítottan,
tele zsebbel
magunk uraként élünk,
nem kell törődni
kioktatóval, parancsszóval,
nekünk
nehezünkre esik
a szeretet.

Mivel
brutalitás,
nemtörődömség,
ellenségesség,
kizsákmányolás,
rabszolgaság,
gyűlölet,
elszigeteltség
vesz körül,
ezért
akarunk szeretni.

Szeretni
segít az igenünk.
Hogy azért is
gyúljon szeretetünk
aki rászorul,
ki gonddal küszködik,
kinek nem fenékig tejfel a sorsa,
kit unalom gyötör,
megértő szóra áhítozna,
ki szeretett társat gyászol,
meghasznlott,
fél önönmagától,
kinek jól esne
a humor csipetnyi cseppje.

Igenünk segít,
tanít
a szeretetre.
Igenünk
megbékélni,
jóvátenni,
orvosolni tud.
Igenünk
a szeretetnek
tár kaput.

MI TAPASZTALHATTUK, MIT JELENT A NEM

Mi tapasztalhattuk,
mit jelent a nem.

Akad elég
féltékeny,
érdektelen,
jellemtelen.
De mi
nem téveszthetjük
szem elől
hogy becsületességben,
megértésben,
segítőkézségben
sincs hiány.
Ezért mondunk
igent egymásnak.

Számos dolog,
mely megfélemlít,
megadásra szólít,
fejünk körül köröz.
De mi nem téveszthetjük
szem elől
ami bátorít,
ami ösztönöz.
Ezért mondunk
igent egymásnak.

Akad elég
tekintetnélküli,
brutális férfi
és anya is,
ki gyerekeit nem kíméli.
De nem téveszthetjük
szem elől
hogy van olyan férj is,
ki részeg hitvesét megtűri,
nem borul ki önmagából,
feleség is,
ki egy életen át
béna férjet ápol.
Ezért mondunk
igent egymásnak.

KETTEN HÁZASODNAK

Esküvői ünnepi szövegek

KETTEN ELJÖTTEK IGENT MONDANI

Első moderátor:

Ketten házasodnak.
Már készülődünk
a menyegzőre.
Mindenki izgatott.
Érdeklődésünk felcsigázott.
Várunk valamit.

Második moderátor:

Pedig a meglepetés elmarad.
Most is úgy lesz,
mint minden esküvőn.
Ketten házasodnak.
Ketten eljöttek, igenük kimondani.
Ketten eljöttek, egymásnak igent mondani.
Ketten eljöttek igenükkel
a közösség elé.
Nincs ebben semmi ismeretlen.
Semmi szokatlan.
Semmi meglepő.

Első moderátor:

Két fiatal házasodik.
Semmi olyan nem következik,
mely tízezerszer
már be nem következett.
Van benne mégis valami egyszeri.

Két fiatal házasodik.
Nem lesz oly látnivaló,
mely tízezerszer
ne lett volna látható.
Van benne mégis valami egyszeri.

Két fiatal házasodik.
Elhangzanak majd azok a szavak,
amelyek annyiszor
elhangzottak már azelőtt.
Van bennük mégis valami egyszeri.

Második moderátor:

Ketten házasodnak – mint előttük már oly sokan.

**KETTEN ELJÖTTEK
HOGY A BOLDOGSÁG BIZONYOSSÁGÁVAL
AJÁNDÉKOZZANAK MEG MINKET**

Első moderátor:

Két fiatal házasodik.
Szándékuk elhatározássá érett.

Második moderátor:

Egymásért határoztak.
Közös életről határoztak.
Arról határoztak,
hogy tovább menjen a világ.
Jövőről határozó
volt az igenük.

Első moderátor:

Ketten házasodnak.
Választottak és döntöttek.

Második moderátor:

Egymást választották,
egymásért választottak.
Közös életet akarnak élni
békében, örömben, szerelemben.
Egymás mellett kívánnak maradni
hűségben, szeretetben, türelemben.
Kéz a kézben
egymással akarnak lenni boldogok.
Ezt fejezi ki kölcsönös igenük.

Első moderátor:

Ketten házasodnak.

Odaajándékozzák maguk.

Második moderátor:

Egymásnak ajándékozzák maguk.

Nekünk ajándékozzák maguk.

Örömet, ünnepet

ajándékoznak nekünk.

Ajándékukból, hogy – az élet nem céltalan –
bizonyosságot meríthetünk.

*URAM KÖNYÖRÜLJ RAJTUNK,
MERT NEM NÉLKÜLÖZHETJÜK
A MEGBOCSÁJTÁS ÉS AZ IRGALOM KEGYELMÉT*

Férfi:

Uram könyörülj rajtunk,

mert nem nélkülözhetjük

a Megbocsájtás és az Irgalom kegyelmét.

Uram könyörülj rajtunk,

mert jó szándékainkat

szívesen feladjuk,

szárnybontó iparkodásra nem törekszünk.

Uram könyörülj rajtunk,

mert kibúvókat keresgélünk,

ajkunkon szapora szó a mentség.

Nő:

Krisztus könyörülj rajtunk,

mert látásunk elfátyolozza

az önérdek azúrja,

de vakon megyünk el azelőtt

aki ránk szorulna.

Krisztus könyörülj rajtunk,
mert gyakran keresünk a más szemében szálkát,
de inkább lesütjük tekintetünk,
hogy ne lássuk
a sajátunkéban a gerendát.

Krisztus könyörülj rajtunk,
mert nagy elhatározás,
jó akarat
nem helyettesíthet tetteket.

Férfi:

Uram könyörülj rajtunk,
hogy tisztán lássuk
mit kell tenni.

Uram könyörülj rajtunk,
hogy ne tévesszük szem elől
a ráncszorulót.

Uram könyörülj rajtunk,
hogy ne maradjunk egymás adósai,
fizessük meg a szeretet-adót.

*DICSŐSÉG A MAGASSÁGBAN ISTENNEK,
MERT ISMÉT TÖBB A VILÁGON
A HŰSÉG ÉS A SZERETET*

Férfi:

Dicsőség a Magasságban Istennek,
mert ismét több a világon
a hűség és a szeretet.

Nő:

Békesség a földön a jóakarató embernek,
mert ismét több a világon
a boldogság és a béke.

Férfi:

Dicsérünk téged,
mert e két példa
bátorít.

Nő:

Hálát adunk neked,
hogy minket újra meg újra
a kezdés esélye ösztönöz.

Férfi:

Dicsőség a Magasságban Istennek,
mert ismét több a világon
a hűség és a szeretet.

*MINDEN SZERETET VISZONTSZERETETEN
ALAPUL*

Első moderátor:

Minden szeretet
egy másik szeretet jegyében él.

Második moderátor:

Az aki szeret
egyszer már szeretve volt.

Első moderátor:

Minden szeretet
öröktől fogva
egy másik szeretet tükrébe néz.

Második moderátor:

Minden szeretet
viszonszereteten alapul.

Első moderátor:

„Ahogy engem szeretett az Atya
úgy szerettelek titeket”
hallhatjuk az Evangéliumot,
s belőle Jézus
halál előtti parancsolatát,
amelyet testamentumként
nekünk hagyott:

Maradjatok meg a szeretetemben,
mint ahogy én is
Atyám szeretetében maradok.

Második moderátor:

Minden szeretet
egy másik szeretet jegyében él.
Ahogy felénk sugározzák
egymásért élő szeretetük
a szerelmesek,
erőt meríthetünk,
mi is megoszthatjuk embertársunkkal,
testvérünkkel a szeretetet.

A FÜGGELÉKBEN KÖZÖLT IRÁSOK SZERZŐI:

Alphonse D'HEILLY (1908) Észak-Franciaországban született 8 gyermekes családból, 1926-ban belép a jezsuitarendbe, 1938-ban pappá szentelik. 1941 óta napjainkig jegyesek és házaspárok számára tart lelkinapokat, lelkigyakorlatokat. 1956-ban részt vesz a francia házasságra előkészítő központ (CPM: Centre de Préparation au Mariage) alapításában és hosszú időn át annak papi tanácsadója előbb a párizsi országos központban, jelenleg Grenoble-ban, az egyházmegyei központban. Önálló művei: *Amour et Sacrement*, Cerf, Paris (ennek első fejezetét közöljük; az egész mű fordítása előkészületben); *Visage de Dieu, visage de l'homme*, Cerf, Paris.

Prof. Dr. Georg SCHERER (1928) a ruhrvidéki Oberhausenben született. Filozófiai, teológiai és germanisztikai tanulmányokat végzett Bonn s Tübingen egyetemén, a filozófiából doktorált és 1951 óta az iskolán kívüli népművelésben tevékenykedik. 1960 óta az esseni egyházmegye katolikus akadémájának igazgatója (Die Wolfsburg, Mühlheim) és 1965 óta a filozófia tanára az esseni egyetemen (Universität Essen, Gesamthochschule). Fontosabb művei: *Ehe im Horizont des Seins* (1965), *Der Tod als Frage an die Freiheit* (1971), *Meditation-Reflexion-Gebet* (1973), *Strukturen des Menschen* (1976).

Antoinette BECKER (1920) Strassburgban született, 20 éve hittanár középiskolákban, jelenleg óvónő-szemináriumban tanít Berlinben, ahol 15 éve él. Férje Prof. Dr. Helmut Becker a Max-Planck-Institut für Bildungsforschung igazgatója, 6 gyermekük van. Bő irodalmi munkásságából megemlítendő: *Kinder fragen nach Gott*. M.-Grünwald Verlag, Mainz, 1966, 3. kiad.; *Religiöse Elemente in der Vorschulerziehung*, Pfeiffer Verlag, München; 10 gyermek-képeskönyv Elisabeth Niggermeyer fényképeivel (Otto-Maier-Verlag, Rabensburg), képes mappák ugyanitt; mindez számos idegennyelvű (francia, holland, dán, héber stb.) fordításban.

Marianne DIRKS (1913) Stuttgartban született, zenepedagógus, férje az ismert publicista, Prof. Dr. hc. *Walter Dirks*, négy leány édesanyja, jelenleg a Freiburg i. Breisgau közelében levő Wittnau községben lakik. Önálló műve: *Die Ehe*, Lambertus Verlag, Freiburg 1970². Tanulmányai jelentek meg a következő két gyűjteményes műben: „*Warum bleibe ich in der Kirche?*” Mans Verlag, München 1971. „*Rückkehr der Freude*”, Rose-Verlag, München, 1975, valamint számos folyóiratban; rendszeresen közvetíti előadásait a német rádió.

Barthold STRÄTLING (1927) Padernbornban született, főiskolai tanár, pedagógiai tanulmányokat folytatott, jelenleg az iskolai népművelésben működik, tagja a bonni „Arbeitsgemeinschaft für Familienbildung”-nak. A würzburgi egyházmegyében családvonalon kapott hivatalos megbízást, mint ilyen rendszeresen előad az egyházmegyei Katolikus Akadémián, a házasság, család, nevelés tárgykörében. Önálló munkája: *Von der Kameradschaft zur Liebe* (Ein offenes Wort an junge Manner), Verlag Ludwig Auer, Donauwörth. Számos könyvet és tanulmányt írt feleségével közösen (lásd alább).

Helga STRÄTLING-TÖLLE (1927), pszichológus, jelenleg magánpraxist folytat. Önálló műve: *Sexualerziehung in der Schule*, Luther Verlag, Köln 1955, amellyel megnyerte 1956-ban a német ifjúsági könyvdíjat. Férjével közösen számos tanulmányt és könyvet írt. Különösen kiemelendő az 1971/76 évi német szinoduson s annak előkészítésében kifejtett munkássága: jelentős része volt a házasságról, családról és a szexualitikáról szóló fejezetek szerkesztésében és tárgyalásánál. A Strätling házaspárnak 7 gyermeke van.

Férjével közösen írt említendő könyveik: *Kinder zwischen Gut und Böse* (Gewissensbildung als Lebenshilfe), 1970; *Junge Christen kontra Kirche* (Jugend in der Glaubensentscheidung) 1971; *Allein mit den Kindern* (Leben und Erziehung in der Teilfamilie), 1976 (valamennyi Lahn Verlag, Limburg). – Könyveik közül több idegen nyelven (spanyol, olasz stb.) is megjelent, egy würzburgi kiállításon több mint 20 német és idegennyelvű munkájukat láttuk.

Josef DIRNBECK (1948) a burgenlandi Rotenturm / Pinka szülötte, 1966-1972 között teológiai tanulmányokat folytatott Grazban, jelenleg Bécsben élő szabadfoglalkozású író. Önálló művei: *Die brennende Körbe der Schildbürger* (Religion und Sprache in literarischen Annäherungen), Styria-Verlag, Graz, 1966; *Unser Ja* (Leben mit Dir), Styria, 1975, *Hymnen der Kirche* (Texte und deutsche Nachdichtungen) Styria, 1978; valamint Martin Gutl társszerzővel írt népszerű imakönyve: *Ich begann zu beten*, Styria, 1973-1977⁴.

A Függelék szerkesztéséért a kiadó felel.

ÉLETRE SZÓLÓAN SZERETNI

Hat beszélgetés vezérfonala

Bécs, 1974, 103 + 8 lap

A francia házasságra előkészítő központ (CPM) és a „Fêtes et Saisons” folyóirat közös kiadásában megjelent „Notre Amour” (Szerelmünk) c. 6 füzetből álló, házasságra előkészítő sorozat fordítását találjuk itt egy kötetben. A hat esti beszélgetés témái: 1. Jegyeség. Egymást választottuk. 2. Isten és szerelmünk (A házasság szentsége) 3. Szerelmünk: szívünk, testünk, értelmünk (A testi dialógus). 4. Szerelmünk, gyermekeink — a többiek (A házaspár termékenysége). 5. Szerelmünk megújul. 6. Szerelmünk az egész életre. — Függelék: VI. Pál pápa beszéde a keresztény házasságról (1970. máj.4.). A hat „est” anyaga után kérdések katalógusát találjuk a jegyesek számára egymásközi „megbeszélésre, hogy összehangoljuk életünket”. Ezek feladata, hogy már a jegyesek életében megindítsák a nagy dialógust, amelytől házaseletük sikere, boldogsága nagyrészt múlik. Képekkel, versekkel illusztrált füzet, 8 oldalas lelkipásztori melléklettel.

Michel QUOIST:

KRISZTUS ÉL!

Bécs, 1978, 157 lap

Szerzőnk ebben az optimista, életigenlő könyvében abból a hittételből indul ki, hogy Krisztus egyházában titokzatosan tovább él. A hívő keresztény Krisztusban és Krisztussal átéli a teremtés, a megváltás és a feltámadás misztériumát. Maga is tevőleg résztvesz ezek kibontakoztatásában, amikor a világ fejlődését s embertársai javát szolgálja. Ez jellemzi a mai keresztény laikus lelkiiségét, akik épp a családi, hivatási, társadalmi elkötelezettségükben találkoznak Krisztussal.

Paul ROTH:

ISTENNEL MINDIG BESZÉLHETÜNK

Elmélkedések

Bécs, 1978, 131 lap

A szerző ötgyermekes családapja, számos imádságos és elmélkedő könyve közül kettőből hoz kötetünk válogatást. Az „Itt vagyok, Uram!” kezdeményezése nyomán ő is az életből meríti elmélkedéseinek és imáinak tárgyát — és pedig itt közvetlenül kapjuk ezeket az imákat egy világi hívő családi és társadalmi életének élményeiből fakadóan. Megkapó elmélkedéseinek minden kenetességet nélkülöző, őszinte, férfias vallásossága, állandóan kifejezett tökéletesedni törekvése és mély közösségi felelősségérzete.

KIADVÁNYAINK KAPHATÓK AUSZTRIÁBAN:

Habbel Josef Buchverlag, A-1010 Wien I., Stephansplatz 6.

Herder u. Co, A-1010 Wien I., Wollzeile 33.

Ungarische Buchhandlung, A-1010 Wien I., Köllnerhofgasse 4.

KÜLFÖLDÖN BÁRMELYIK KÖNYVKERESKEDÉSBEN

beszerezhetők főbizományosunk címének megadásával:

Auslieferung HEROLD, A-1081 Wien, Postfach 321.

MAURICE ABIVEN (1924) belgyógyász szakorvos, a párizsi nemzetközi egyetemi klinikán működik, jelen, feleségével közösen írt műve óta jelent meg a „*Humanser l'Hopital*” (Fayard, 1976) c. könyve.

GENEVIEVE ABIVEN elmeorvos, pszichoanalitikus, a párizsi Hôpital Esquirolban dolgozik. Egyik megalapítója a francia házassági tanácsadásnak az „*Association des Centres de Consultation Conjugale*” keretében, s ennek éveken át alelnöke.

Szerzőink – 4 gyermekük van – immár több mint két évtizede foglalkoznak orvosi gyakorlatukban jegyespárokkal és házaspárokkal. 15 éves működésük tapasztalatait örökítik meg könyvükben. Céljuk megismertetni a házasság legfontosabb szempontjait, befolyásoló tényezőit, és rá akar vezetni a harmonikus házasságot biztosító állandó dialógusra.

Függelékünk kiegészíti a népszerűsítő lélektani műből érthetően hiányzó vallási szempontokat. A keresztény házasság lelkiségéről, a szülők lelkipásztori kötelességeiről közöljük rangos szaktekintélyek: A. Becker, M. Dirks, A. D'Heilly, G. Scherer, H. Strätling-Tölle s B. Strätling tanulmányait és J. Dirnbeck esküvőn is felhasználható verses szövegeit.